

Susanna Rajala
Miriam Schwartz

ROMANILAPSET VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA

Selvitys vuosilta 2018–2019

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2020:26

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2020:26

ISBN 978-952-13-6721-2 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: Grano Oy

Kansikuva: Tuulia Timonen

www.oph.fi

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SELVITYKSEN TOTEUTTAMINEN	7
2.1	Kyselyt	7
2.2	Verkostoyhteistyö	7
3	YLEISTÄ TULOKSISTA	10
3.1	Romanihuoltajien vastaukset	10
3.2	Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastaukset	14
3.3	Esiopetuksen henkilöstön vastaukset	16
4	ROMANILAPSET VARHAISKASVATUKSESSA	18
4.1	Huoltajien näkemyksiä	18
4.1.1	Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet	18
4.1.2	Tyytyväisyys varhaiskasvatukseen ja yhteistyöhön	24
4.1.3	Romanilapset ryhmässä	28
4.1.4	Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia	34
4.2	Varhaiskasvatuksen henkilöstön näkemyksiä	35
4.2.1	Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet	35
4.2.2	Varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyö	39
4.2.3	Romanilapset ryhmässä	42
4.2.4	Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia	44
5	ROMANIOPPILAAT ESIOPETUKSESSA	48
5.1	Huoltajien näkemyksiä	48
5.1.1	Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet	48
5.1.2	Esiopetuksen ja kodin yhteistyö	53
5.1.3	Romanioppilaat ryhmässä	55
5.1.4	Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia	60
5.2	Esiopetuksen henkilöstön näkemyksiä	63
5.2.1	Oppilaiden osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet	63
5.2.2	Esiopetuksen ja kodin yhteistyö	67
5.2.3	Kiusaaminen ja syrjintä	69
5.2.4	Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia	70

6	YHTEENVETO JA TOIMENPIDE-ESITYKSET	74
6	SUMMARY AND PROPOSED MEASURES	83
6	SAMMANFATTNING OCH FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER	93
LIITTEET		103
	Liite 1 Kysely huoltajille	103
	Liite 2 Kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle	113
	Liite 3 Kysely esiopetuksen henkilöstölle	117
	Liite 4 Tiedonkeruun valtakunnallinen yhteistyöverkosto	121

1 JOHDANTO

Opetushallitus on tehnyt kaksi selvitystä romanioppilaiden tilanteesta perusopetuksessa. Ensimmäisen selvityksen mukaan lukuvuonna 2001–2002 romanioppilaiden perusopetus ei sujunut kovinkaan hyvin: poissaolojen ja koulunvaihtojen lisäksi ongelmana oli oppivelvollisuuden keskeyttäminen. Toinen selvitys lukuvuodelta 2010–2011 osoitti, että suurimmalla osalla romanioppilaista meni perusopetuksessa jo suhteellisen hyvin, vaikka edelleen viidennekseen oppilaista kohdistui tuolloin vähintään lievää koulusta syrjäytymisen uhkaa.

Ensimmäisen selvityksen tulosten pohjalta Opetushallituksessa käynnistyi vuonna 2008 romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen valtakunnallinen valtionavustustoiminta. Kahdeksan vuoden ajan parhaimmillaan 38 kunnassa verkotuttiin pohtimaan parhaita käytäntöjä romanioppilaiden tueksi. Kuntien työryhmiin kuului pääosin opetustoimen henkilöstöä sekä paikallisia romaneita. Jälkimmäiseen ryhmään kuului monia järjestöaktiiveja, mutta myös perheenäitejä ja -isiä, jotka ottivat asian omakseen. Tehokkaimmin toiminta tuki oppivelvollisuuden suorittamista ja ohjausta toisen asteen koulutukseen. Romanioppilaiden perusopetuksen tuen sivutuotteena valtionavustustoiminta aktivoi monissa kunnissa oppilaiden huoltajia kouluttautumaan itsekin. Parhaimmillaan koulutus nousi paikallisesti koko romaniyhteisön myönteiseksi puheenaiheeksi. Toinen selvitys romanioppilaiden tilanteesta perusopetuksessa tehtiin, kun valtakunnallista kehittämistoimintaa kunnissa oli tehty noin kaksi lukuvuotta. Yksinkertaistaen tulokset osoittivat, että toiminnasta hyötyivät eniten oppilaat pärjäämisasteikon keskitasolla: hyvin pärjäävät olivat edelleen hyviä oppilaita ja heikosti pärjäävistä vain harvat siirtyivät asteikolla ylöspäin.

Aikuisten romanien koulutuksen tilaan Opetushallitus perehtyi lukuvuonna 2013–2014. Tuloksena näkyi kehityskaari oppivelvollisuuden suorittamisessa. Jos vanhimman polven romanien oli ollut lähes mahdotonta huonojen asuinolojen takia käydä koulua, nykyaikana varsinkin nuoret naiset suorittivat oppivelvollisuutensa. Aikuisten romanien koulutusmyönteisyys näkyi ennen muuta ammatitutkintojen ahkerana suorittamisena, vaikka akateeminen maailma oli edelleen melko vieras.

Suomessa ei ole aikaisemmin kerätty tietoa alle kouluikäisten romanilasten tilanteesta. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen merkityksen on katsottu monissa tutkimuksissa tukevan lapsen myöhempää koulutuspolkua. Suomen romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 toimenpide-ehdotuksiin kirjattiinkin Opetushallituksen tehtäväksi valtakunnallinen selvitys romanilasten osallistumisesta varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.

Opetushallituksessa on vakiintunut toimintatavaksi, että romaneja koskevia selvityksiä käsitellään säännöllisesti ja mahdollisimman monilla foorumeilla romaniväestön kanssa. Tällä tavoitellaan sitä, että romaniväestö on osallinen koko

prosessiin. Opetushallitus kokosi romanilasten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen selvitystä varten 29 romanitaustaisen henkilön valtakunnallisen verkoston, jolle kuuluu kiitos siitä, että vastauksia saatiin paljon romanihuoltajilta ympäri Suomen. Myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöä pyydettiin vastaamaan kyselyihin romanilapsista. Henkilöstökyselyt tehtiin sähköisillä lomakkeilla. Kaikissa kyselyissä tarkasteltiin muun muassa lasten yleisiä valmiuksia varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, heidän osallistumisaktiivisuuttaan sekä huoltajien ja henkilöstön kokemuksia.

2 SELVITYKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Kyselyt

Romanilasten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen selvityksen aineisto kerättiin kolmella kyselyllä. **Kysely varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisten romanilasten huoltajille** (Liite 1) oli kyselyistä laajin. Se tehtiin sekä sähköisenä että paperilomakkeena.

Taustakysymysten lisäksi kysely sisälsi yhteensä 33 kysymystä. Kysymyssarjat oli laadittu niin, että vastaaja pystyi valitsemaan, vastaako lapsensa varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen liittyviin kysymyksiin. Ne vastaajat, joilla oli sekä varhaiskasvatus- että esiopetusikäisiä lapsia, vastasivat molempiin kysymyssarjoihin. Huoltajille esitetyt kysymykset liittyivät lapsen osallistumiseen ja osallisuuteen, mahdolliseen tukeen, kodin ja varhaiskasvatuksen/esiopetuksen yhteistyöhön, kiusaamiseen, romanikulttuuriin ja -kieleen.

Vastausten keräämiseen paperisilla kyselylomakkeilla jouduttiin varaamaan paljon aikaa. Ensimmäiset lomakkeet lähtivät eri puolille Suomea joulukuussa 2018 ja viimeiset palautuivat Opetushallitukseen kesäkuussa 2019. Kaikki tieto siirrettiin paperilomakkeista sähköiseen järjestelmään huhti-syyskuun aikana 2019.

Sähköiset kyselyt varhaiskasvatuksen henkilöstölle (Liite 2) ja **esiopetuksen henkilöstölle** (Liite 3) lähetettiin Opetushallituksesta suomen- ja ruotsinkielisinä versioina koulutuksen järjestäjille 8.8.2019. Vastausaikaa oli 29.8.2019 saakka.

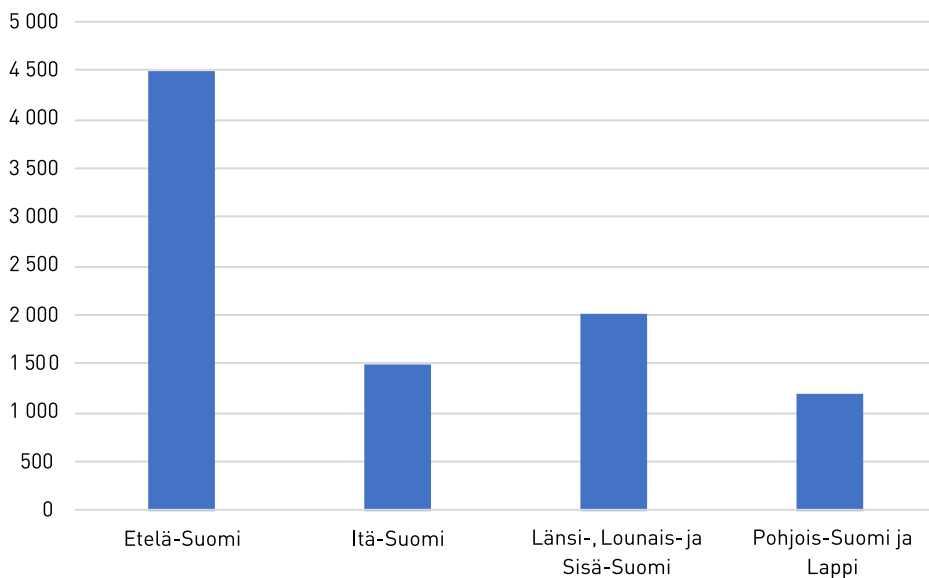
Henkilöstön kyselyissä oli taustakysymyksineen 18 kysymystä. Henkilöstölle esitettiin kysymyksiä lähes samoista teemoista kuin huoltajille: romanilasten yleis-tilanteesta, osallistumisesta ja osallisuudesta sekä yleisistä valmiuksista, kodin ja varhaiskasvatuksen/esiopetuksen yhteistyöstä, kiusaamisesta, romanikulttuurista ja -kielestä.

2.2 Verkostoyhteistyö

Opetushallituksen edellisistä selvityksistä saatujen kokemusten perusteella ainoa tehokas, joskin erittäin työläs tapa saada laajasti vastauksia romanihuoltajilta, on käyttää valtakunnallista tukiverkostoa. Opetushallitus kokosi tätä selvitystä varten 29-jäsenisen **valtakunnallisen romaniverkoston** (Liite 4), jonka haluttiin levittävän tietoa selvityksestä romaniväestölle eri puolilla Suomea. Toiveena oli myös, että verkoston jäsenet pystyisivät koko maassa löytämään mahdollisimman paljon sellaisia romanihuoltajia, joilla oli vuosina 2018–2019

varhaiskasvatus- ja/tai esiopetusikäisiä lapsia. Verkosto varmisti lisäksi, että huoltajat motivoituisivat vastaamaan melko laajan lomakkeen kaikkiin tai ainakin mahdollisimman moniin kysymyksiin.

Vastauksia huoltajakyselyyn toivottiin alueittain suunnilleen samassa suhteessa romanien arvioidun lukumäärän mukaan. Aluehallintoviraston romaniasioista vastaavilta virkamiehiltä saadun arvion mukaan Suomessa asuu yhteensä vähintään noin 9 200 Suomen romanian. Eri alueille romanit jakautuvat seuraavasti: Etelä-Suomessa asuu arviolta noin 4 500 henkilöä, Itä-Suomessa noin 1 500 henkilöä, Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomessa noin 2 000 henkilöä ja Pohjois-Suomessa ja Lapissa vähintään noin 1 200 henkilöä.¹

KUVIO 1. ALUEHALLINTOVIRASTON ROMANIASIAIN SUUNNITTELIJOIDEN ARVIOT ROMANIEEN ALUEELLISISTA LUKUMÄÄRISTÄ.

Romaneita koskevien selvitysten tekeminen on aina haasteellista, koska moni tieto pohjautuu arvioihin. Ihmisten tilastointi etnisyyden perusteella ei ole laissa sallittua, joten tämänkin selvityksen kyselyt kohdentuvat huoltajiin, jotka itse määrittivät itsensä romaneiksi. Valtakunnallinen haastattelijaverkosto on kerännyt tietoa koko Suomesta.

Kaikki verkoston haastattelijat ovat romaneja. Haastattelijaverkoston naispäättäjien osuus (23/29) on oletettavasti vaikuttanut siihen, että selvityksen vastaajat olivat suurelta osin äitejä.

1 Laiti Malla, Lindberg Tuula, Lindgren Henry ja Valentin Helena, suulliset arviot Susanna Rajalalle 4.9.2019

Haastattelijoilla oli käytössään valmis kyselypohja, johon he kirjoittivat haastateltavien vastaukset. Avovastauksien osalta oli tärkeää, että haastattelija kirjasi suulliset vastaukset vastaajan omin sanoin. Lomakkeessa ei kysytty ns. arkaluonteisia tietoja. Haastateltavilla oli kuitenkin halutessaan mahdollisuus jättää vastaamatta johonkin osa-alueeseen tai kysymykseen.

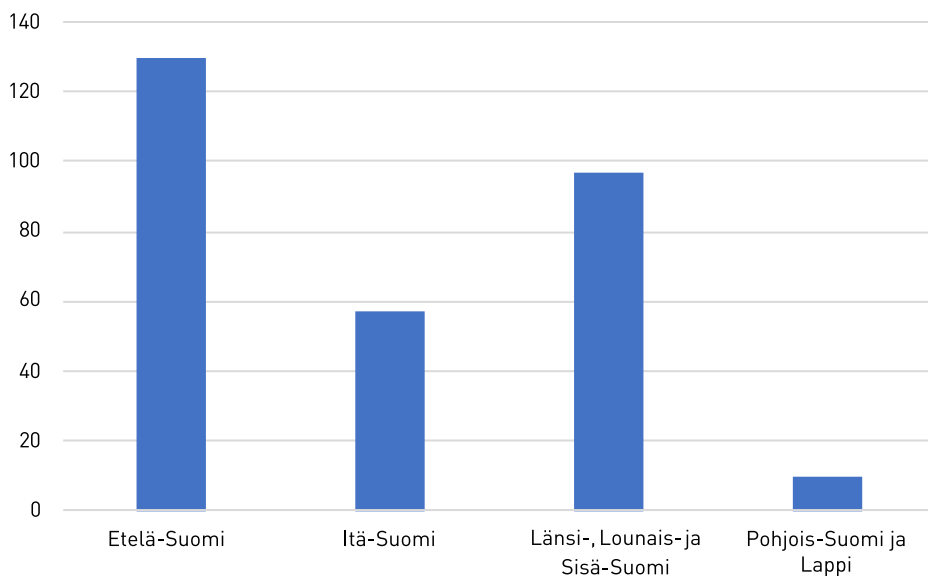
Koska kaikkia romanihuoltajia, joilla on varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisiä lapsia, ei ole ollut mahdollista haastatella, onkin ollut tärkeää pyrkiä valtakunnalliseen kattavuuteen sekä äänen antamiseen erilaisille perheille. Haastattelijoita ohjeistettiin kertomaan haastateltaville, mihin tietoa tullaan käyttämään. Heidät ohjeistettiin lisäksi noudattamaan ehdotonta vaitiolovelvollisuutta. Kyselylomakkeiden taustatietoihin ei merkitty kenenkään henkilötietoja, vain lasten ikä ja sukupuoli sekä kotipaikan sijainti aluehallintoviraston määritelmien mukaan (Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomi tai Pohjois-Suomi ja Lappi). Vastauksia ei siis missään vaiheessa käsitelty kuntatasolla.

3 YLEISTÄ TULOKSISTA

3.1 Romanihuoltajien vastaukset

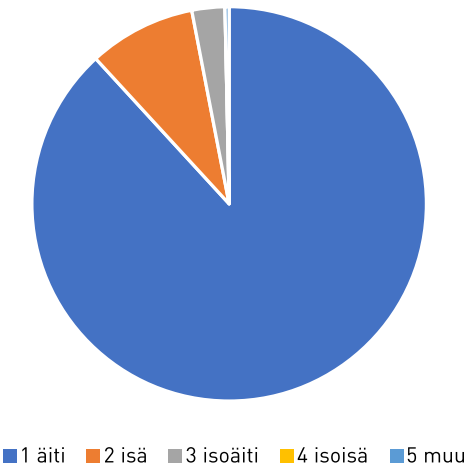
Yhteensä 305 romanihuoltajaa vastasi kyselyyn. Vastaajat jakautuivat kolmeen ryhmään: osa vastasi vain kyselyn varhaiskasvatuksen osuuteen (67 %), osa vain esiopetuksen osuuteen (19 %) ja osa molempiin (14 %). Kyselyssä ei pyydetty huoltajilta tietoa heidän lastensa lukumäärästä, mutta prosenttiosuuksista voi päätellä, että lasten lukumäärä ei romaniperheissä nykyään ole kovin korkea.

Kaikista vastaajista 292 määritteli asuinpaikkansa annettujen neljän maantieteellisen alueen mukaan. Etelä-Suomen alueelta vastaajia oli 130 henkilöä eli 45 % kaikista kysymykseen vastanneista. Tämä vastasi kohtalaisen hyvin prosentuaalisesti Etelä-Suomen alueella asuvien romanien arvioitua määrää (49 %). Myös Itä-Suomen alueelta tulleita vastauksia oli riittävästi: vastanneita huoltajia oli yhteensä 56 henkilöä eli 19 % vastaajista. Romaniväestön arvioitu määrä on Itä-Suomen alueella 16 %. Sitä vastoin Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomen alueelta tulleita vastauksia oli paljon. Romanien arvioitu määrä tällä alueella on 22 % kaikista Suomen romaneista, mutta vastauslomakkeita palautui 96 eli 33 % kokomäärästä. Vastaavasti Pohjois-Suomen ja Lapin romanihuoltajilta tulleita vastauksia oli suhteessa vähän, vain 10 eli 3 % kokonaisuudesta, romanien arvioitun määrän ollessa 13 % koko Suomen romaneista.

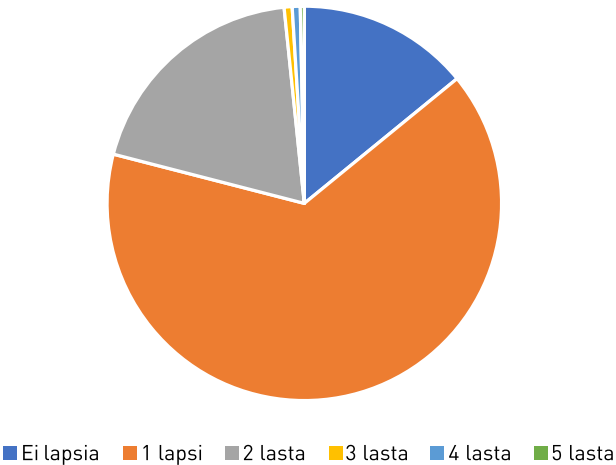
KUVIO 2. VASTAUKSET HUOLTAJILTA ALUEITTAIN. N=305

Romaniäidit olivat huoltajakyselyn ahkeria vastaajia. Äitejä oli vastaajina 88 prosenttia, isiä 9 prosenttia ja isoäitejä 3 prosenttia.

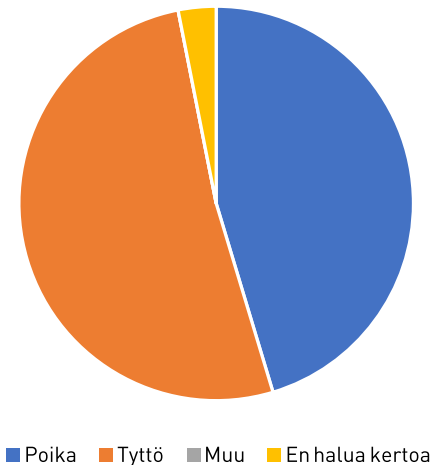
KUVIO 3. VASTAAJAN ASEMA HUOLTAJANA. N=305

Huoltajista 65 prosenttia ilmoitti, että perheessä on yksi varhaiskasvatusikäinen lapsi. Kahden varhaiskasvatusikäisen lapsen perheitä oli 19 prosenttia. Viisi huoltajaa ilmoitti perheessään olevan yli kolme varhaiskasvatusikäistä lasta. Kaikissa perheissä ei ollut yhtään varhaiskasvatusikäistä lasta, koska samat huoltajat vastasivat myös esiopetusikäisten lasten kyselyyn. Näiden huoltajien osuus oli 19 prosenttia kaikista vastaajista.

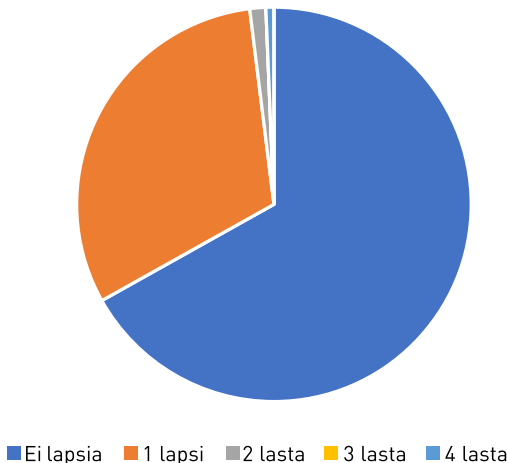
KUVIO 4. PERHEIDEN VARHAISKASVATUSIKÄISET LAPSET HUOLTAJIEN MUKAAN. N=305

Huoltajilta kysyttiin heidän varhaiskasvatusikäisten lastensa sukupuolta. Poikia vastaajien perheiden varhaiskasvatusikäisistä lapsista oli 45 prosenttia ja tyttöjä 52 prosenttia. Kolme prosenttia vastaajista ei halunnut kertoa lapsensa sukupuolta. Haastattelijaverkostoa ei ollut ohjeistettu valikoimaan haastateltavia niin, että lasten sukupuolijakauma olisi mahdollisimman tasainen. Ohjeistuksen mukaan haluttiin mahdollisimman paljon vastauksia.

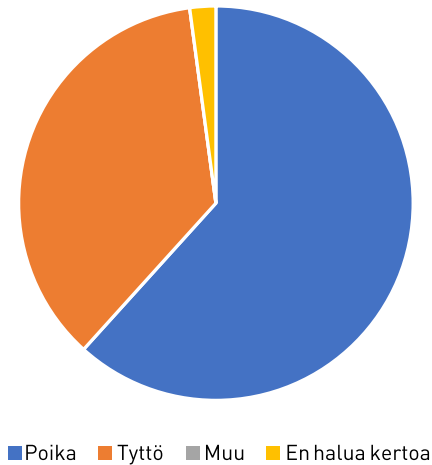
KUVIO 5. VARHAISKASVATUSIKÄISET LAPSET SUKUPUOLEN MUKAAN. VASTAAJINA HUOLTAJAT. N=258

Kaikista vastanneista huoltajista 31 prosenttia kertoi, että perheessä oli yksi esiopetusikäinen lapsi. Kaksi prosenttia vastaajista kertoi perheessään olevan kaksi tai sitä useampi esiopetusikäinen lapsi. Yhteensä 67 prosenttia vastasi, että perheellä ei ole lainkaan esiopetusikäisiä lapsia.

KUVIO 6. PERHEIDEN ESIOPETUSIKÄISET LAPSET. N=305

Huoltajavastaajista 62 prosenttia ilmoitti esiopetusikäisen lapsensa olevan poika. Tyttöjen huoltajia vastaajista oli 36 prosenttia. Kaksi prosenttia vastaajista ei halunnut kertoa lapsensa sukupuolta.

KUVIO 7. ESIOPETUSIKÄISET LAPSET SUKUPUOLEN MUKAAN. VASTAAJINA HUOLTAJAT. N=94

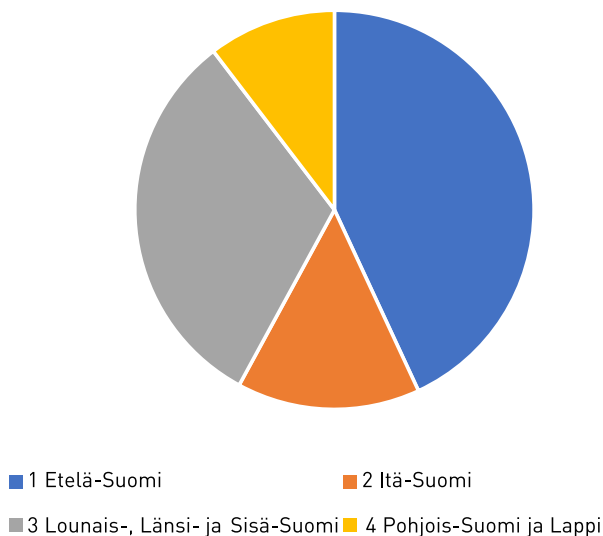
Huoltajakyselyllä ei ensisijaisesti ollut tarkoitus selvittää perheiden lapsilukua, vaan ainoastaan varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisten romanilasten lukumäärää. Luvuissa eivät näy perheiden esiopetusikäisiä lapsia vanhemmat lapset. Saatujen lukujen perusteella aineistossa käsitellään yhteensä 442 romanilasta.

TAULUKKO 1. VARHAISKASVATUS- JA ESIOPETUSIKÄISTEN LASTEN LUKUMÄÄRÄ HUOLTAJIEN MUKAAN (SULUISSA VASTAAJIEN LUKUMÄÄRÄ)

	Ei lapsia	1 lasta	2 lasta	3–5 lasta	Yht.
Varhaiskasvatusikäiset lapset	0 (43)	198 (198)	118 (59)	19 (5)	335
Esiopetusikäiset lapset	0 (204)	95 (95)	8 (4)	4 (1)	107
Kaikki lapset yhteensä	0 (247)	293 (293)	126 (63)	23 (6)	442

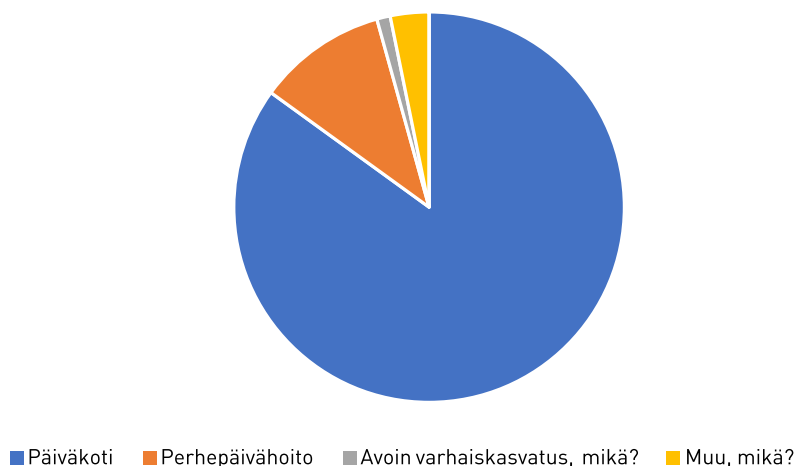
3.2 Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastaukset

Määräaikaan mennessä varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tuli sähköiseen järjestelmään yhteensä 693 käsiteltävissä olevaa vastausta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastauksista 43 prosenttia tuli Etelä-Suomesta, 32 prosenttia Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomesta, 15 prosenttia Itä-Suomesta ja 10 prosenttia Pohjois-Suomesta ja Lapista.

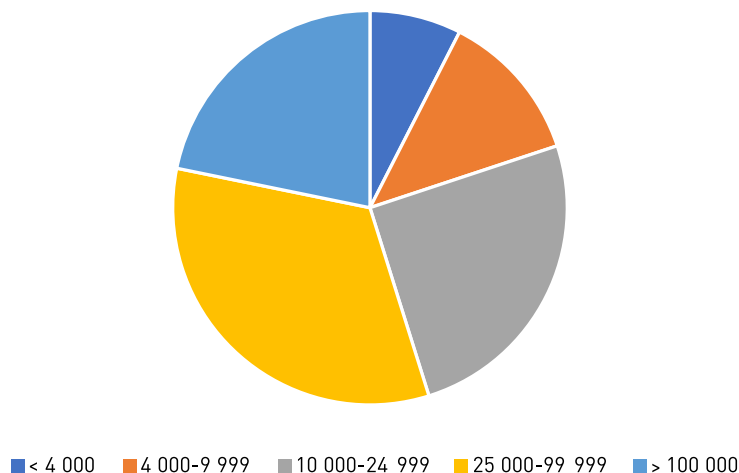
KUVIO 8. VASTAUKSET VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLTÄ ALUEITTAIN. N=693

Taustakysymyksissä vastaajia pyydettiin määrittelemään näkökulmansa vastaajana. Suurin osa vastaajista, 85 prosenttia, edusti päiväkotia, 11 prosenttia perhepäivähoitoa ja 1 prosentti avointa varhaiskasvatusta. Joukossa oli myös henkilöstöä esimerkiksi varhaiskasvatuksen hallinnosta (3 %). Nämä näkyvät lomakkeen kohdassa Muu.

KUVIO 9. VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖN NÄKÖKULMA VASTAAJANA. N=693

Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kysyttiin taustatietoa työskentelykunnan koosta. Vaikka vastauksia tuli kaikenkokoisista kunnista, painottui vastauksissa suurten ja keskisuurten kuntien tilanne. Reilusti yli puolet vastaajista työskenteli yli 25 000 asukkaan ja yli kolme neljäsosaa yli 10 000 asukkaan kunnassa. Verrattuna siihen, että Suomen kunnista kaksi kolmannesta on alle 10 000 asukkaan kuntia², annettujen vastauksien määrä asukasmäärältään pienissä kunnissa oli häviävän pieni.

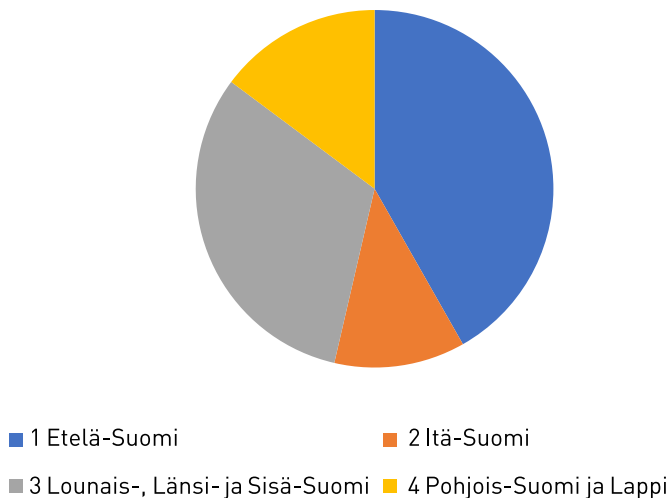

KUVIO 10. VARHAISKASVATUKSEN VASTAAJIEN TYÖKUNNAN KOKO. N=693

2 Kuntaliitto. Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. Saantitapa: https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumäärät-ja-vaestotiedot/kuntanumerot-ja-kuntapohjaiset-aluejaot_vaeakiluvun_mukaan. Luettu 15.1.2020

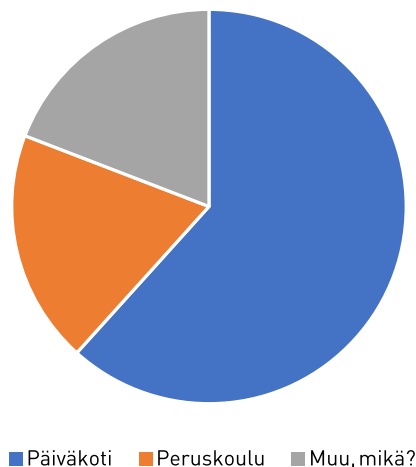
3.3 Esiopetuksen henkilöstön vastaukset

Esiopetuksen henkilöstöstä 304 vastasi sähköiseen kyselyyn. Vastaajista 42 prosenttia toimi Etelä-Suomessa, 32 prosenttia Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomessa, 15 prosenttia Pohjois-Suomessa ja Lapissa ja 12 prosenttia Itä-Suomessa. Lähes kolmannes vastaajista (29 %) edusti alle 10 000 asukkaan kuntaa.

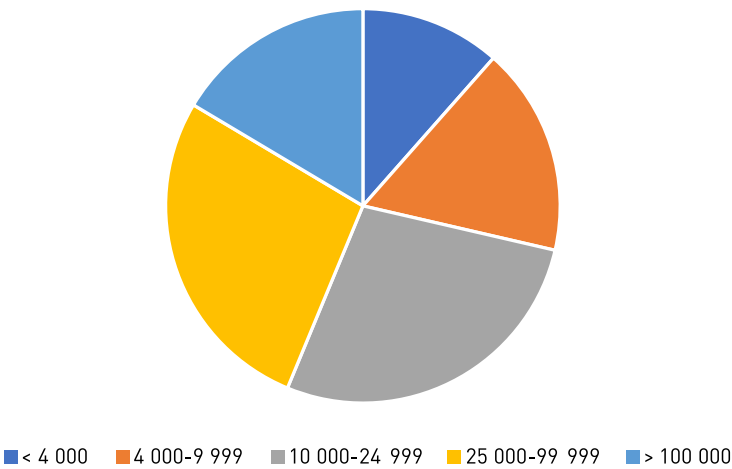
KUVIO 11. VASTAUKSET ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖLTÄ ALUEITTAIN. N=304

Esiopetuksen henkilöstöä pyydettiin määrittelemään näkökulmansa esiopetukseen työpaikan kautta. Päiväkodissa järjestettävää esiopetusta edusti 62 prosenttia vastaajista ja peruskoulua 19 prosenttia. Muiden vastaajien (19 %) joukossa oli enimmäkseen hallinnon edustajia sekä esiopettajia. Osa tämän ryhmän esiopettajista kertoi identifioituivansa alkuopetukseen, ei siis peruskouluun.

KUVIO 12. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN NÄKÖKULMA VASTAAJANA. N=304

Myös esiopetuksen henkilöstön kyselyn taustoihin haluttiin tieto työskentelykunnan koosta. Kyselylomakkeita palautui esiopetuksen puolella tasaisemmin erikoisista kunnista kuin varhaiskasvatuksen lomakkeita.

KUVIO 13. ESIOPETUKSEN VASTAAJIEN TYÖKUNNAN KOKO. N=304

4 ROMANILAPSET VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Huoltajien näkemyksiä

4.1.1 Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet

”Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.”³

Kirsti Karilan kiteytyksen mukaan varhaiskasvatuksen vaikutukset näyttäytyvät lapsen tulevaisuudessa myönteisinä: inhimillisen pääoman kasvuna, menestyksenä opintopolulla ja (työ)elämässä sekä osallisuutena yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen kehittämiseen liittyvä keskeinen kysymys vaikuttaakin olevan, miten maassamme voitaisiin nostaa varhaiskasvatuksen osallistumistasetta.⁴ Muitakin näkökulmia voi kuitenkin olla, kuten perheiden tietoinen valinta kasvattaa lapsensa, erityisesti pienet lapsensa kotona esimerkiksi kielellisistä tai kulttuurisista syistä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen varhaiskasvatuksen tilastointiraportin mukaan vuonna 2018 varhaiskasvatukseen osallistuneiden kaikkien lasten lukumäärä vastaa noin 74 prosenttia koko väestön 1–6-vuotiaiden lasten määrästä. Tilastoinnissa näkyvät suuret erot eri ikäisten lasten osallistumisessa varhaiskasvatukseen: alle vuoden ikäisistä lapsista osallistui vain prosentti, kaksivuotiaista 66 prosenttia ja viisivuotiaista 89 prosenttia. Kaikista varhaiskasvatuksessa olevista lapsista päiväkotitoiminnassa oli 76 prosenttia ja perhepäivähoidossa seitsemän prosenttia lapsista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoinnissa ei näy tietoja avoimeen varhaiskasvatukseen osallistumisesta.⁵

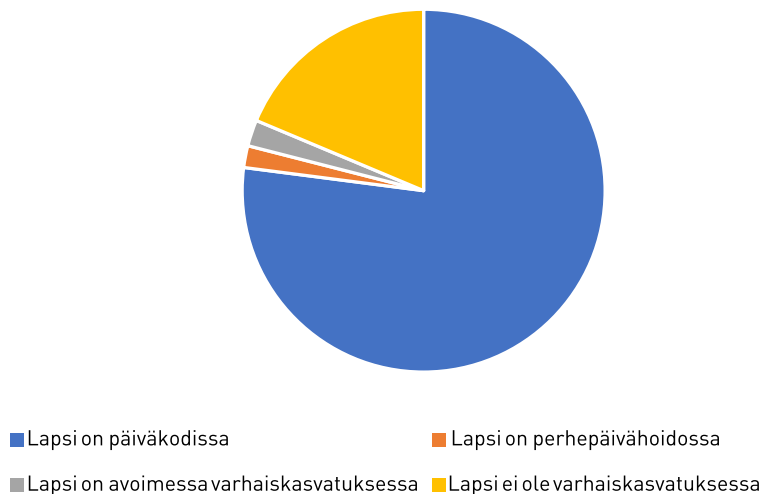
³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, Opetushallitus. Ohjeet ja määräykset 2018: 3a

⁴ Karila Kirsti, Kosonen Tuomas ja Järvenkallas Satu. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumistason nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30, s. 22

⁵ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Varhaiskasvatus 2018. Tilastoraportti 32/2019. Saantitapa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138571/Tr32_19_vuositolasto.pdf?sequence=5&isAllowed=y, luettu 7.3.2020

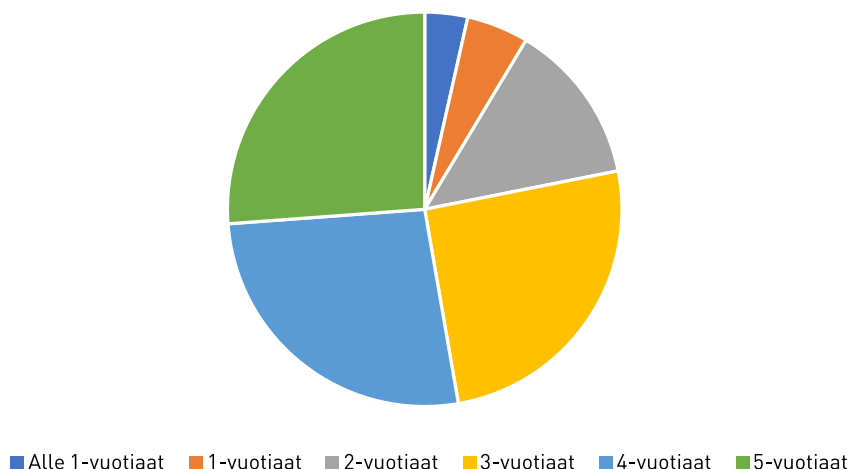
Vaikka romanilasten varhaiskasvatukseen osallistumista ei voi aivan suoraan verrata koko väestön tilastoihin, antaa vertailu kuitenkin hieman suuntaviivoja. Romanihuoltajien mukaan heidän varhaiskasvatusikäisistä lapsistaan (kysely kohdentui 0–5-vuotiaisiin lapsiin) 81 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen, näistä 77 prosenttia päiväkodissa. Sekä perhepäivähoidon että avoimen varhaiskasvatuksen osuudet olivat pieniä, molemmat 2 prosenttia. Lähes viidennes romanilapsista, 19 prosenttia lapsista ei osallistunut lainkaan varhaiskasvatukseen.

Tämän selvityksen aineisto kuvaa käytännössä niitä romanilapsia, jotka osallistuvat varhaiskasvatukseen päiväkodissa. Huoltajat kertovat myös jonkin verran lapsista, jotka ovat kotihoidossa. Aineistosta ei valitettavasti käy esille, miksi romanit niin harvoin valitsevat lapsilleen perhepäivähoidon tai avoimen varhaiskasvatuksen palveluja. Olisiko mahdollista, että romanihuoltajat välttävät tilannetta, jossa vastuu lapsesta on vain yhdellä henkilöllä? Asia vaatisi lisäselvitystä.

KUVIO 14. ROMANILASTEN OSALLISTUMINEN VARHAISKASVATUKSEEN JÄRJESTÄMISTAVAN MUKAAN. VASTAAJINA HUOLTAJAT. N=257

Varhaiskasvatukseen osallistuvista romanilapsista 78 prosenttia oli iältään 3–5 -vuotiaita. Kolme-, neljä- ja viisivuotiaita oli lähes yhtä paljon. Kaksivuotiaita lapsia on varhaiskasvatuksessa 13 prosenttia, vuoden vanhoja lapsia 5 prosenttia ja alle vuoden ikäisiä 4 prosenttia.

KUVIO 15. VARHAISKASVATUKSESSA OLEVIENT LASTEN IÄT HUOLTAJIEN MUKAAN. N=258

Aineiston mukaan varhaiskasvatusikäisistä romanilapsista 19 prosenttia ei osallistu varhaiskasvatukseen. Selvityksen vastaajissa oli yhteensä 61 varhaiskasvatusikäisten lasten huoltajaa, jotka ilmoittivat haluavansa itse hoitaa lapsensa.

Ylivoimaisesti useimmin esiintynyt syy pitää lapsi kotona oli lapsen ikä. Vastaajista jopa 45 henkilöä koki, että erityisesti alle kolmevuotiaat lapset olivat liian pieniä selviytymään varhaiskasvatuksessa. Toiseksi tavallisin syy oli vastaajien mielestä kotihoidon paremmuus. Vastaajista 30 henkilöä kertoi, että kotihoito oli hänen lapselleen parempi vaihtoehto kuin varhaiskasvatus. Yhteensä 15 henkilöä piti puolestaan kotihoidon tukea itselleen tärkeänä tulonlähteenä. Yksittäiset huoltajat ajattelivat lisäksi, että lapsi jää varhaiskasvatuksessa vaille tarvitsemaansa tukea. Samoin jotkut kokivat, että varhaiskasvatuksen heille sopiva yksikkö oli liian kaukana, eikä lasta haluttu kuljettaa sinne. Joskus haluttiin vahvistaa lapsen perhesiteitä ja joskus syyksi esitettiin lapsen omaa haluttomuutta mennä varhaiskasvatukseen. Avovastauksista ilmeni, että monesti oli kyseessä myös halu hoitaa samalla lapsen sisarusia. Syyt lapsen kotihoidon järjestämiseen vaikuttavat romaniperheissä samanlaisilta kuin muissakin suomalaisissa perheissä.⁶ Kotihoitoa tarkasteltaessa vastaan tulevat taloudelliset lainalaisuudet ja esimerkiksi vaikutukset työllisyyteen.⁷

6 Siippainen Anna, Repo Laura, Metsämuuronen Jari, Kivistö Anne, Alasuutari Maaret, Koivisto Päivi ja Saarikallio-Torp Miia. Viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilun ensimmäisen vaiheen arviointi. Varhaiskasvatukseen osallistuminen ja kokeilun järjestäminen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 16:2019, s. 48

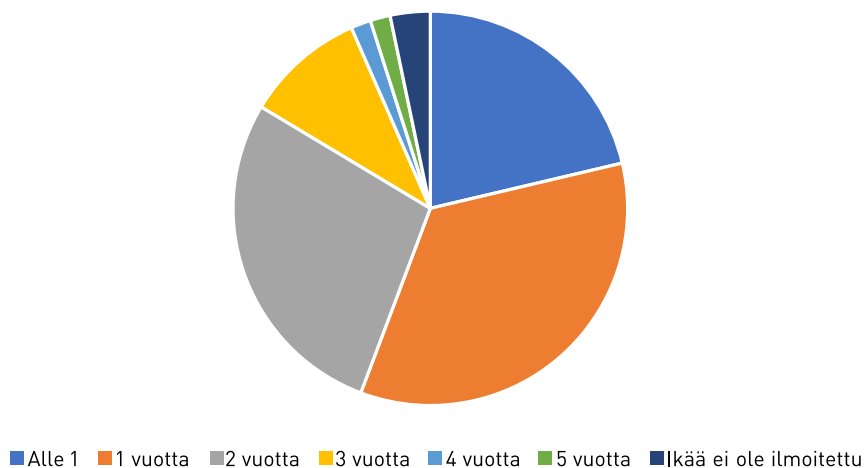
7 Kosonen Tuomas ja Huttunen Kristiina Huttunen (2018) Kotihoidon tuen vaikutus lapsiin. Palkansaajien tutkimuslaitos, 2018, Tutkimuksia 115. Saantitapa: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/162813/Kotihoidon%20tuen%20vaikutus%20lapsiin_ty22018KosonenHuttunen.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 7.3.2020

Kyselyn avulla haluttiin lisäksi selvittää, onko niillä perheillä, jotka eivät halua lastensa olevan varhaiskasvatuksessa, valintaansa kulttuurisia syitä. Yksi valittavista vaihtoehtoista oli ”Haluan välttää lapseni sulautumista pääväestöön”. Kukaan huoltajista ei valinnut vaihtoehtoa.

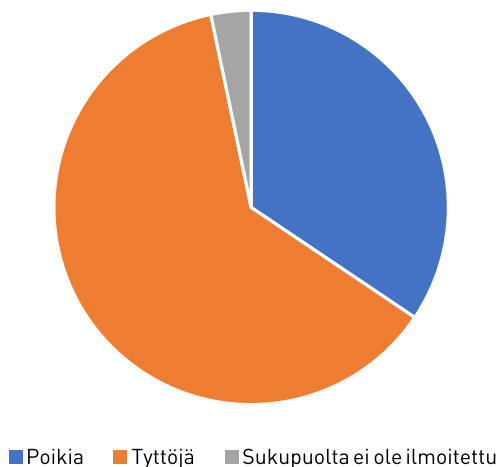
KUVIO 16. ROMANIHUOLTAJIEN PERUSTELUJA, MIKSI LAPSI EI OLE VARHAISKASVATUKSESSA. N=61

Kyselyn pohjalta oli mahdollista tarkastella niiden lasten ikää, jotka eivät olleet varhaiskasvatuksessa. Alla olevasta kuviosta ilmenee hyvin, miten lasten kotihoito painottuu vauvoin sekä lapsiin, jotka ovat korkeintaan kolmevuotiaita. Alle vuoden ikäisiä lapsia kotona hoidettavien joukossa on 21 prosenttia, vuoden vanhoja 34 prosenttia, kahden vuoden ikäisiä 28 prosenttia ja kolmevuotiaita 10 prosenttia.

KUVIO 17. VARHAISKASVATUSIKÄISET LAPSET, JOTKA EIVÄT OLE VARHAISKASVATUKSESSA (IKÄRYHMITÄIN). N=61

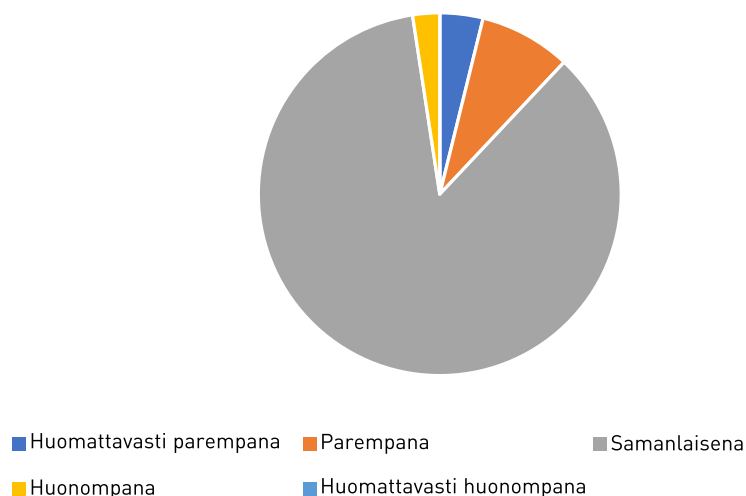
Romanilapset, jotka eivät olleet varhaiskasvatuksessa, olivat suurelta osin tyttöjä. Aivan kaikki vastaajat eivät olleet rastittaneet kysymystä sukupuolesta, mutta lomakkeiden mukaan tyttöjen osuus oli 62 prosenttia, kun poikien osuus oli vain 34 prosenttia. Kaikki eivät ilmoittaneet lapsen sukupuolta.

KUVIO 18. VARHAISKASVATUSIKÄISET LAPSET, JOTKA EIVÄT OLE VARHAISKASVATUKSESSA (SUKEPUOLEN MUKAAN). N=61

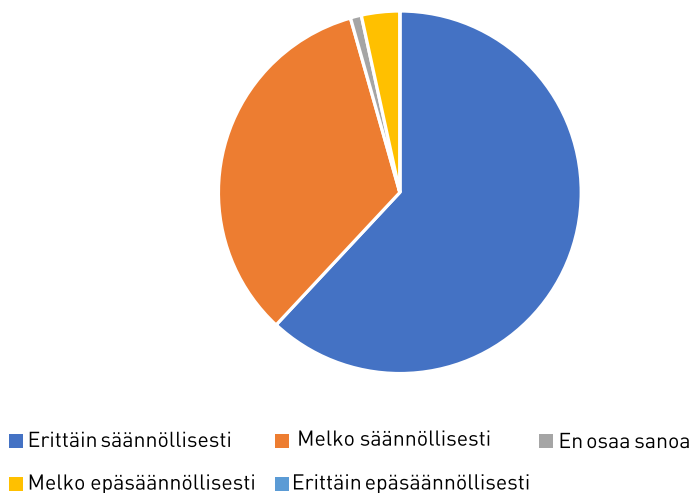
Vastauksissa pohditaan lähinnä lapsen ikää kotihoidon tärkeimpänä syynä, eikä näin ollen tyttöjen suhteellisen suureen osuuteen kotihoidossa löydy avovastauksista lisätietoa.

Romanilapsista kuitenkin valtaosa eli 81 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen vuosina 2018–2019. Näiden lasten huoltajat olivat tyytyväisiä romanilasten yleiseen tilanteeseen varhaiskasvatuksessa verrattuna muiden lasten tilanteeseen. Yhteensä 86 prosenttia piti lastensa yleistä tilannetta samanlaisena kuin muiden lasten tilannetta. Kahdeksan prosenttia huoltajista piti tilannetta parempana ja neljä prosenttia huomattavasti parempana. Olisi ollut kiinnostavaa tietää, mitä näinkin suuri joukko vastaajista tilanteen paremmuudella täsmälleen tarkoitti, mutta se ei selvinnyt kyselystä. Kaksi prosenttia huoltajista oli sitä mieltä, että tilanne oli huonompi kuin muilla lapsilla. Kukaan vastaajista ei pitänyt romanilasten yleistä tilannetta huomattavasti huonompana kuin muiden lasten tilannetta.

KUVIO 19. ROMANILASTEN YLEINEN TILANNE VARHAISKASVATUKSESSA VERRATTUNA MUIHIN LAPSIIN HUOLTAJIEN MUKAAN. N=208

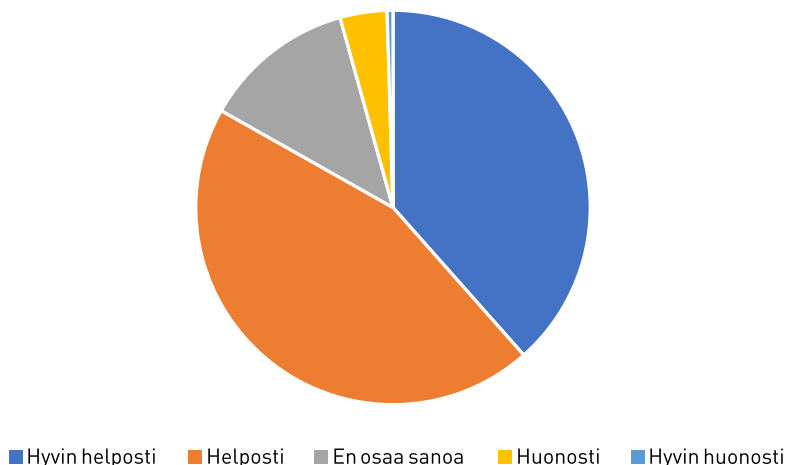
Huoltajilla oli hyvin myönteinen käsitys lastensa säännöllisestä osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Huoltajista 62 prosenttia koki lapsensa osallistuvan erittäin säännöllisesti ja 34 prosenttia melko säännöllisesti varhaiskasvatuksen toimintaan. Kolme prosenttia vastaajista koki lapsensa varhaiskasvatuksen olevan melko epäsäännöllistä, mutta kukaan ei pitänyt sitä erittäin epäsäännöllisenä.

**KUVIO 20. SÄÄNNÖLLISYYS OSALLISTUMISESSA VARHAISKASVATUKSEEN.
N=205**

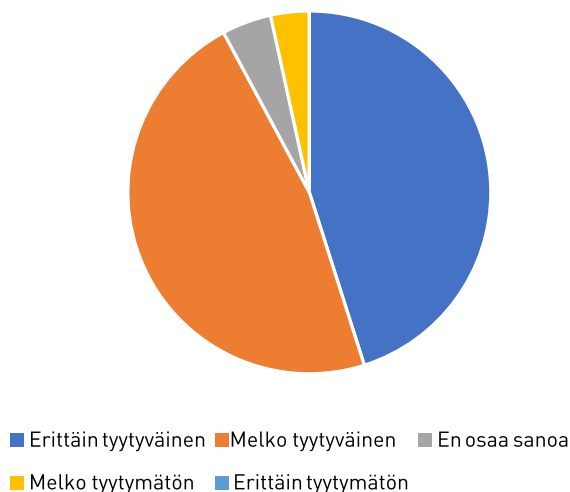
4.1.2 Tyytyväisyys varhaiskasvatukseen ja yhteistyöhön

Romanihuoltajat, kuten varmasti muutkin huoltajat, pohtivat suunnitellessaan lastensa varhaiskasvatusta, saako pieni lapsi tarvitsemaansa tukea kodin ulkopuolella. Huoltajista 83 prosenttia koki lastensa saavan tarvitsemaansa tukea hyvin helposti tai helposti. Vastaajista 13 prosenttia ei osannut määritellä tuensaannin helppoutta tai vaikeutta. Neljä prosenttia huoltajista koki lastensa saavan huonosti tarvitsemansa tuen. Yksi huoltaja vastasi tuensaannin olevan hyvin huonoa.

KUVIO 21. HUOLTAJIEN KOKEMUS LASTENSA VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLTÄ SAAMASTA TUESTA. SAAKO/SAAVATKO LAPSENNE MIELESTÄNNE TARVITSEMANSÄ TUEN VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLTÄ? N=208

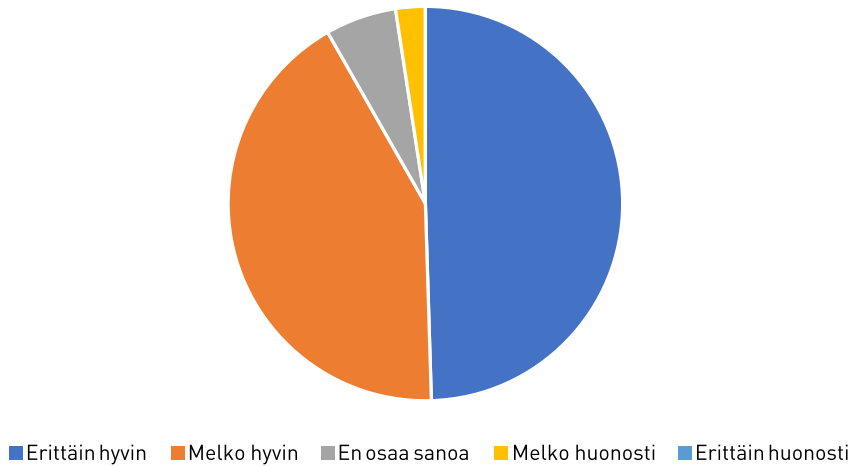
Huoltajia pyydettiin myös kuvailemaan myös yleistä tyytyväisyyttään lastensa varhaiskasvatukseen. Yhteensä 92 prosenttia vastaajista oli joko erittäin (45 %) tai melko (47 %) tyytyväisiä. Neljä prosenttia vastaajista ei osannut kertoa tyytyväisyysastettaan ja kolme prosenttia oli melko tyytymättömiä. Kukaan huoltajista ei ollut erittäin tyytymätön.

KUVIO 22. HUOLTAJIEN TYYTYVÄISYYS LAPSENSA/LASTENSA VARHAISKASVATUKSEEN. N=204

Huoltajilla oli mahdollisuus määritellä kokemustaan siitä, miten hänen lapsensa varhaiskasvatus oli yleisellä tasolla sujunut. Vastaajista tasan puolet (50

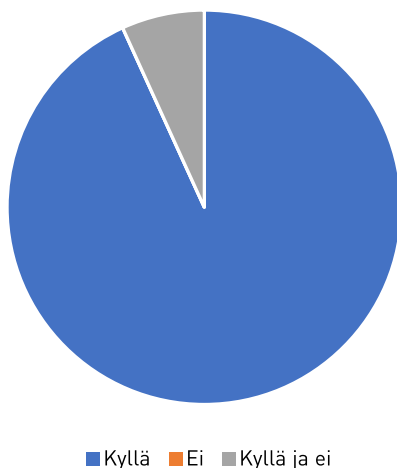
%) kuvasi kokemuksiaan erittäin hyväksi ja 42 prosenttia melko hyväksi. Kuusi prosenttia ei osannut sanoa, miten heidän lapsillaan oli varhaiskasvatuksessa mennyt, kun taas kaksi prosenttia vastaajista kertoi varhaiskasvatuksen sujuneen lapsillaan melko huonosti.

KUVIO 23. KUINKA LAPSENNE/LASTENNE VARHAISKASVATUS ON SUJUNUT?
N=206

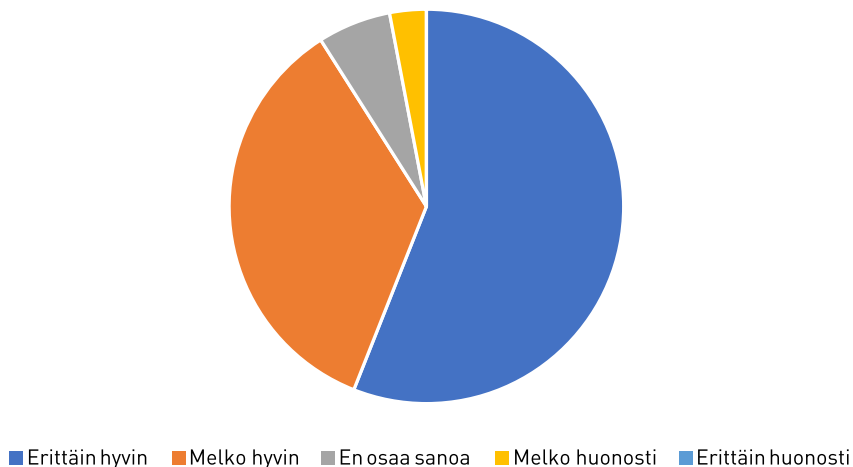
Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa on nykyään täysin keskeistä, joten yhteistyön henkilöstön ja huoltajien välillä tulee olla toimivaa.⁸ Kyselylomakkeessa pyydettiin romanihuoltajia kuvaamaan, voivatko he avoimesti olla yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstöön kaikissa lapsiinsa liittyvissä asioissa. Jopa 93 prosenttia vastaajista vastasi kysymykseen yksiselitteisesti kyllä. Kukaan ei kokenut, että ei olisi voinut hoitaa avoimesti lastensa asioita, seitsemän prosenttia tosin valitsi hieman monimielisen vaihtoehdon ”kyllä ja ei”. Avovastauksien perusteella viimeisen vaihtoehdon valinneet olivat kokeneet yhteydenpidossa pientä hiertämistä, jota eivät kuitenkaan kokeneet kovin tärkeänä tai ainakaan ylipääsemättömän vaikeana.

8 Karila Kirsti, Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus. Toukokuu 2016. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2016:6, s. 41

KUVIO 24. HUOLTAJIEN AVOIMUUS VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLLE KAIKISSA LAPSIIN LIITTYVISSÄ ASIOISSA.

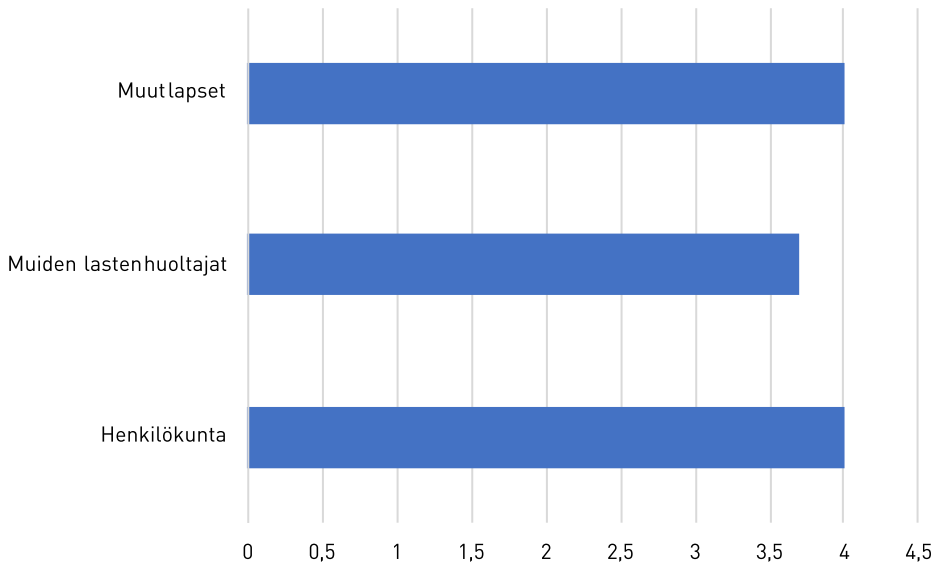
Huoltajista 56 prosenttia koki kodin ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön sujuvan erittäin hyvin ja 35 prosenttia melko hyvin. Kuusi prosenttia ei osannut sanoa, miten yhteistyö sujui, ja kolme prosenttia koki sen sujuvan melko huonosti.

KUVIO 25. KODIN JA VARHAISKASVATUKSEN VÄLISEN YHTEISTYÖN SUJUMINEN HUOLTAJIEN MUKAAN. N=20

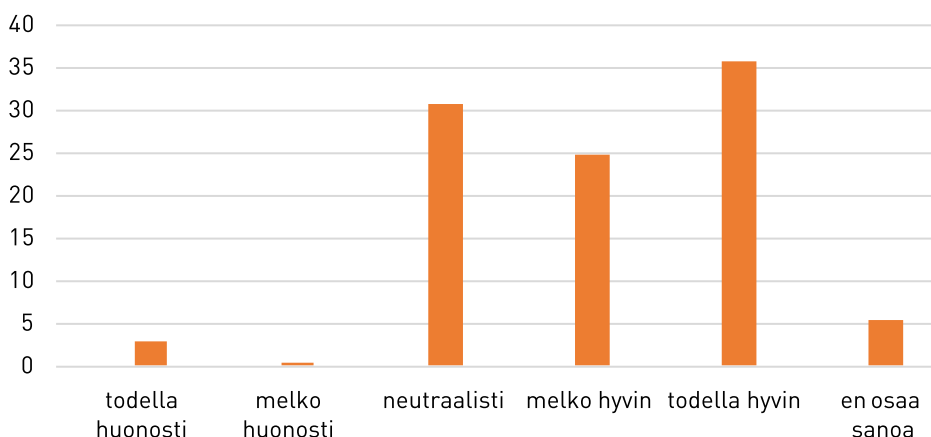
4.1.3 Romanilapset ryhmässä

Huoltajia pyydettiin pohtimaan muiden suhtautumista heidän lapsiinsa varhaiskasvatuksessa. Muilla tarkoitettiin muita lapsia, muiden lasten huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilökuntaa. Asteikolla 1–5 (todella huonosti, melko huonosti, neutraalisti, melko hyvin, todella hyvin) huoltajat arvioivat sekä muiden lasten että henkilöstön suhtautuvan romanilapsiin melko hyvin (4). Muiden lasten huoltajat saivat romanihuoltajilta asiassa hieman huonomman arvion. Se sijoittui neutraalin ja melko hyvän suhtautumisen välimaastoon (3,7).

KUVIO 26. SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. KYSYMYKSEN MUOTOILU: MITEN LAPSENNE/ LASTENNE VARHAISKASVATUKSESSA SUHTAUDUTAAN YLEISESTI ROMANILAPSIIN? N=209

Kun huoltajien vastauksia katsotaan hieman tarkemmin, voidaan nähdä, että 36 prosenttia heistä arvioi henkilöstön suhtautuvan lapsiinsa todella hyvin, 25 prosenttia melko hyvin ja 31 prosenttia neutraalisti, mitä on pidettävä myönteisenä suhtautumisena. Huoltajista 5 prosenttia ei osannut arvioida henkilöstön suhtautumista. Arvion 'melko huonosti' ja 'todella huonosti' antoi yhteensä kolme prosenttia huoltajista.

KUVIO 27. HENKILÖSTÖN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=209

Huoltajat antoivat paljon myönteistä palautetta varhaiskasvatuksen henkilökunnan suhtautumisesta lapsiinsa. Palautteen päälinjoissa pohditaan päiväkotien muuttumista aidosti monikulttuurisiksi. Huoltajat kokivat asioiden selvästi parantuneen muutaman vuoden aikana. Hyvin harvat kielteiset kommentit kohdistuivatkin joihinkin yksilöihin henkilökunnassa, eivät koskaan päiväkodin yleiseen henkeen.

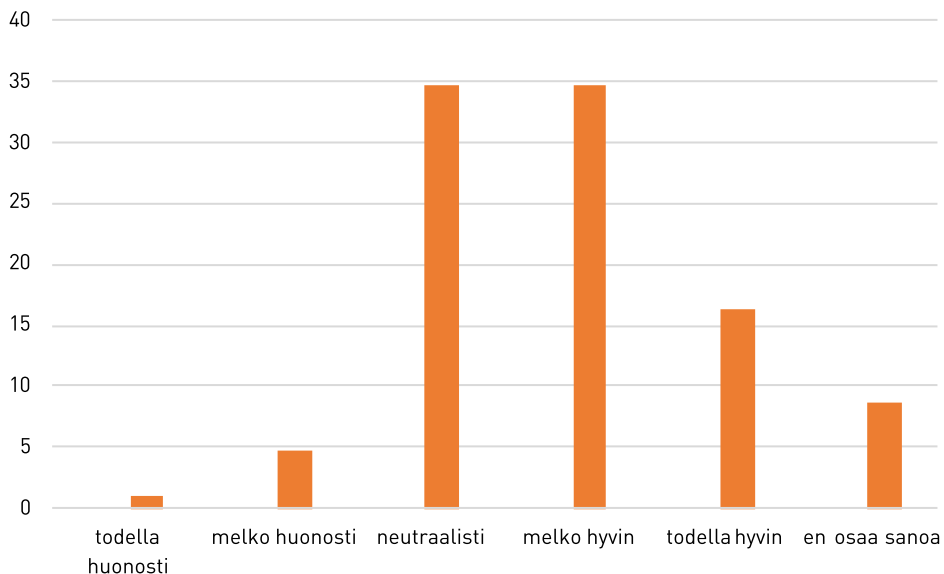
Jotkut huoltajista painottivat myönteisesti lastensa yhdenvertaista ja tasa-arvoista kohtelua, jotkut taas päiväkodin henkilöstön kiinnostusta lasten kulttuurin ja identiteetin vahvistamiseen. Kyse on siis siitä, suhtautuuko henkilöstö lapsen kulttuurineutraalisti vai tämän kulttuuria korostaen.

Huoltajien kuvauksia lastensa varhaiskasvatuksesta:

- Kokemukseni mukaan kohtelu on ollut tasavertaista
- Lapsiani ei ole koskaan kohdeltu huonosti päiväkodissa
- En ole huomannut mitään erottelua
- Oman kokemukseni mukaan lapsia kohdellaan tasavertaisesti, enkä toivo erikoiskohtelua lapselleni
- Henkilökunta on tosi kiinnostunut lasten kulttuurin ja identiteetin vahvistamisesta
- Kun on itse aktiivinen ja sosiaalinen tulee henkilökunta helposti tutuksi ja olen kokenut, että se on myös edesauttanut lapseni kohtelua
- En koe erilaisuutta esteenä millään tavalla
- Meidän päiväkodissa en ole koskaan kokenut erottelua lasten etnisen taustan vuoksi
- Nykyään hoitajat suhtautuvat neutraalisti. On ollut myös tapauksia, että esimerkiksi puhuessa artikuloidaan ÄÄ-RIM-MÄI-SEN selvästi ikään kuin en muuten ymmärtäisi suomea.

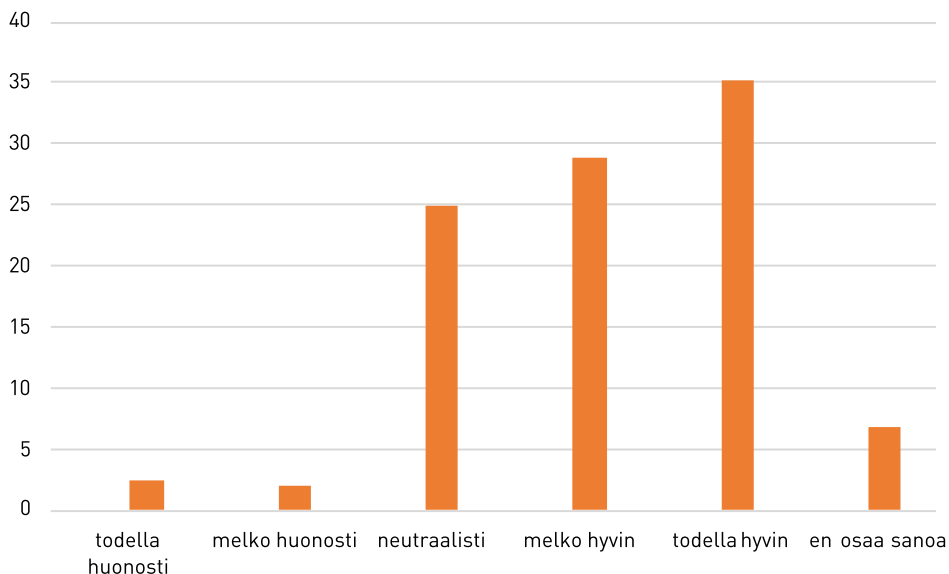
- Lapsia on aina kohdeltu tasa-arvoisesti. On myös hoitajia, joihin täytyy omalla käytöksellä tehdä vaikutus ennen kuin suhtaudutaan neutraalisti
- Päiväkoti oli monikulttuurinen
- Hyvänä, verrattuna vaikka 10 vuotta taaksepäin
- En näe tässä asiassa enää eroja 2019

Kun tarkistellaan muiden lasten huoltajien suhtautumista romanilapsiin, romani-huoltajista yli kolmannes (35 %) vastasi muiden lasten huoltajien suhtautuvan lapsiinsa melko hyvin ja yhtä suuren osan (35 %) suhtautuvan neutraalisti. Huoltajista 16 prosenttia vastasi muiden lasten huoltajien suhtautuvan lapsiinsa todella hyvin. Yhdeksän prosenttia ei osannut kertoa kantaansa muiden lasten huoltajien suhtautumisesta – huoltajathan eivät välttämättä ole paljon toistensa kanssa tekemisissä. Yhteensä kuusi prosenttia romanihuoltajista oli sitä mieltä, että muiden lasten huoltajat suhtautuvat heidän lapsiinsa melko huonosti (5 %) tai todella huonosti (1 %).

KUVIO 28. MUIDEN LASTEN HUOLTAJIEN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=209

Romanihuoltajat arvioivat muiden lasten suhtautuvan lapsiinsa todella hyvin (35 %), melko hyvin (29 %) tai neutraalisti (25 %). Seitsemän prosenttia huoltajista ei osannut kertoa kantaansa ja yhteensä neljä prosenttia katsoi suhtautumisen muiden lasten puolelta olevan todella huonoa (2 %) tai melko huonoa (2 %).

KUVIO 29. MUIDEN LASTEN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=209

Opetus- ja kulttuuriministeriön loppuraportissa Kiusaamisen ehkäisy sekä työ- rauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella vuodelta 2018 kerrotaan Laura Revon tutkimuksiin perustuen, että suomalaisista 3–6-vuotiaista päiväkodissa varhaiskasvatusta saavista lapsista noin 12 prosenttia oli jotenkin tekemisissä kiusaamisen kanssa. Näistä lapsista osa oli kiusaajia, osa kiusaamisen kohteita (Revon termein uhreja) ja osa sekä kiusaajia että kiusaamisen kohteita (Revon termein kiusaaja-uhreja). Yhteensä kiusattuja lapsia laskettiin olevan 5,5 prosenttia kaikista lapsista. Raportissa todetaan maahanmuuttotasaisten lasten olevan useammin kiusattuja kuin kantaväestön lapset.⁹

Laura Repo pohtii tutkimuksessaan kiusaamisen määrittelyn ongelmaa, kun puhutaan pienistä lapsista. Lasten kyky kuvailla kokemuksiaan voi sanojen puuttuessa olla vaikeaa. Aikuisen tulee aina toimia tilanteiden tulkkina: hänen tulee tuntea ja tunnistaa kiusaamisilmiö sekä auttaa lasta sanoittamaan kokemuksensa.¹⁰

Pienempienkin lasten kiusaamisen kriteeriksi soveltunee määritelmä Kiva koulu -vanhempien oppaasta:

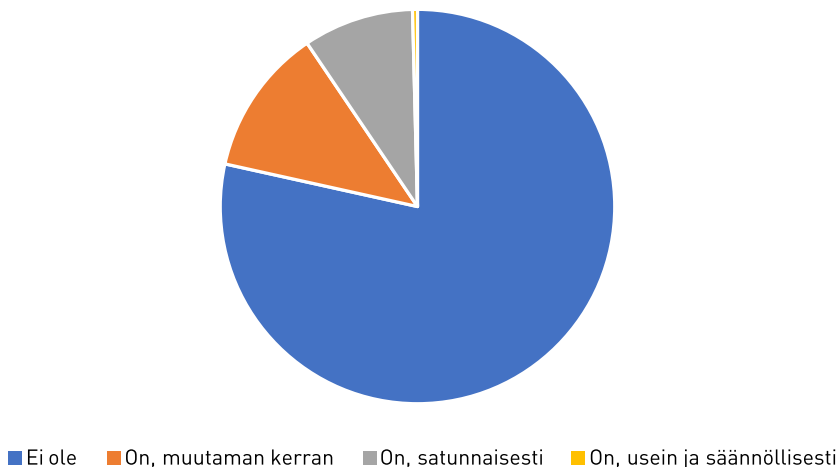
Kiusaamista on, kun yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan toistuvasti ja tahallaan pahaa mieltä. Tekijöinä on joku tai jotkut, joita vastaan kiusatun on vaikea puolustautua.

⁹ Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16, s. 44

¹⁰ Repo Laura, Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS-kustannus 2015, s. 40

Toistuvuus tarkoittaa sitä, että sama oppilas joutuu yhä uudestaan muiden ilkeän tai vahingoittavan toiminnan kohteeksi.¹¹

Romanihuoltajista 78 prosenttia ilmoitti, että heidän lapsiaan ei ollut kiusattu lainkaan varhaiskasvatuksessa. Yhteensä 12 prosenttia vastasi, että lapsia oli kiusattu muutaman kerran. Satunnaisesta kiusaamisesta kertoi yhdeksän prosenttia vastaajista. Säännöllisestä ja usein tapahtuvasta kiusaamisesta kertoi yksi huoltaja eli alle puoli prosenttia vastaajista.

KUVIO 30. ROMANILAPSIIN KOHDISTUVA KIUZAAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=209

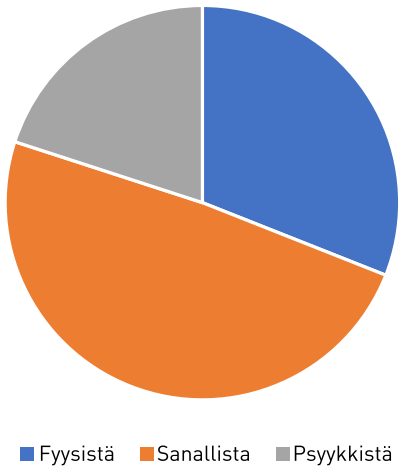
Ne huoltajat, jotka vastasivat, että heidän lapsiaan oli tavalla tai toisella kiusattu varhaiskasvatuksessa, saivat mahdollisuuden kuvailla kiusaamista. Kysymys oli laadittu monivalintatehtäväksi, jossa oli kolme vaihtoehtoa: fyysinen, sanallinen tai psyykkinen kiusaaminen. Vaihtoehdot oli kuvattu kyselylomakkeessa. Vastaaja saattoi halutessaan valita useamman vaihtoehdon.

Fyysisellä kiusaamisella tarkoitettiin esimerkiksi lyömistä, potkimista tai tavaroitten heittelyä. Sanallisella kiusaamisella tarkoitettiin haukkumista, nimittelyä tai esimerkiksi ulkonäön kommentointia. Psyykkisellä kiusaamisella kuvattiin tilanteita, joissa esiintyi uhkailua, kiristämistä, selän takana puhumista tai ryhmästä poissulkemista.

Yhteensä 209 romanihuoltajasta 45 huoltajaa kertoi, että heidän lapsensa olivat tulleet ainakin joskus kiusatuiksi. Nämä 45 huoltajaa valitsivat yhteensä 74 kiusaamisvaihtoehtoa, joista selvästi useimmat kuuluivat sanallisen kiusaamisen

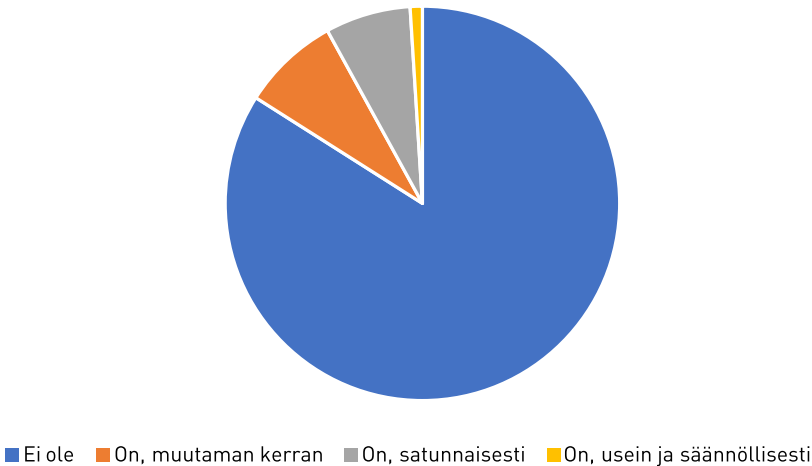
11 Kiva koulu – Vanhempien opas. Saantitapa: http://www.kivakoulu.fi/mita_kiusaaminen_on#:~:text=Kiusaamista%20on%2C%20kun%20yhdel%20ja,ilke%C3%A4n%20tai%20vahingoittavan%20toiminnan%20kohteeksi. Luettu 17.7.2020

luokkaan (49 %). Seuraavaksi tyypillisintä oli fyysinen kiusaaminen (31 %). Psyykkistä kiusaamista oli huoltajien mukaan kokenut viidennes (20 %) kiusatuiksi tulleista lapsista.

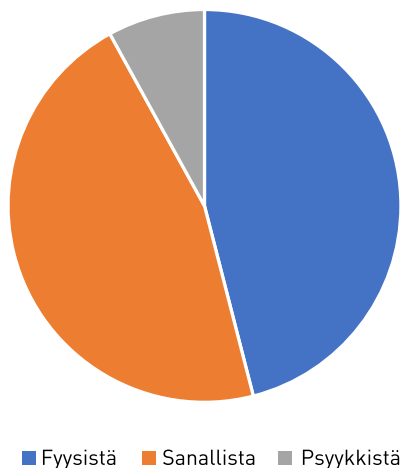
KUVIO 31. ROMANILAPSIIN KOHDISTUVA FYYSINEN, SANALLINEN TAI PSYKKINEN KIUZAAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=45

Romanihuoltajista 84 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän lapsensa eivät kiusaa lainkaan muita lapsia. Huoltajista kahdeksan prosenttia kertoi lapsensa kiusanneen muita lapsia muutaman kerran ja seitsemän prosenttia kertoi lapsensa kiusanneen muita satunnaisesti. Yksi prosentti vastasi lapsensa kiusanneen muita lapsia usein ja säännöllisesti.

KUVIO 32. ROMANILASTEN MUIHIN LAPSIIN KOHDISTAMA KIUZAAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=206

Kun oli kyse romanilasten muihin lapsiin kohdistamasta kiusaamisesta, se oli useimmiten fyysistä tai sanallista kiusaamista (molempia 46 %). Romanilapset kiusasivat huoltajien mukaan muita lapsia huomattavasti vähemmän psyykkisesti (8 %).

KUVIO 33. ROMANILASTEN MUIHIN LAPSIIN KOHDISTAMA FYYNIN, SANALLINEN TAI PSYKKINEN KUSAAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=32

Kiusaamiseen liittyvien prosenttilukujen vertailu on vaikeaa erilaisten menetelmien ja kyselyiden takia. Jos toistuvuutta pidetään kiusaamisen keskeisenä kriteerinä, romanilapsien kohdalla toistuvaa kiusaamista oli puolin ja toisin todella vähän. Tässä selvityksessä ei havaittu romanihuoltajien pitävän kiusaamiseen liittyviä seikkoja lastensa varhaiskasvatuksen ongelmana. Huoltajat päinvastoin kokivat, että heidän lapsillaan oli luonteva asema varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä.

4.1.4 Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia

Kaikilla romaniperheillä on oma tapansa suhtautua kulttuuriinsa ja toteuttaa kulttuuriin kuuluvia perinteitä. Perheet myös itse määrittelevät toiveensa, kuinka romanikulttuuri tulisi heidän lastensa osalta huomioida. Selvityksessä kysytiinkin huoltajilta, tunteeko heidän mielestään varhaiskasvatuksen henkilökunta tarpeeksi romanikulttuuria ja tulisiko romanikulttuuri jotenkin ottaa huomioon heidän lastensa varhaiskasvatuksessa.

Kysymyksiin romanikielestä ja kulttuurista vastattiin avokysymysten muodossa. Ne herättivät poikkeuksellisen vähän mietteitä. Monet huoltajat tuntuivat ajatelleen, että henkilökunnan ei tarvitse erityisesti tuntea romanikulttuuria eikä huomioida sitä. Huoltajat halusivat, että heidän lapsiaan kohdellaan yhdenvertaisesti lapsina ja yksilöinä muiden lasten joukossa. He kokivat itse pystyvänsä luomaan varhaiskasvatuksen henkilöstöön sellaisen luottamuksellisen suhteen, jossa oli mahdollista avoimesti keskustella myös kulttuurisista asioista.

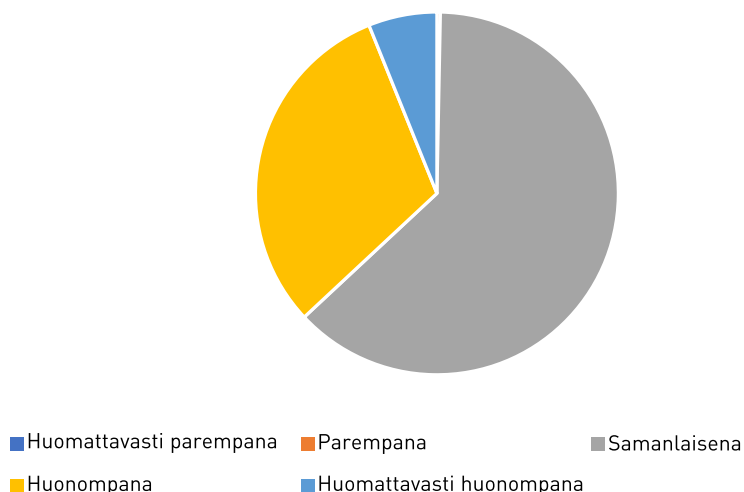
Myönteisimmillään huoltajien vastauksia on pidettävä hyvänä tuloksena: yhdenvertaisuuden kokemusta ja hyväksyntää sekä hyvät ja luottamukselliset suhteet varhaiskasvatuksen henkilöstöön. Kielteisimmillään vastauksista saattoi löytää sävyjä romaniuden liudentumisesta ja ajatuksia siitä, että romanikulttuurista ei kannata tehdä liian suurta numeroa.

4.2 Varhaiskasvatuksen henkilöstön näkemyksiä

4.2.1 Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet

”Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.”¹²

Varhaiskasvatuksen henkilöstölle esitetty avainkysymys oli, millaisena he näkivät romanilasten yleisen tilanteen varhaiskasvatuksessa. Henkilöstön toivottiin vastaavan kokemuksensa perusteella, vaikka heillä ei vastatessa olisikaan ollut romanilapsia yksikössään. Yleisellä tilanteella tarkoitettiin lapsen osallistumista, osallisuutta ja yleisiä valmiuksia. Henkilöstöstä 63 prosenttia näki romanilasten yleisen tilanteen samanlaisena kuin muiden lasten tilanteen. Huonompana tilanteen näki 31 prosenttia ja huomattavasti huonompana 6 prosenttia.

KUVIO 34. ROMANILASTEN YLEINEN TILANNE VARHAISKASVATUKSESSA VERRATTUNA MUIHIN OPPILAISIIN. YLEISELLÄ TILANTEELLA TARKOITETAAN OSALLISTUMISTA, OSALLISUUTTA JA YLEISIÄ VALMIUKSIA. N=655

Henkilöstö kuvaili avovastauksissa romanilasten yleistä tilannetta varhaiskasvatuksessa hieman lähemmin. Jotkut vastaajista avasivat omaa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen pohjautuvaa ajatteluaan varhaiskasvattajina. Vaikka kaikilla ei ollut koskaan ollut romanilasta ryhmässään, he pitivät silti tärkeänä kertoa, että mahdollisen romanilapsen asema ryhmässä olisi aivan sama muiden lasten. He kokivat, että romanilasten yleinen tilanne oli samanlainen kuin muilla lapsilla.

- Jokainen lapsi on arvokas
- Kaikki lapset ovat samanarvoisia taustastaan riippumatta
- Jos romanilapsi olisi perhepäivähoitajalla, häntä kohdeltaisiin samoin kuin valtaväestönkin lapsia.

Avovastauksissa saatiin paljon selventävää tietoa erityisesti siitä, miksi henkilöstö koki romanilasten yleisen tilanteen olevan hieman huonompi kuin muilla lapsilla. Ehdottomasti tärkein tilannetta heikentävä tekijä henkilöstön mielestä oli epäsäännöllinen osallistuminen toimintaan, myöhästelyt ja poissaolot. Syyt heikompaan tilanteeseen olivat kuitenkin moninaisia ja ne saattavat liittyä enemmän romanilasten perheiden sosioekonomiseen asemaan kuin kulttuuriin.

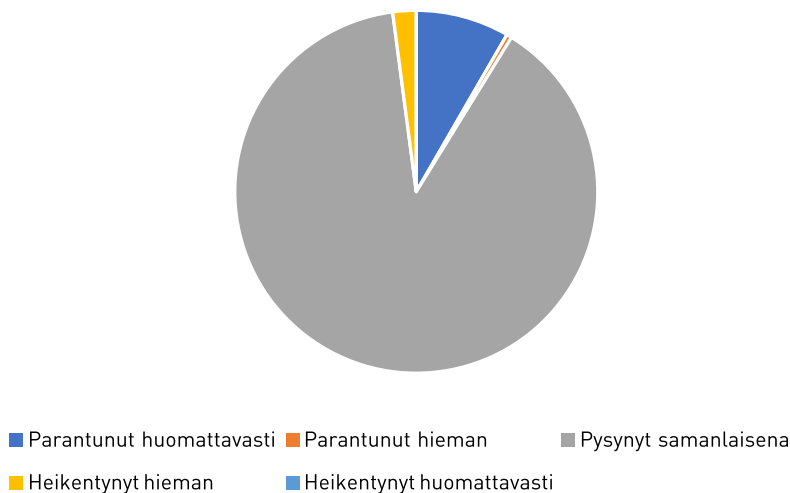
- Osallistuminen varhaiskasvatukseen on vähäisempää
- Paljon poissaoloja varhaiskasvatuksesta
- Säännöllisyys haastavaa
- Romanilapsia mielestäni syrjitään ja heihin on aika paljon huonoja ennakkoluuloja
- Päihdekäyttöä kotona

Eräs varhaiskasvatuksen ammattilainen pohtii seikkaperäisemmin oman alueensa romanilasten tilannetta.

- Niinä vuosina, kun alueellani on ollut romaniperheitä, he ovat osallistuneet hyvin varhaiskasvatukseen ja vanhemmilla on ollut positiivinen asenne päiväkotia kohtaan sekä yhteistyö on ollut avointa ja hyvää. Usein lapsissa on näkynyt tiettyä harjaantumattomuutta sekä prosentuaalisesti ehkä enemmän erilaisia keskittymishäiriöitä. Oma haaste varhaiskasvatukselle on se, että perheet muuttavat (tai ainakin meidän alueemme perheet) melko paljon eikä pääse syntymään useamman vuoden jatkumoa samassa paikassa. Yleisesti on havaittava, että useampien romanivanhempien mielestä koulutus kaikinensa (sisältää varhaiskasvatuksen) on tärkeää ja he haluavat, että heidän lapsillaan on hyvä tulevaisuus.

Henkilöstöä pyydettiin myös pohtimaan romanilasten yleisen tilanteen muutosta viiden vuoden ajalta. Vastaajista 89 prosenttia koki, että romanilasten yleinen tilanne oli pysynyt samanlaisena viiden vuoden ajan. Muutoksen kuvaaminen on hieman haastavaa silloin, kun ei ole mahdollisuutta täsmällisesti kuvata lähtötilannetta. Kuitenkin romanilasten yleistä tilannetta piti lähes kaksi kolmannesta samanlaisena kuin muiden lasten, joten tilanteen samanlaisena pysyminen

tarkoittanee pääosin myönteistä vastausta. Joukkoon mahtuu myös niitä vastaajia, jotka pitivät romanilasten tilannetta huonompana tai jopa huomattavasti huonompana. Kahdeksan prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että romanilasten yleinen tilanne oli parantunut huomattavasti ja kaksi prosenttia koki, että se on heikentynyt hieman.

KUVIO 35. ROMANILASTEN YLEISEN TILANTEEN MUUTTUMINEN VIIDEN VUODEN AIKANA. N=641

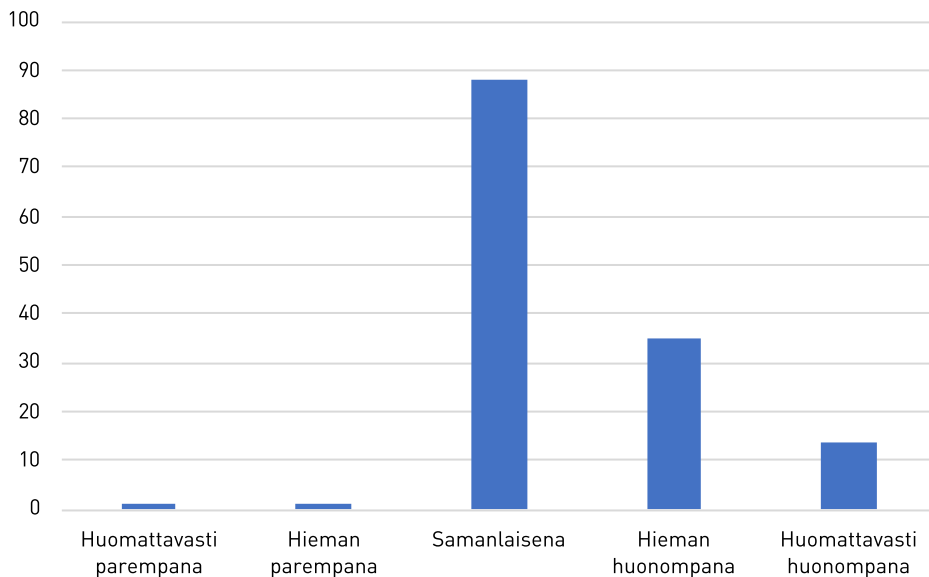
Varhaiskasvatuksen ammattilaiset arvioivat yleisimmin romanilasten yleisen tilanteen paranemisen syyksi lisääntyneen osallistumisen varhaiskasvatukseen.

- Lakimuutoksen myötä, esiopetuksen tultua pakolliseksi, läsnäolo myös varhaiskasvatuksessa on parantunut
- Romanilapsia on enemmän varhaiskasvatuksen piirissä, jatkavat pysyvämmiin samassa päiväkodissa
- Perheiden määrä varhaiskasvatuksessa lisääntynyt

Useissa henkilöstön vastauksissa pohdittiin asenneilmapiirin myönteistä muutosta suhteessa romanilasten tilanteen paranemiseen. Kulttuurisen moninaisuuden arvioitiin myös lisääntyneen henkilöstön keskuudessa.

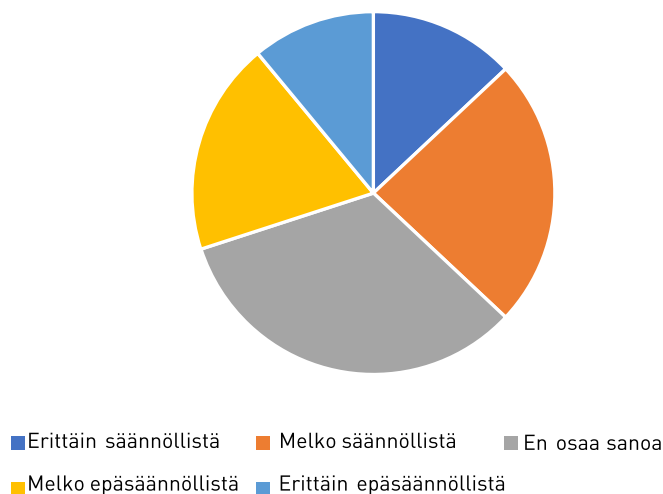
- Vähemmän ennakkoluuloja kuin viisi vuotta sitten
- Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ymmärrys ja tietoisuus romanikulttuurista on mielestäni kehittynyt jonkin verran
- Tasavertaisuus on enemmän pinnalla ja tietoisuus romanikulttuurista on lisääntynyt ihmisten keskuudessa
- Kasvattajien ymmärrys monikulttuurisuudesta ja erilaisuuden arvostaminen vahvistunut

Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä 139 vastasi kysymykseen oman yksikkönsä romanilasten tilanteesta vuosina 2018–2019. Vastaajista 63 prosenttia piti tilannetta samanlaisena kuin muidenkin lasten osalta. Huolestuttavan moni, 25 prosenttia henkilöstöstä piti tilannetta hieman huonompana ja 10 prosenttia huomattavasti huonompana. Yhteensä kaksi prosenttia piti romanilasten tilannetta huomattavasti parempana (1 %) tai hieman parempana (1 %).

KUVIO 36. MILLAISENA NÄETTE ROMANILASTEN YLEISEN TILANTEEN YKSIKKÖNNE VARHAISKASVATUKSESSA VUOSINA 2018 –2019 VERRATTUNA MUIDEN LASTEN TILANTEeseen? N=139

Henkilöstöä pyydettiin arvioimaan, miten säännöllistä heidän yksikkönsä romanilasten osallistuminen varhaiskasvatukseen oli vuosina 2018–2019. Arvioiminen osoittautui melko vaikeaksi: 33 prosenttia ei osannut ottaa kantaa säännöllisyyteen. Vastaajien joukossa oli myös henkilöitä, joiden tehtävät ovat hallinnollisia. Nämä henkilöt eivät kuitenkaan selitä EOS-vastausten suurta määrää. Melko säännölliseksi (24 %) ja erittäin säännölliseksi (13 %) koki romanilasten osallistumisen henkilöstöstä yhteensä 37 prosenttia. Melko epäsäännölliseksi (19 %) ja erittäin epäsäännölliseksi (11 %) osallistumista piti puolestaan yhteensä 30 prosenttia.

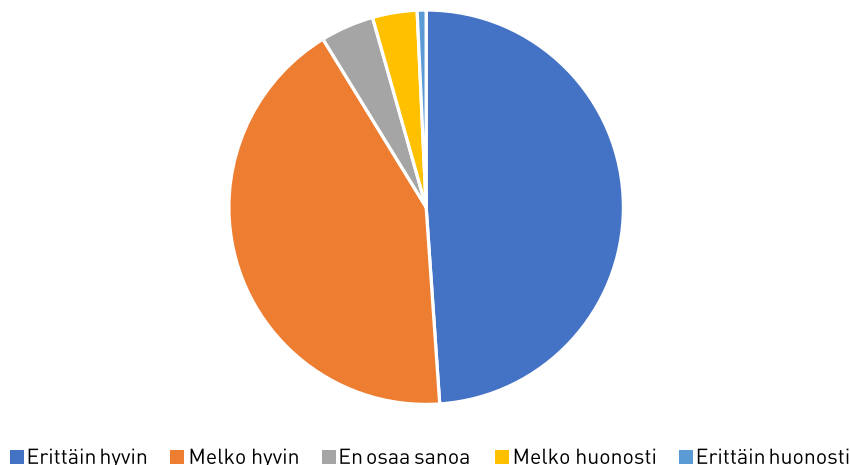

KUVIA 37. VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖN ARVIO ROMANILASTEN VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUMISEN SÄÄNNÖLLISYYDESTÄ. N=139

Henkilöstön avovastaukset oman yksikön romanilasten osallistumisen säännöllisyydestä eivät asiaa tarkemmin valota. ”Riippuu perheestä” vaikuttaa olevan sisällöltään keskeisin vastaus.

4.2.2 Varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyö

Varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatuista kysymyksistä yksi keskeisimpiä oli kysymys varhaiskasvatuksen ja romanihuoltajien välisestä yhteistyöstä. Jopa 91 prosenttia henkilöstön vastaajista kertoi yhteistyön huoltajien kanssa sujuneen joko erittäin hyvin (49 %) tai melko hyvin (42 %). Viisi prosenttia vastaajista koki, että yhteistyö oli sujunut melko huonosti (4 %) tai erittäin huonosti (1 %). Neljä prosenttia ei osannut määritellä yhteistyön laatua.

KUVIO 38. KUINKA HYVIN YHTEISTYÖNNE ROMANIHUOLTAJIEN KANSSA ON SUJUNUT? N=137

Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki yhteistyön romanihuoltajien kanssa lähes aina myönteisenä. He kertoivat romanihuoltajien arvostavan työtään ja pystyvän avoimeen keskusteluun kaikista asioista. Henkilöstö kuvasi itse suhtautuvansa romanihuoltajiin kuten muihinkin asiakkaisiin.

- Avoin keskustelu puolin ja toisin, myös kulttuuriin liittyvistä asioista
- Yhteistyötä helpottaa (romani)perheen kohtaaminen samanarvoisena kuin muutkin perheet
- Arvostus työtä(mme) kohtaan

Melko harvat soraäänet avovastauksissa liittyivät yhdessä sovittujen asioiden noudattamatta jättämiseen, lasten poissaoloihin tai esimerkiksi heikkoon tiedottamiseen.

- Jos vain tiedottaminen kotoa toimisi paremmin ja rehellisemmin
- Yhdessä sovitut jutut eivät aina vaan meinanneet toteutua
- Yhteistyötä vaikeuttaa huomattavasti se, ettei lapsi ole juuri paikalla

Monet varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvat vastaajat peräänkuuluttavat itseltään eli ammattilaisilta ennakoluulottomuutta, rohkeutta ja avointa mieltä sekä romanien kulttuurin kunnioitusta.

Vastatessaan kysymykseen millaiset asiat helpottavat yhteistyötä, henkilöstö pohti monenlaisia vuorovaikutukseen liittyviä näkökulmia.

- Hyvät kohteliaat tavat, aito kohtaaminen
- Romanilapset ovat hyvin tottelevaisia ja kunnioittavat aikuisia

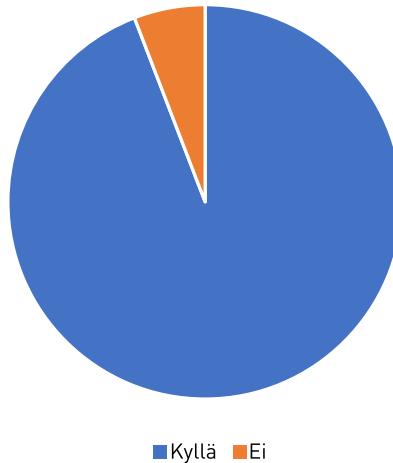
- Oma myönteinen ja tasavertainen asennoituminen ja vuorovaikutus helpottaa yhteistyötä myös romanihuoltajien kanssa. Molemmipuolinen asioista kysyminen, tiedottaminen ja ystävällisen suora kommunikaatio toimii myös romanilapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa
- Jos huoltajat itse ovat avoimia varhaiskasvatusta kohtaan, yhteistyössä ei ole sen kummempia pulmia kuin muidenkaan huoltajien kanssa
- (Yhteistyötä on helpottanut) vanhempien opiskelu ja siirtyminen työelämään. Vanhemmat ovat hyvin valveutuneita ja kiinnostuneita lapsensa tekemisistä päiväkodissa
- Positiivista on, että nuoret vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsensa hyvinvoinnista ja keskustelevat mielellään lastensa kasvatukseen ja kehitykseen liittyvistä asioista. He kysyvät neuvoa ja pyrkivät noudattamaan annettuja ohjeita lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyen.

Avovastauksissa löytyi myös kielteisesti yhteistyöhön vaikuttavia asioita, joita henkilöstön mukaan olivat

- Joidenkin vanhempien kanssa haasteita asettivat huono luku- ja kirjoitustaito, mm. lomakkeiden täyttö, päivähoitoaikojen ilmoittaminen sähköisesti yms.
- Arjen asioista ja aikatauluista kiinni pitäminen haastaa
- Läsnaolon epäsäännöllisyys, aikataulujen pitämättömyys, erilaiset arvot kasvatuksessa

Vastaukset herättivät uusia kysymyksiä. ”Erilaiset arvot kasvatuksessa” viittaa kielteisten asioiden yhteydessä kielteisiin erilaisiin arvoihin. Vai tarkoittaako vastaaja neutraalisti erilaisen kulttuurin tuottamia erilaisia arvoja? Mitä arvoja siinä tapauksessa? Avovastauksen perusteella asiaa voi vain arvailla.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä pyydettiin vastaamaan, voivatko he olla avoimesti yhteydessä romanihuoltajiin kaikissa näiden lapsiin liittyvissä asioissa. Vastaajista 94 prosenttia vastasi kysymykseen ’kyllä’.

KUVIO 39. VOITTEKO OLLA AVOIMESTI YHTEYDESSÄ ROMANIHUOLTAJIIN KAIKISSA HEIDÄN LAPSIINSA LIITTYVISSÄ ASIOISSA? N=137

Myös avoimuuteen liittyvän kysymyksen yhteydessä henkilöstö painotti avovastauksissaan romanien kykyä avoimuuteen lapsiaan ja perhettään koskevilla asioilla.

- Romanit ovat avoimia, kommunikointi helppoa
- Avoin keskusteluyhteys vanhempien kanssa helpottaa yhteistyötä
- Avoin vuorovaikutus alusta saakka ja molemminpuolinen kunnioitus. Tähän mennessä perheet ovat olleet avoimia, joten keskustelu on ollut toimivaa
- Asioista puhutaan ääneen ja selitetään, jos jokin asia mietityttää.

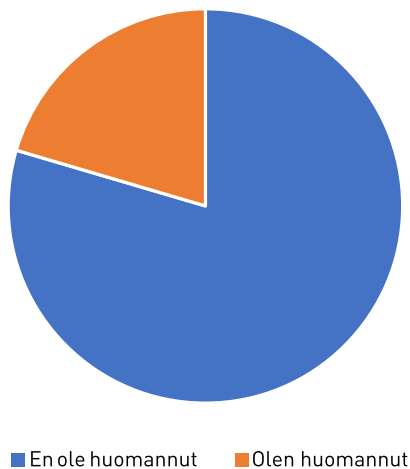
4.2.3 Romanilapset ryhmässä

Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kysyttiin heidän huomioitaan siitä, kiusataanko romanilapsia varhaiskasvatuksessa enemmän kuin muita lapsia. Vastaajista 95 prosenttia oli sitä mieltä, että romanilapsiin kohdistui saman verran kiusaamista kuin muihinkin lapsiin. Viisi prosenttia vastaajista vastasi kokemuksensa perusteella, että romanilapsia kiusattiin enemmän kuin muita lapsia. Nämä vastaajat eivät luonnehtineet kiusaamista tarkemmin, vaikka heillä oli siihen mahdollisuus

KUVIO 40. OLETTEKO HUOMANNUT, ETTÄ ROMANILAPSIIN KOHDISTUISI MUITA LAPSIA ENEMMÄN KIUUSAAMISTA TAI SYRJINTÄÄ? N=137

Henkilöstöltä kysyttiin lisäksi, olivatko nämä huomanneet romanilasten kiusaavan toisia lapsia muita lapsia enemmän. Vastaajista 80 prosenttia ei ollut tällaista huomannut, kun taas 20 prosenttia oli huomannut.

KUVIO 41. OLETTEKO HUOMANNUT, ETTÄ ROMANILAPSET KIUSAISIVAT TOISIA LAPSIA MUITA LAPSIA ENEMMÄN? N=137

4.2.4 Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia

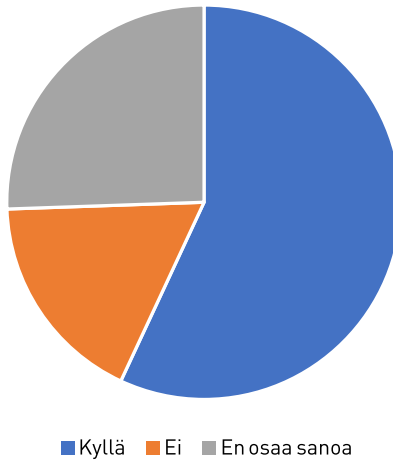
Romanikulttuuriin liittyvät kysymykset innoittivat henkilöstöä kuvaamaan ajatukseen melko paljon. Vastaajilla oli vahva ymmärrys siitä, että romanikulttuuriin perehtyminen tapahtui tehokkaimmin romaniperheiden kautta, joskus myös koulutuksissa tai tukihenkilöitä käyttämällä. Monet pitivätkin käytännön työn kautta saatua perehdytystä romanikulttuuriin tutustumisen tärkeimpänä muotona. Kun henkilöstöltä kysyttiin, miten perehdytys heidän kohdallaan oli tapahtunut, kertoivat todella monet ammattilaiset keskusteluista romanien kanssa.

- Hankkimalla tietoa, keskustelemalla perheiden kanssa
- Vanhemmat kertovat
- Yhteisessä lyhyessä koulutuksessa, jossa romani oli kertomassa itse heidän kulttuuristaan
- Lukemalla alan kirjallisuutta ja keskustelemalla huoltajien kanssa
- Ottamalla selvää yleisimmistä käytännöistä ja tavoista, jotka kulttuuriin kuuluvat

Jos varhaiskasvatuksessa oli romanilapsia, henkilöstö tuntui siis perehtyvän avoimella otteella romanikulttuuriin. Jotkut keskustelivat hyvinkin syvällisesti huoltajien kanssa, jotkut hieman pinnallisemmin. Monet vastaajat ymmärsivät hyvin, miten monenlaisia kulttuurisia sävyjä eri perheistä löytyy. Henkilöstöllä oli myös usein näkemys siitä, miten perheet eroavat toisistaan toteuttaessaan romanikulttuuria: jotkut perheet olivat aktiivisia esimerkiksi romanipäivän viettossa, kun toiset eivät lainkaan halunneet korostaa kulttuuriaan. Vastaajat kertoivat myös pohtineensa yhdessä huoltajien kanssa, miten lapsiryhmälle kerrotaan romanikulttuurista. Vastauksissa kuului aitoa ja myönteistä kiinnostusta vuorovaikutukseen romaniperheiden kanssa.

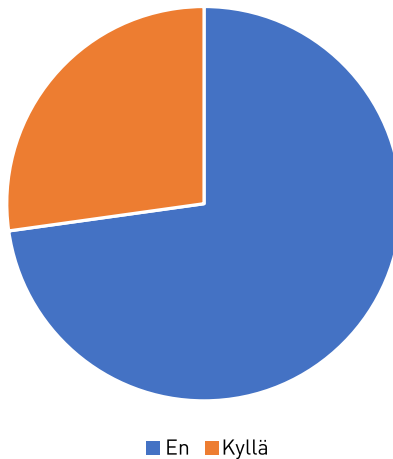
- Kulttuuriset kysymykset kannattaa ottaa avoimesti keskusteluun vanhempien kanssa, eikä tehdä olettamuksia
- Olemme tutustuneet romaniasuihin romanivanhempien kautta ja kuulleet entisajan romanikulttuurista isovanhemmilta
- Yhden romanilapsen äiti tuli pyynnöstä kertomaan kulttuuristaan kansainvälisenä romanipäivänä kaikille päiväkodin lapsille
- Romanian kansallispäivän juhlistaminen ryhmässä, jossa on romanilapsia, oli mielenkiintoista ja mukavaa. Muutama romanihuoltaja antoi hyviä vinkkejä päivän viettämiseen
- Huoltajat eivät halunneet korostaa kulttuuriaan, esimerkiksi romanien kansallispäivää. Lapsi on samanlainen ryhmän jäsen kuin muutkin lapset

Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastaajista 57 prosenttia koki olevansa perehtynyt romanikulttuuriin. Vastaajista 17 prosenttia koki, että heillä ei ollut asiaan perehtyneisyyttä ja 26 prosenttia ei osannut sanoa oliko vai ei.

KUVIO 42. ONKO HENKILÖSTÖNNE PEREHTYNYT ROMANIKULTTUURIIN?
N=137

Vastaajista 73 prosenttia koki, että ei tarvinnut tukea romanilasten ja heidän perheidensä kohtaamisessa. Kuitenkin yli neljännes, 27 prosenttia, koki tarvitseensa tukea.

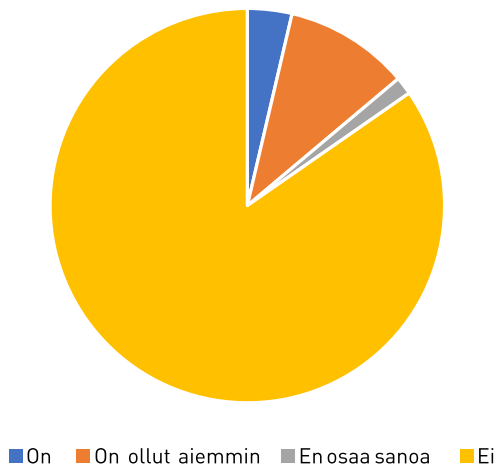
KUVIO 43. KOETTEKO, ETTÄ OLISITTE TARVINNUT TUKEA ROMANILASTEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ KOHTAAMISESSA? N=137

Perusasioiden tietäminen perinteisestä suomalaisesta vähemmistöstä oli monien mielestä aina perusteltua ja tärkeää.

Erilaisten kulttuuristen tapojen tietäminen auttaa paljon arjen asioissa. Erilaiset kulttuurille tärkeät päivät on hyvä tietää ja tuoda varhaiskasvatuksen tietoon

Kysymykseen, millaista tukea vastaajat olisivat tarvinneet romanilasten ja heidän perheidensä kohtaamiseen, tuli melko vähän vastauksia. Vastaajat kuvailivat haluavansa erityisesti tietoa romanien tavoista, perinteistä ja historiasta. Myös romanien arvomaailma ja tapakasvatus sekä esimerkiksi miesten ja naisten roolit kiinnostivat varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Yhteisön säännöt ja vuorovai-
kutukset sekä muun muassa juhlien vietto mainittiin samoin kiinnostavina.

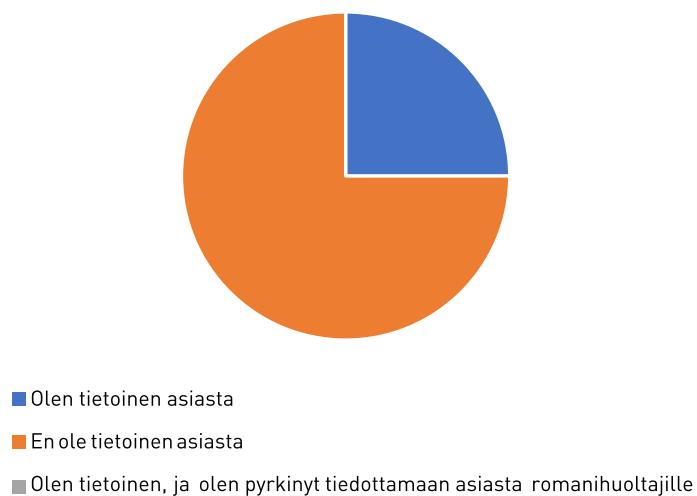
Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kysyttiin, onko heidän yksikössään romani-
taustaisia työntekijöitä. Vastaajista 85 prosenttia kertoi, että heidän yksikös-
sään ei ollut romanitaustaisia työntekijöitä. Kymmenen prosenttia vastasi, että
yksikössä on aiemmin ollut romaneita työntekijöinä. Neljä prosenttia vastaajista
kertoi heillä olevan romanitaustaisia työssä. Kaikki vastaajat eivät osanneet vas-
tata kysymykseen (1 %).

KUVIO 44. ONKO YKSIKÖSSÄNNE ROMANITAUSTAISIA TYÖNTEKIJÖITÄ?

Niitä vastaajia, joiden yksikössä työskenteli tai oli työskennellyt romanitaustai-
nen työntekijä, pyydettiin kertomaan tarkemmin, millaisessa asemassa tai roo-
lissa tämä työskenteli tai oli työskennellyt. Vuonna 2019 varhaiskasvatuksessa
työskennelleet romanit olivat joko lastenhoitajia tai ryhmäavustajia. Aiempina
vuosina vastaajat ilmoittivat työtovereinaan olleen muutamia opiskelijoita, har-
joittelijoita tai esimerkiksi kiertäviä sijaisia. Myös muutamia ryhmäavustajia, päi-
väkotiapulaisia tai työllistettyjä mainittiin.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kysyttiin lisäksi, olivatko he tietoisia siitä, että
romanilapset voivat saada romanikielen opetusta siirryttyään esiopetukseen.
Vain 25 prosenttia vastaajista tunsu asian, mutta kukaan heistä ei vastannut pyr-
kineensä tiedottamaan siitä romanihuoltajille. Peräti 75 prosenttia ei tiennyt
asiasta.

KUVIO 45. OLETTEKO TIETOINEN, ETTÄ ROMANILAPSET VOIVAT SAADA ROMANIKIELEN OPETUSTA, KUN HE SIIRTYVÄT ESIOPETUKSEEN? N=137

5 ROMANIOPPILAAT ESIOPETUKSESSA

5.1 Huoltajien näkemyksiä

5.1.1 Lasten osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet

”Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.”¹³

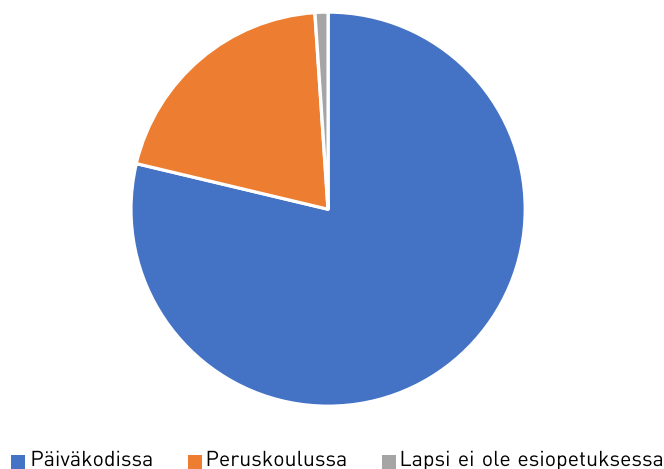
Esiopetus on ollut velvoittavaa vuodesta 2015 lähtien. Vuonna 2018 esiopetukseen osallistui noin 99 prosenttia koko kuusivuotiaiden ikäluokasta.¹⁴ Samana vuonna kaikista esiopetuksen oppilaista 16 prosenttia oli koulun järjestämässä ja 84 prosenttia varhaiskasvatuksen järjestämässä esiopetuksessa.¹⁵

Kaikista romanihuoltajien kyselyyn vastanneista 305 huoltajasta 94 kertoi olevansa esiopetusikäisen lapsen huoltaja. Yhteensä esiopetusikäisiä romanilapsia oli 95, joista 79 prosenttia kävi esiopetuksessa päiväkodissa ja 20 prosenttia peruskoulussa. Näin ollen romanilapsien ja koko väestön kuusivuotiaiden ikäluokan esiopetukseen osallistumisaste on sama 99 prosenttia.

13 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:1

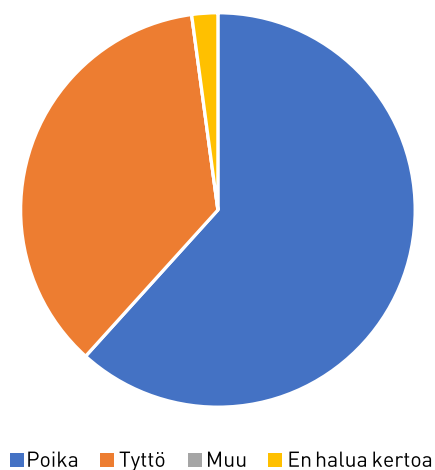
14 Holappa, Arja-Sisko et al. Kaksivuotinen esiopetus. Alustava selvitys 2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2019: 2a

15 Suomen virallinen tilasto (SVT): Esi- ja peruskouluopetus [verkkajulkaisu]. ISSN=1799-3709. Helsinki: Tilastokeskus [Luettu: 8.3.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/pop/>

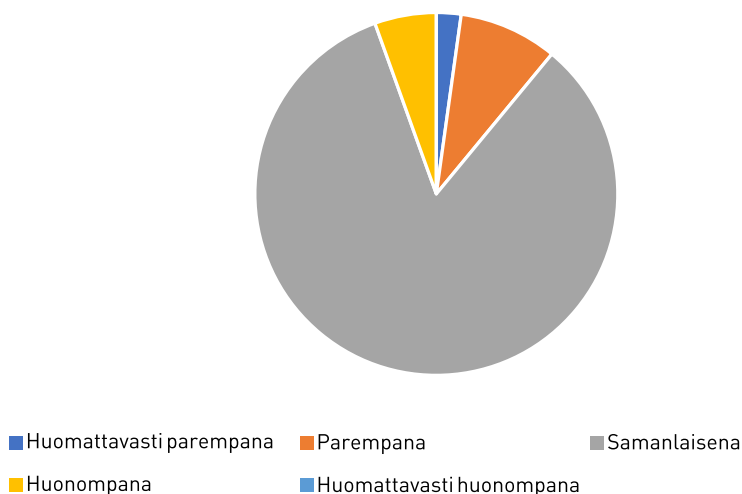
KUVIO 46. ROMANILASTEN OSALLISTUMINEN ESIOPETUKSEEN. N=94

Kyselyyn vastanneiden perheiden esiopetusikäisistä lapsista 62 prosenttia oli poikia ja 36 prosenttia tyttöjä. Kahden prosentin kohdalla lomakkeessa ei ollut merkintää.

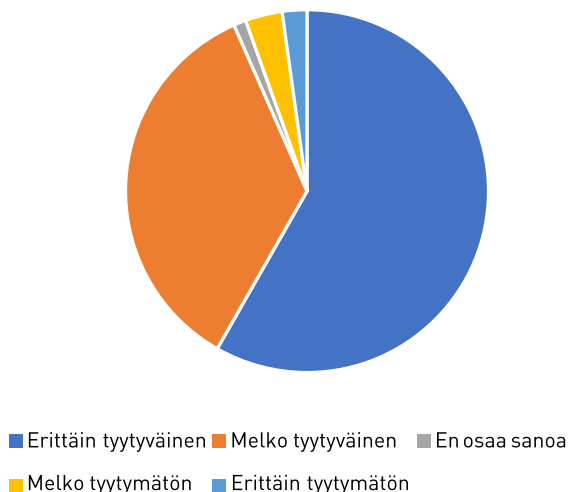
KUVIO 47. ESIOPETUKSESSA KÄYVÄT LAPSET SUKUPUOLEN MUKAAN. N=94

Huoltajista 84 prosenttia piti romanilasten yleistä tilannetta esiopetuksessa hyvin samanlaisena verratessaan sitä muiden lasten tilanteeseen. Parempana tilannetta piti yhdeksän prosenttia ja huomattavasti parempana kaksi prosenttia. Huonompana tilannetta piti viisi prosenttia, mutta kukaan huoltajista ei vastannut, että tilanne olisi ollut huomattavasti huonompi.

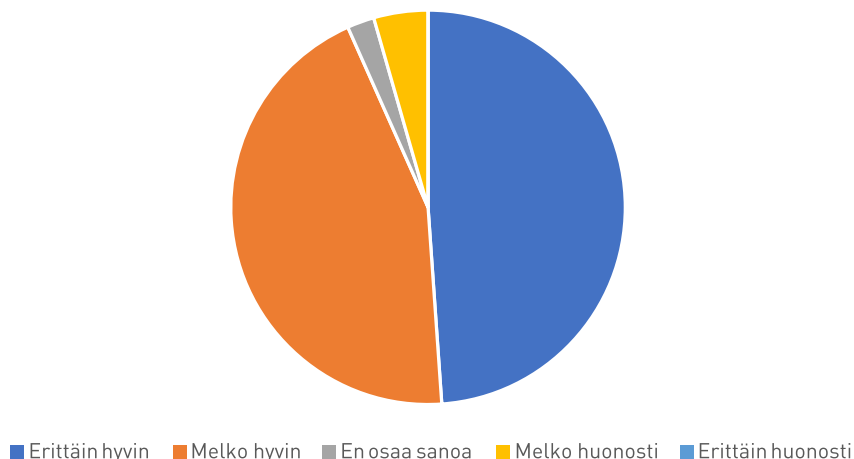
KUVIO 48. ROMANILASTEN YLEINEN TILANNE ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN VERRATTUNA MUIHIN LAPSIIN. N=91

Huoltajista 58 prosenttia vastasi olevansa erittäin tyytyväinen ja 35 prosenttia melko tyytyväinen lapsensa esiopetukseen. Neljä prosenttia vastaajista oli esiopetukseen melko tyytymättömiä ja kaksi prosenttia erittäin tyytymättömiä. Yksi prosentti ei osannut kertoa mielipidettään.

KUVIO 49. MITEN TYYTYVÄINEN OLETTE LAPSENNE ESIOPETUKSEEN? N=91

Puolet huoltajista vastasi lapsensa esiopetuksen sujuneen erittäin hyvin ja 44 prosenttia melko hyvin. Neljä prosenttia huoltajista oli sitä mieltä, että esiopetus oli sujunut melko huonosti. Kaksi prosenttia ei osannut arvioida, miten esiopetus oli sujunut. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että esiopetus olisi sujunut erittäin huonosti.

KUVIO 50. KUINKA LAPSENNE/LASTENNE ESIOPETUS ON SUJUNUT? N=90

Huoltajilla oli mahdollisuus vastata myös omin sanoin avokysymykseen ja luonnehtia lapsen viihtymistä esikoulussa. Kysymykseen ”lähteekö lapsi aamuisin mielellään esiopetukseen ja viihtyykö hän siellä” tuli todella paljon myönteisiä vastauksia. Tyypillisesti lapset lähtivät mielellään esiopetukseen ja viihtyivät hyvin.

- Hyvin viihtyy ja lähtee mielellään

Pienen romanioppilaan paikka esiopetuksessa vaikuttaakin huoltajien vastauksien perusteella melko erilaiselta kuin mitä se on koulupolun alussa ollut monien romanien omakohtaisissa kertomuksissa aikaisemmilta vuosilta ja vuosikymmeniltä. Opetushallituksen katsauksessa aikuisten romanien koulutustaustoihin kävi ilmi, että alle 65-vuotiailla romaneilla syrjinnän kokemus on ikäluokittain pienentynyt¹⁶. Näiden tulosten perusteella näyttää siis vihdoin, että romanilapsi on esiopetuksessa vihdoin kulttuuritaustoineen solahdannut kouluyhteisöön aivan omana itsenään. Voidaan tietysti miettiä, onko romanien kollektiivinen syrjintäkokemus luonut nuorille romaniperheille paineita olla mahdollisimman ”suomalaisia” tullakseen hyväksytyiksi ”romaneina”.

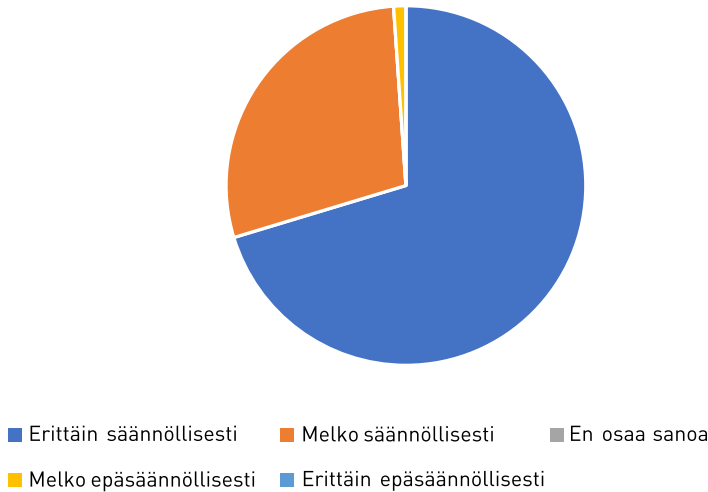
Huoltajat kokivat esiopetuksen tärkeänä vaiheena lapsensa koulutuspolulla. Avovastauksissa huoltajat luonnehtivat paljonkin, miksi esiopetus kannattaa ottaa vakavasti.

- Se on hyvä ja tarpeellinen asia. Olisi hyvät kouluvalmiudet (luku-, kirjoitus- ja laskutaidot), vuorovaikutustaidot kehittyisivät
- Toivon, että esiopetuksen päätyttyä lapseni pystyy toimimaan ryhmässä

¹⁶ Rajala Susanna ja Blomerus Satu, Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin, Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2015:8, s. 32–36

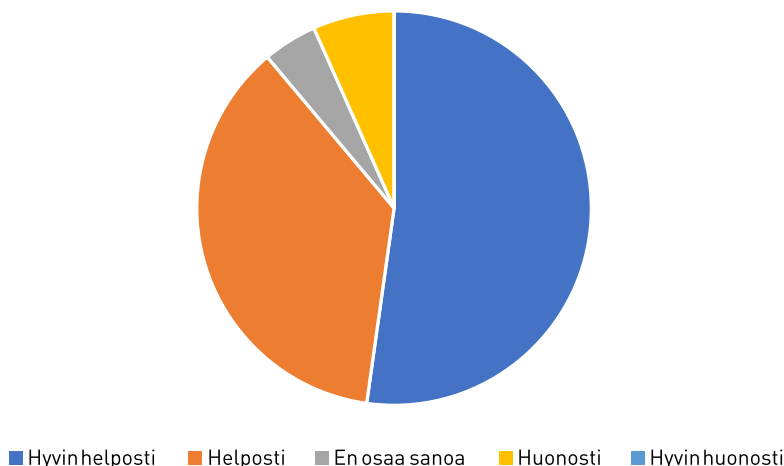
- Toivon, että lapsellani on eskarin jälkeen tarpeelliset valmiudet kouluun
- Toivon lapseni rauhoittuvan ja kykenevän tuleviin kouluvuosiin. Olen kuullut muilta äideiltä, että on vaikeaa saada lapselle esimerkiksi henkilökohtainen avustaja kouluun, jos lapsella on paha ADHD. Mietin tulevaa ja se jännittää, jos en saakaan tarvittaessa tukea lapselleni

Huoltajat vastasivat lapsensa osallistuvan esiopetukseen erittäin säännöllisesti (70 %) tai melko säännöllisesti (29 %). Vain yksi prosentti kertoi lapsensa esiopetuksen olevan melko epäsäännöllistä.

KUVIO 51. OSALLISTUUKO LAPSENNE ESIOPETUKSEEN SÄÄNNÖLLISESTI? N=91

Huoltajia pyydettiin myös arvioimaan, missä määrin helppoa tai vaikeaa heidän lastensa oli saada tarvitsemaansa tukea esiopetuksen henkilöstöltä. Yhteensä 89 prosenttia vastaajista koki lastensa saavan tukea hyvin helposti (52 %) tai helposti (37 %). Seitsemän prosenttia huoltajista kertoi, että heidän lapsensa sai huonosti tukea. Neljä prosenttia ei osannut kertoa kantaansa.

KUVIO 52. SAAKO LAPSENNE MIELESTÄNNE TARVITSEMANSÄ TUEN ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖLTÄ? N=90

Monissa avovastauksissa huoltajat arvostivat esiopetushenkilöstön ammattitaitoa.

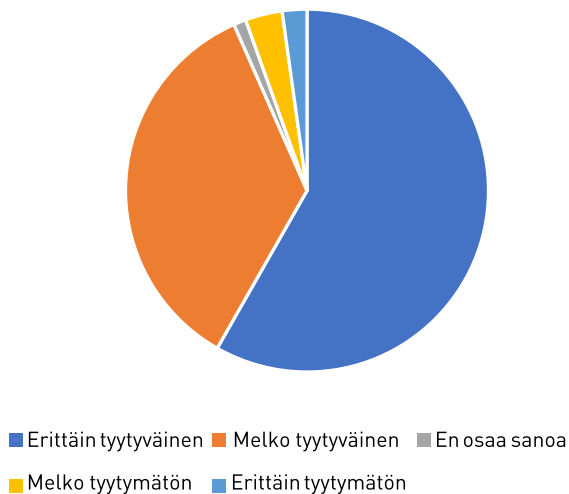
- Tiedän lapseni olevan haastava
- Lapsen tarpeet otetaan huomioon ja opetus tapahtuu lapsen kykyjen mukaisesti
- Opetus on ollut todella hyvää ja lapsi on oppinut paljon

5.1.2 Esiopetuksen ja kodin yhteistyö

Opetushallitus selvitti lukuvuonna 2010–2011, millaisena yhteistyö romanihuoltajien ja perusopetuksen henkilöstön kesken näyttäytyi. Tulokset olivat erinomaisia: rehtoreiden mukaan yhteistyö oli sujuvaa ja myös romanihuoltajat kertoivat myönteisesti koulujen kanssa tehdystä yhteistyöstä.¹⁷ Vaikka kyselyn vastausvaihtoehtojen asteikko ei ollut aivan verrattavissa, näyttää esiopetuksen ja romanihuoltajien yhteistyön laatu edelleen kivunneen ylöspäin.

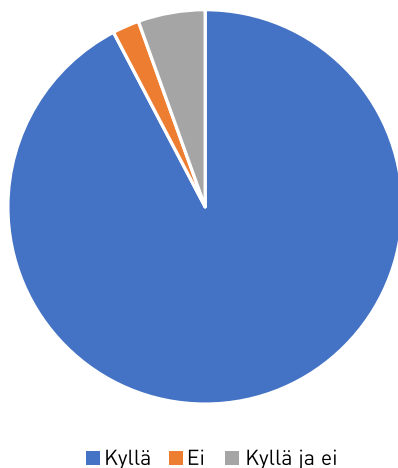
Tämän selvityksen kyselyyn vastanneista romanihuoltajista yhteensä 94 prosenttia koki kodin ja esiopetuksen yhteistyön sujuneen erittäin hyvin (62 %) tai melko hyvin (32 %). Neljä prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyö esiopetuksen kanssa oli sujunut melko huonosti ja kaksi prosenttia ei osannut arvioida yhteistyön sujuvuutta.

17 Rajala Susanna, Salonen Minna, Blomerus Satu ja Nissilä Leena, Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011, Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2011:26, s. 36

KUVIO 53. KUINKA HYVIN KODIN JA ESIOPETUKSEN VÄLINEN YHTEISTYÖ SUJUU? N=90

Huoltajista 92 prosenttia vastaajista kertoi voivansa olla avoimesti yhteydessä esiopetuksen henkilöstöön kaikissa lapseensa/lapsiinsa liittyvissä asioissa. Kuusi prosenttia huoltajista valitsi lomakkeesta moniselitteisen vaihtoehdon ”kyllä ja ei”, toisin sanoen yhteydenpito ei ollut täysin mutkatonta, mutta kuitenkin toimivaa. Kaksi prosenttia huoltajista koki, ettei voinut olla täysin avoin vuorovaikutuksessaan.

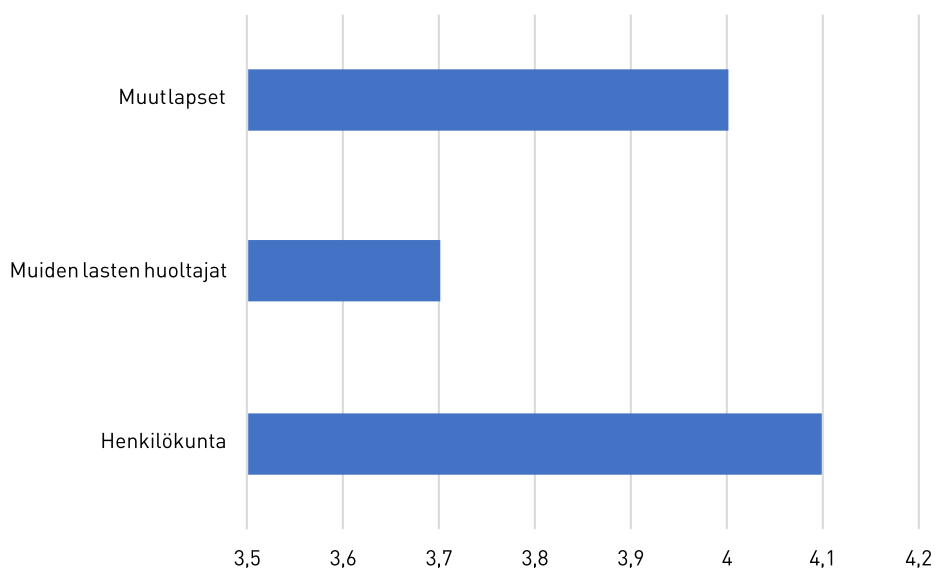
KUVIO 54. VOITTEKO OLLA AVOIMESTI YHTEYDESSÄ ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖÖN KAIKISSA LAPSEENNE/LAPSIINNE LIITTYVISSÄ ASIOISSA? N=91

Monet huoltajat kuvailivat myönteisesti kodin ja esiopetuksen avointa yhteistyötä.

- Suhteeni on hyvä ja vuorovaikutteinen
- Olen todella rehellinen kaikissa lapsen asioissa, koska se on lapsen edun mukaista

5.1.3 Romanioppilaat ryhmässä

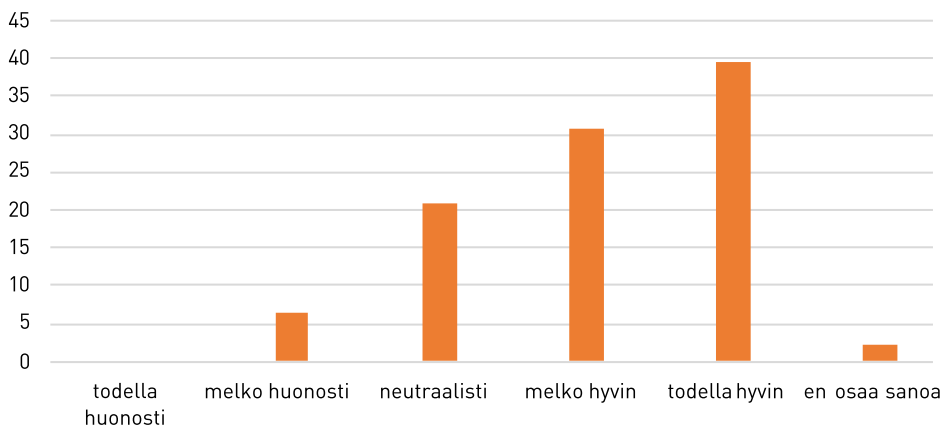
Kysymyksiä kiusaamisesta ja syrjinnästä ei voida ohittaa, kun puhutaan romanioppilaista ryhmässä¹⁸. Esiopetuksessa olevien romanilasten huoltajat vastasivat kysymykseen, miten muut esiopetuksessa suhtautuvat heidän lapsiinsa. Kysymys oli pilkottu muiden lasten, muiden lasten huoltajien ja henkilökunnan

KUVIO 55. SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. KYSYMYKSEN MUOTOILU: MITEN LAPSENNE/LASTENNE ESIOPETUKSESSA SUHTAUDUTAAN YLEISESTI ROMANILAPSIIN? N=91

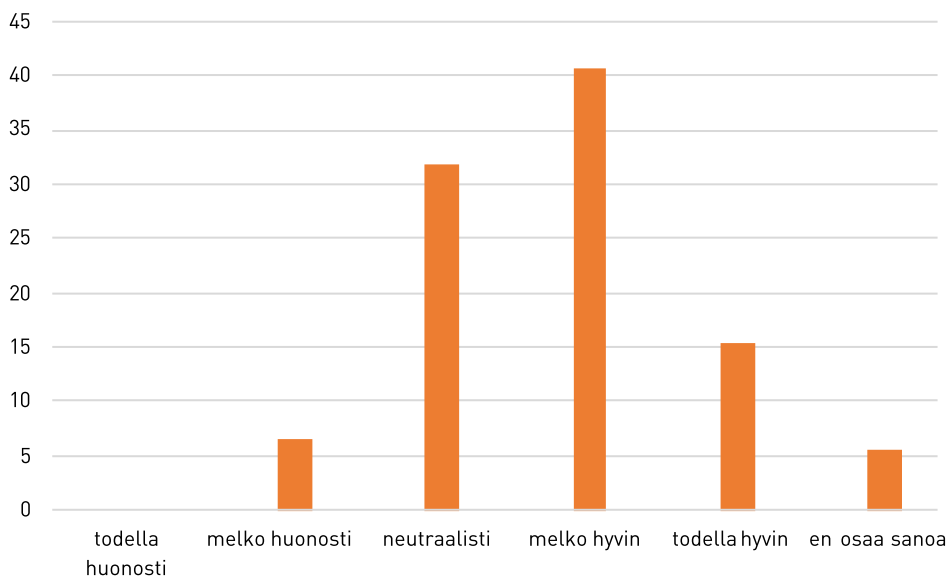
Huoltajat kokivat, että henkilöstö suhtautuu heidän lapsiinsa pääosin todella hyvin (40 %), melko hyvin (30 %) tai neutraalisti (21 %), mikä sekin on tässä yhteydessä positiivinen ilmaus. Melko huono kokemus henkilöstön suhtautumisesta oli seitsemällä prosentilla huoltajista. Kaksi prosenttia huoltajista ei osannut kertoa kantaansa.

¹⁸ Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjintäkokemuksista. Vähemmistövaltuutettu. Julkaisuja 15. Helsinki 2014, s. 16

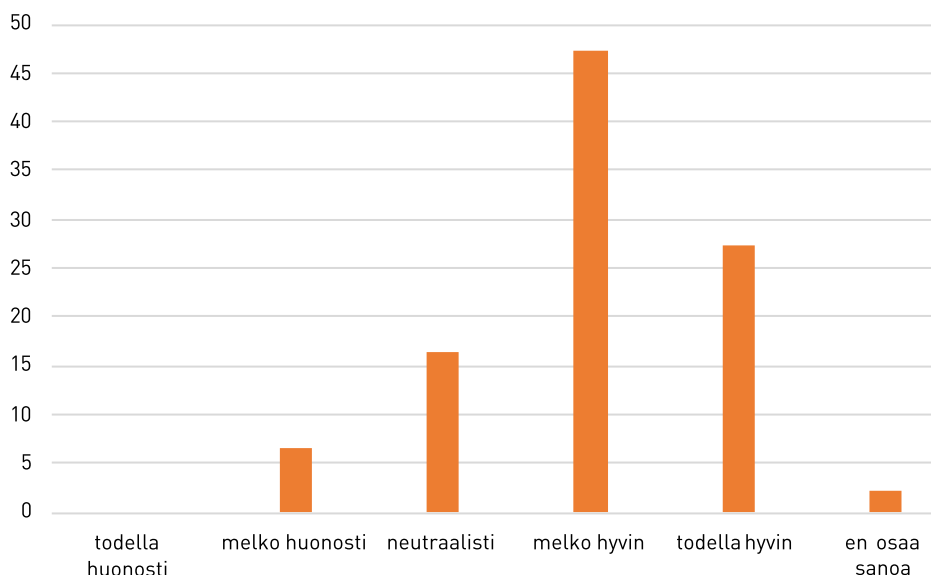
KUVIO 56. HENKILÖSTÖN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=91

Romanihuoltajat kokivat, että muiden lasten huoltajat suhtautuivat heidän lapsiinsa enimmäkseen melko hyvin (40 %), neutraalisti (32 %) tai todella hyvin (15 %). Seitsemän prosenttia huoltajista koki, että muut huoltajat suhtautuivat heidän lapsiinsa melko huonosti. Kuusi prosenttia ei osannut kertoa kantaansa.

KUVIO 57. MUIDEN LASTEN HUOLTAJIEN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=91

Lasten välisestä vuorovaikutuksesta esiopetuksessa kertoo kysymys, miten romanihuoltajat kokivat muiden lasten suhtautuvan heidän lapsiinsa. Huoltajista 47 prosenttia vastasi muiden lasten suhtautuvan heidän lapsiinsa melko hyvin. Muut lapset suhtautuivat heidän lapsiinsa todella hyvin 28 prosentin mielestä ja neutraalisti 16 prosentin mielestä. Seitsemän prosenttia vastasi muiden lasten suhtautuvan lapsiinsa melko huonosti. Kaksi prosenttia ei osannut vastata.

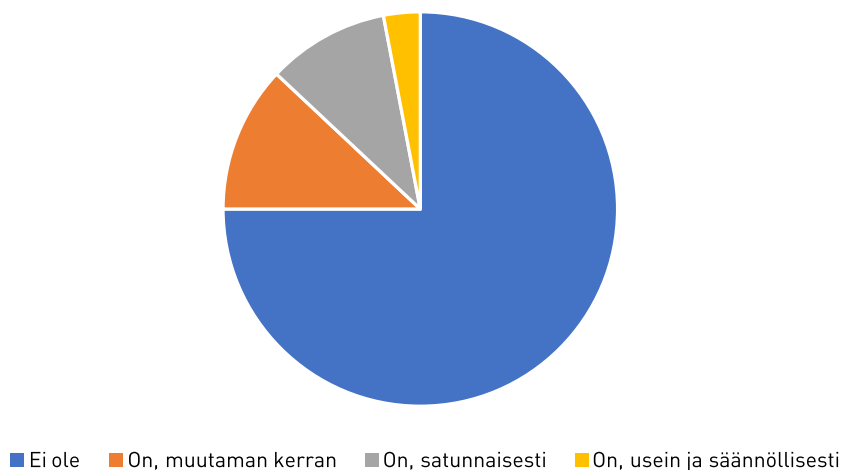

KUVIO 58. MUIDEN LASTEN SUHTAUTUMINEN ROMANILAPSIIN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=91

Esiopetuksessa tapahtuvasta kiusaamisesta vähemmistöjen parissa ei ole kovin paljon tietoa. Sisäasiainministeriö selvitti noin kymmenen vuotta sitten eri vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kokeman syrjinnän yleisyyttä ja muotoja. Raportin tulosten mukaan syrjintäkokemukset painoutuivat yläkouluikään.¹⁹

Romanihuoltajista 75 prosenttia vastasi kyselyyn, että heidän lapsiaan ei ollut kiusattu lainkaan esiopetuksessa. Huoltajista 25 prosenttia koki, että heidän lapsensa olivat tulleet kiusatuiksi: 12 prosenttia vastasi lastensa tulleen kiusatuksi muutaman kerran, 10 prosenttia satunnaisesti ja kolme prosenttia usein ja säännöllisesti.

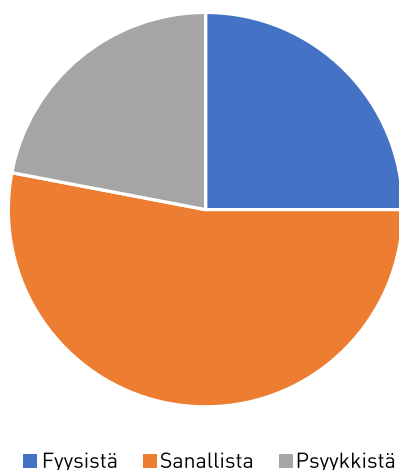
19 Kankkunen Paula, Harinen Päivi, Nivala Elina ja Tapio Mari, Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Yhdenvertaisuus. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010, s. 22

KUVIO 59. ROMANILAPSIIN KOHDISTUVA KIUZAAMINEN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. KYSYMYS: ONKO LASTANNE KIUZATTU ESIOPETUKSESSA? N=89

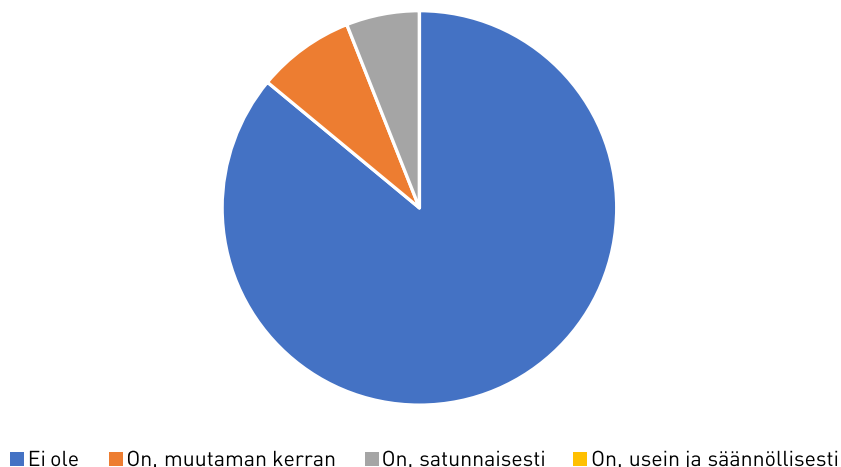
Huoltajista ne, joiden lapsia oli kiusattu, kuvailivat, millaisesta kiusaamisesta oli kyse. Huoltajat valitsivat kolmesta vaihtoehdosta: fyysisestä, sanallisesta tai psyykkisestä kiusaamisesta. Fyysisellä kiusaamisella tarkoitettiin esimerkiksi lyömistä, potkimista tai tavaroiden heittelyä. Sanallisella kiusaamisella tarkoitettiin haukkumista, nimittelyä tai esimerkiksi ulkonäön kommentointia. Psyykkisellä kiusaamisella kuvattiin tilanteita, joissa esiintyi uhkailua, kiristämistä, selän takana puhumista tai ryhmästä poissulkemista.

Esiopetusikäisten lasten huoltajista 22 kertoi lastensa tulleen kiusatuiksi. Kuvaillessaan kiusaamisen muotoja nämä huoltajat valitsivat yhteensä 36 vaihtoehtoa, joista 53 prosenttia kuului sanallisen kiusaamisen luokkaan. Fyysinen kiusaaminen (25 %) ja psyykinen kiusaaminen (22 %) oli selvästi harvinaisempaa.

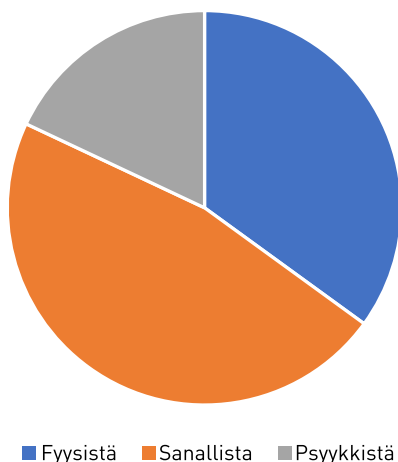
KUVIO 60. ROMANILAPSIIN KOHDISTUVA FYYSINEN, SANALLINEN TAI PSYKKINEN KIUZAAMINEN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. N=22

Esiopetuksessa olevien lasten huoltajista 75 prosenttia kertoi, että heidän lapsiinsa ei ollut kohdistunut kiusaamista. Suurempi osa huoltajista, 86 prosenttia, oli sitä mieltä, että heidän lapsensa eivät kiusaa lainkaan muita lapsia esiopetuksessa. Kahdeksan prosenttia huoltajista kertoi lasten kiusanneen muita lapsia muutaman kerran ja kuusi prosenttia satunnaisesti. Kukaan huoltajista ei vastannut lastensa kiusanneen usein ja säännöllisesti.

KUVIO 61. ROMANILASTEN MUIHIN LAPSIIN KOHDISTAMA KIUZAAMINEN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIEN MUKAAN. KYSYMYS: ONKO LAPSENNE KUSANNUT MUITA LAPSLA ESIOPETUKSESSA? N=91

Esiopetusta käyvien lasten huoltajista 12 vastasi, että heidän lapsensa on kiusannut muita lapsia. Nämä vastaajat valitsivat yhteensä 17 vaihtoehtoa, millaista kiusaaminen oli ollut: fyysistä, sanallista tai psyykkistä. Suurin osa, 47 prosenttia kiusaamisesta oli huoltajien mukaan ollut sanallista. Toiseksi eniten huoltajat kertoivat lastensa kiusaavan fyysisesti (35 %). Alle viidennes (18 %) vastauksista liittyi psyykkiseen kiusaamiseen.

KUVIO 62. ROMANIOPPILAIKEN MUIHIN OPPILAIKSIIN KOHDISTAMA FYYSINEN, SANALLINEN TAI PSYYKKINEN KIUSSAMINEN ESIOPETUKSESSA HUOLTAJIKN MUKAAN. N=12

Eräs huoltaja kuvaili avovastauksessa omaa aktiivista osuuttaan kiusaamisen selvittelyssä.

- Aluksi henkilökunta vähätteli kiusaamista, mutta kun itse aktiivisesti kerroin tapauksista, niin siihen puututtiin

5.1.4 Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia

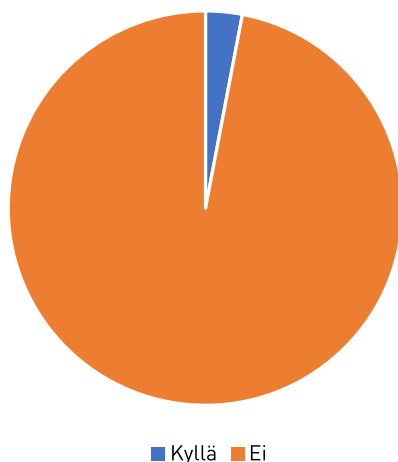
Huoltajia pyydettiin kertomaan, tunsiko heidän lapsensa esiopetuksen henkilökunta tarpeeksi romanikulttuuria ja tulisiko romanikulttuuri ylipäänsä ottaa huomioon heidän lapsensa esiopetuksessa. Asia nousi jonkin verran esille avovastauksissa, eikä ollut mitenkään yksiselitteinen.

- Henkilökunta tuntee ja kyselee itse, miten toimia eri tilanteissa. Mielestäni kulttuuria ei tarvitse sen kummemmin huomioida esiopetuksessa
- Olemme käyneet luennoimassa romanikulttuurista lapsille ja aikuisille. Henkilökunnalla on siis tarpeeksi tietoa nyt. Mielestäni kulttuuri tulee ottaa huomioon, esim. puhtaustavat ovat erilaisia kuin valtaväestön perheissä

- Eivät tunne. En osaa sanoa. Vaikea kysymys
- Joitakin tapoja olivat kuulleet. Kyselivät kylläkin. Perusasiat/historiaa olisi hyvä tietää
- Eivät tunne, enkä tiedä tarvitseeko heidän edes tietää

Kuten yksi vastaajista toteaa, perusasiat romanikulttuurista henkilökunnan olisi hyvä tietää. Esimerkiksi romanien puhtaustapoja edellytetään romanilapselta kotona, mutta valtavirtaiset puhtaustavat riittävät esiopetuksessa.

Koska koulutuksen järjestäjän on mahdollista valtionavustuksen turvin järjestää romanikielen opetusta jo esiopetuksen oppilaille²⁰, huoltajat saivat vastata kysymykseen, onko heidän lapsensa mahdollisesti saanut romanikielen opetusta esiopetuksessa tai onko tällaisesta mahdollisuudesta tiedotettu heille. Yhteensä 91 vastaajasta 3 prosenttia kertoi, että hänen lapselleen oli opetettu romanikieltä esiopetuksessa.

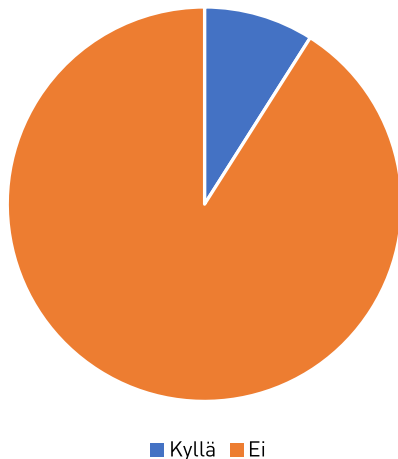

KUVIO 63. ONKO LAPSELLENNE OPETETTU ROMANIKIELTÄ ESIOPETUKSESSA? N=91

Koska romanikielen opetus esiopetuksessa on todella harvinaista, voidaan olettaa, että kyseessä on esiopetuksen oppilaan liittäminen perusopetuksen romani-kielen opetusryhmän yhteyteen.

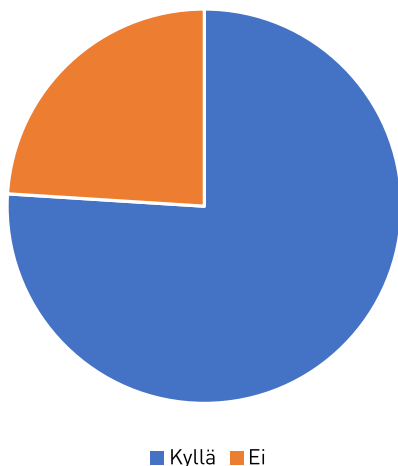
Hieman suurempi huoltajajoukko, 9 prosenttia, kertoi, että romanikielen opetuksen mahdollisuudesta oli tiedotettu esiopetuksen oppilaiden huoltajille.

²⁰ Opetusministeriön asetus vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista. 1777/2009

KUVIO 64. ONKO TEILLE TIEDOTETTU MAHDOLLISUUDESTA ROMANIKIELEN OPETUKSEEN ESIOPETUKSESSA? N=91

Eräänlainen avainkysymys romanikieleen liittyen on kysymys siitä, pitävätkö huoltajat tärkeänä, että heidän lapsensa saisivat romanikielen opetusta esiopetuksessa. Koska Suomen romanikieli kuuluu uhanalaisiin kieliin²¹, sen tulevaisuuden kannalta on tärkeää, mitä romanilasten huoltajat asiasta ajattelevat²². Yli kolme neljästä (76 %) huoltajasta piti asiaa tärkeänä.

KUVIO 65. PIDÄTTEKÖ TÄRKEÄNÄ, ETTÄ LAPSENNE SAISIVAT ROMANIKIELEN OPETUSTA ESIOPETUKSESSA? N=89

21 Hedman Henry, Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet. 2009. Saantitapa: https://kaino.kotus.fi/www/verkkajulkaisut/julk8/Suomen_romanikieli.pdf. Luettu 7.3.2020

22 Opetushallitus on kesäkuussa 2020 asettanut romanikielen elvytysohjelman asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on laatia ohjelman tavoitteet.

Romanikielen opetuksen mahdollisuus esiopetuksessa vaikutti olleen monille huoltajille yllätys. Suurin osa huoltajista suhtautui romanikielen opetukseen myönteisesti, mutta eivät kaikki.

- En edes tiennyt kielen opetuksen olevan esikoulussa mahdollista
- Mielestäni opetus olisi tärkeää, jotta kieleemme säilyisi
- Siihen (opetukseen) ei ole ollut mahdollisuutta. Tämä olisi tärkeää lapselle, koska itse en osaa sitä puhua
- Voisi opetella nimien sanomista, numeroita ja värejä. Ja leikkejä
- Perusalkeet olisivat hyvät
- En osaa sanoa
- En pidä tärkeänä, että romanikieltä opetetaan edes koulussa. Ne resurssit, joita käytetään kielen opettamiseen voisi käyttää vanhemmuuden ja perheiden tukemiseen

Vaikka huoltajat yleisesti ottaen olivat myönteisiä romanikielen opetukseen esiopetuksessa, he eivät vastanneet kysymykseen, miten romanikielen opetusta voisi tehostaa esiopetuksessa. Vastaajilla oli myös mahdollisuus kertoa yleisesti ajatuksistaan romanikielen opetuksesta esiopetuksessa. Tähänkään kysymykseen ei tullut yhtään vastausta.

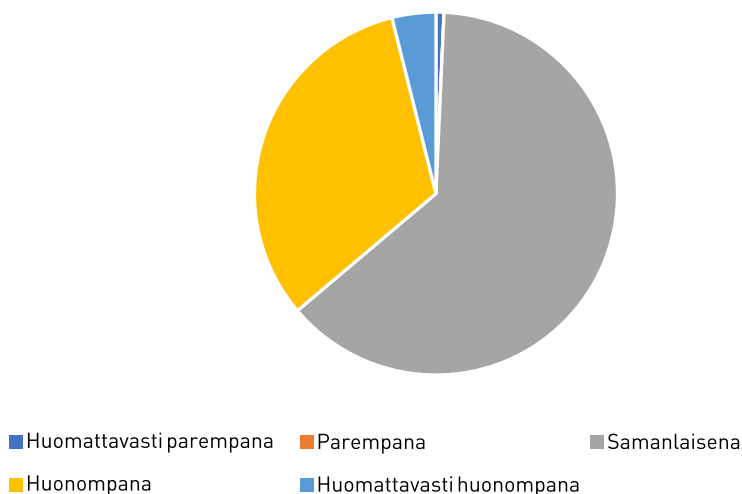
5.2 Esiopetuksen henkilöstön näkemyksiä

5.2.1 Oppilaiden osallistuminen, osallisuus ja yleiset valmiudet

Esiopetuksen henkilöstö vastasi kysymykseen romanioppilaiden yleisestä tilanteesta verrattuna muihin oppilaisiin. Vastaajille kerrottiin, että yleisellä tilanteella tarkoitettiin romanioppilaiden osallisuutta, osallistumista ja yleisiä valmiuksia. Myös ne henkilöstöstä, joilla ei ollut romanioppilaita lukuvuonna 2018–2019, saattoivat halutessaan vastata aiemman kokemuksensa perusteella. Näistä 282 vastaajasta 68 % piti romanioppilaiden yleistä tilannetta samanlaisena kuin muilla esiopetuksen oppilailla. Lähes kolmannes (32 %) piti kuitenkin yleistilannetta huonompana ja neljä prosenttia arvioi sen olevan huomattavasti huonompi. Huomattavasti parempana tilannetta piti yksi prosentti vastaajista.

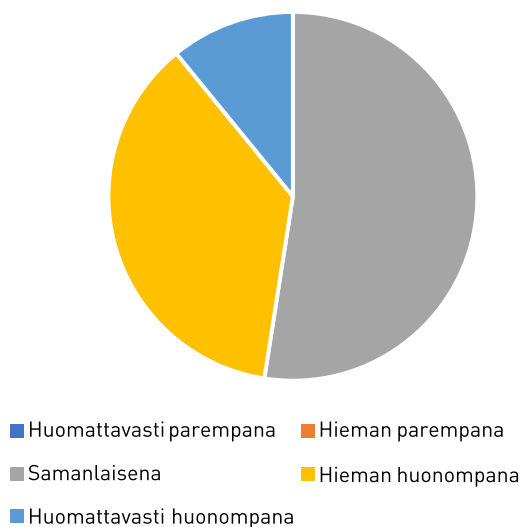
Koska 282 esiopetuksen henkilöstöön kuuluvaa oli vastannut kysymykseen ja kyseisenä lukuvuonna ainoastaan 38 vastaajalla oli ryhmässään romanioppilaita, tarkoittaa tulos sitä, että vastaajien suurella enemmistöllä ei ollut ajankohtaista käsitystä romanioppilaiden yleisestä tilanteesta. On oletettavaa, että kaikilla vastaajilla ei koskaan ollut ollut romanioppilaita esiopetuksessaan. Kysymyksen asettelu osoittautuikin heikoksi, joten vastauksissa kuuluvat mielikuvat, ehkä stereotyypiat ja ainakin jo hieman vanhentuneet kokemukset romanioppilaista. Parhaiten ongelmaa kuvaa seuraava vastaus:

- Minulla ei ole kokemusta romanioppilaista kuin 15 vuoden takaa. Haluan uskoa, että he ovat nykypäivänä samalla viivalla muiden lasten kanssa

KUVIO 66. ROMANIOPPILAIEN YLEINEN TILANNE ESIOPETUKSESSA VERRATTUNA MUIHIN OPPILAIISIIN. YLEISELLÄ TILANTEELLA TARKOITETTIIN OSALLISTUMISTA, OSALLISUUTTA JA YLEISIÄ VALMIUKSIA. N=282

Esiopetuksen henkilöstön vastaajat, joilla kyselyn aikaan eli lukuvuonna 2018–2019 oli esiopetuksessaan romanioppilaita, kuvaavat näiden tilannetta luotettavammin kuin koko vastaajajoukko. Ainoastaan 53 prosenttia vastaajista piti romanioppilaiden yleistä tilannetta samanlaisena kuin muiden oppilaiden. Hieman huonompana tilannetta piti yli kolmannes eli 37 prosenttia ja huomattavasti huonompana jopa 11 prosenttia.

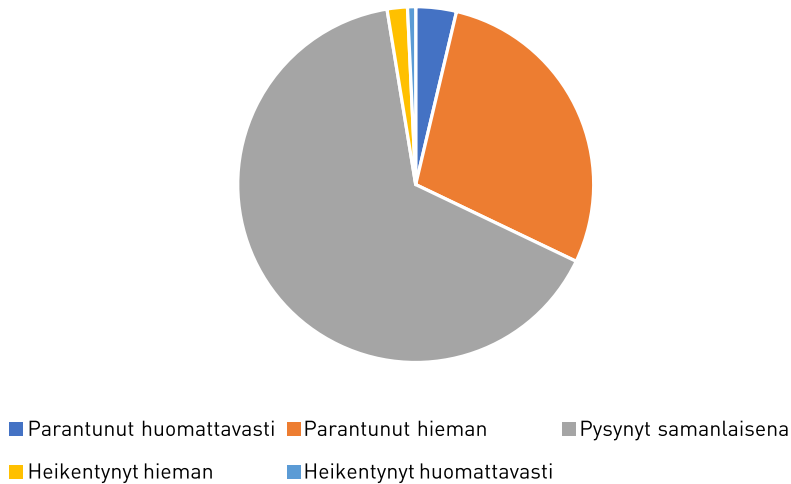

KUVIO 67. ROMANIOPPILAIEN YLEINEN TILANNE ESIOPETUKSESSA VERRATTUNA MUIHIN OPPILAISIIN. YLEISELLÄ TILANTEELLA TARKOITETTIIN OSALLISTUMISTA, OSALLISUUTTA JA YLEISIÄ VALMIUKSIA. VASTAAJINA HENKILÖSTÖSTÄ VAIN NE, JOIDEN RYHMÄSSÄ OLI ROMANIOPPILAITA LUKUVUONNA 2018–2019. N=38

Henkilöstö kiitteli joitakin romanihuoltajia lapsensa asioiden hyvästä huolehtimisesta. Toisaalta tuli suorasukaista palautetta lapsen esiopetukseen sitoutumattomuudesta, lapsen poissaoloista ja osallistumisen epäsäännöllisyydestä. Juuri epäsäännöllisyys heikensi henkilöstön mielestä romanioppilaiden yleistä tilannetta.

- Lapsi osallistui säännöllisesti esiopetukseen
- Yhteistyö vanhempien kanssa sujui hyvin
- Osallistuminen satunnaista, ei sitouduta osallistumiseen
- Hyvin epäsäännöllisesti saapui esiopetukseen, pyynnöistä huolimatta
- Yleiset valmiudet heikkommat

Vastaajista 271 henkilöä vastasi kysymykseen romanioppilaiden yleisen tilanteen muutoksesta. Vaikka 65 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että romanioppilaiden yleinen tilanne oli pysynyt samanlaisena, muutoksen koettiin kuitenkin pääsääntöisesti olevan myönteinen. Lähes kolmannes vastasi tilanteen parantuneen hieman (28 %) tai huomattavasti (4 %). Kaksi prosenttia koki tilanteen huonontuneen hieman ja yksi prosentti huomattavasti.

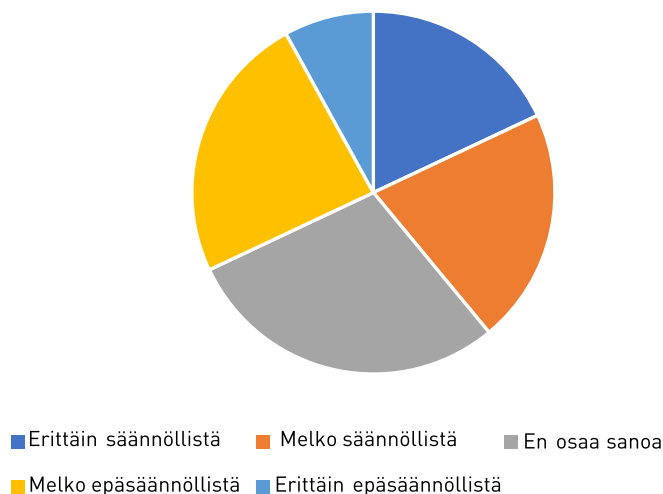

KUVIO 68. ROMANIOPPILAJEN YLEISEN TILANTEEN MUUTOS ESIOPETUKSESSA VIIDEN VUODEN AIKANA VERRATTUNA MUIHIN OPPILAJIIN. YLEISELLÄ TILANTEELLA TARKOITETTIIN OSALLISTUMISTA, OSALLISUUTTA JA YLEISIÄ VALMIUKSIA. N=271

Henkilöstön vastausten perusteella romanioppilajen yleinen tilanne muuttui pääosin parempaan suuntaan juuri esiopetuksen velvoittavuuden takia. Tilanteen parantumisen muina syinä henkilöstö piti muun muassa monikulttuurisuuden lisääntymistä esiopetuksessa.

- Ennen esiopetuksen velvoittavuutta en ole kohdannut ryhmissäni romanilapsia
- Monikulttuurisuuden lisääntyminen on pakottanut lisäämään myös kulttuurista osaamista ja kaikkien kulttuurien ymmärrystä
- Kohtaaminen on parantunut

Henkilöstökyselyn ehkä kriittisin kysymys liittyy romanioppilajen esiopetuksen säännöllisyyteen. Erittäin säännöllisesti oppilaansa koki käyvän esiopetuksessa vain 18 prosenttia ja melko säännöllisesti 21 prosenttia. Vastaajista 29 prosenttia ei osannut sanoa, oliko romanioppilajen esiopetus säännöllistä vai ei. Suuri epä-tietoisten joukko selittyy vain osaksi sillä, että vastaajissa oli muutamia hallinnon edustajia, joiden arvatinkin oli vaikea perustella kantaansa. Noin neljänneksen (24 %) esiopetuksen romanioppilajista katsottiin käyvän esiopetuksessa melko epäsäännöllisesti. Lisäksi henkilöstö arvioi, että kahdeksan prosenttia romanioppilajista kävi esiopetusta erittäin epäsäännöllisesti.

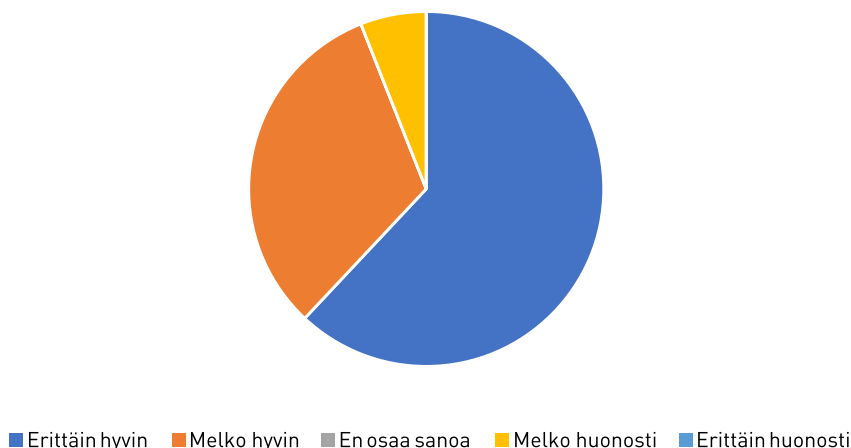
KUVIO 69. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN ARVIO ROMANIOPPILAIEN SÄÄNNÖLLISESTÄ OSALLISTUMISESTA ESIOPETUKSEEN. VASTAAJINA HENKILÖSTÖSTÄ VAIN NE, JOIDEN RYHMÄSSÄ OLI ROMANIOPPILAITA LUKUVUONNA 2018-2019. N=38

Esiopetuksen henkilöstön käsitys romanioppilaiden säännöllisestä osallistumisesta poikkeaa todella paljon huoltajien käsityksestä. Huoltajistahan 99 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän lapsensa osallistuvat erittäin tai melko säännöllisesti esiopetukseen. Henkilöstön arvio romanilasten erittäin tai melko säännöllisestä osallistumisesta jäi 39 prosenttiin.

Sytä henkilöstön ja huoltajien poikkeaviin näkemyksiin voidaan mahdollisesti löytää vastaajien profiileista. Henkilöstö kohtaa työssään kaikenlaisia romani-perheitä: niitä, jotka huolehtivat lapsensa säännöllisyydestä ja niitä, jotka eivät huolehdi. On oletettavaa, että romanihuoltajista on valikoitunut vastaajiksi enemmän arkeaan hallitsevia äitejä ja isiä, toisin sanoen niitä aktiivisia huoltajia, joiden lapset eivät myöhästele esiopetuksesta.

5.2.2 Esiopetuksen ja kodin yhteistyö

Esiopetuksen henkilöstöstä 62 prosenttia koki yhteistyön sujuneen romanihuoltajien kanssa erittäin hyvin ja 32 prosenttia melko hyvin. Noin kuusi prosenttia kertoi yhteistyön olevan melko huonoa, mutta kukaan ei vastannut sen olevan erittäin huonoa.

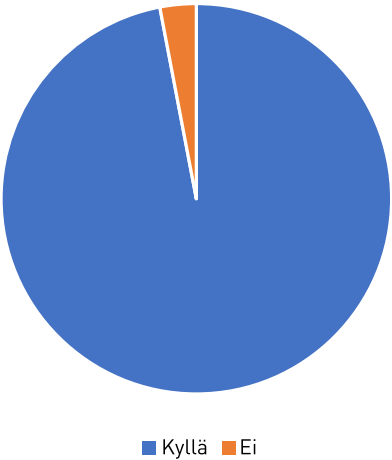

KUVIO 70. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN JA ROMANIHUOLTAJAIEN YHTEISTYÖN SUJUVUUS. KYSYMYS: KUINKA HYVIN YHTEISTYÖNNE ROMANIHUOLTAJAIEN KANSSA ON SUJUNUT? N=37

Yhteistyö tuntui esiopetuksen henkilöstön mielestä sujuvan. Yhteistyöstä, sitä helpottavista ja vaikeuttavista asioista tuli valtavasti palautetta avovastausten muodossa.

- Avoimet mutkattomat välit ja vaikeistakin asioista on voitu puhua
- Kaikkien kolmen perheen kanssa yhteistyö sujui hyvin
- Avoimuus ja tasavertainen, kunnioittava kohtelu on luonut mutkattomat välit vanhempien kanssa. Lapset ovat olleet ystävällisiä ja avoimia suhteessa toisiinsa lapsiin ja olleet tasavertaisia ryhmän jäseniä siitä huolimatta, että heillä on ollut isoja oppimisen haasteita
- Esiopetuksen merkityksellisyyttä lapsen kasvulle ja kehitykselle ei ehkä osattu täysin avata huoltajalle esiopetusvuoden aikana. Olisi niin tärkeää, että romanilapset kävisivät säännöllisesti esiopetuksessa, jotta heille syntyisi kokemuksia lapsiryhmässä olosta yhtenä muiden lasten joukossa
- Huoltajat ilman pahaa tarkoitusta eristävät lapsiaan yhä enemmän, kun esiopetukseen osallistuminen on epäsäännöllistä
- Romanilapset tarvitsevat jonkin verran tukea oppimisasioissa, mutta se ei ole ongelma kenellekään. Vanhempien kanssa yhteistyö sujuu
- Avoin, samantasoinen kohtaaminen
- Erilaisuus rikastuttaa! Romaniäidin kansallispukua ovat erityisesti tytöt ihastelleet
- Yhteistyötä voivat vaikeuttaa ennakkoasenteet puolin ja toisin
- Yhden perheen kanssa yhteydenpitoa hankaloitti hieman se, että huoltajan puhelinnumero vaihtui usein ja perheen arki oli aika epävakaata ja tilanteet muuttuivat usein

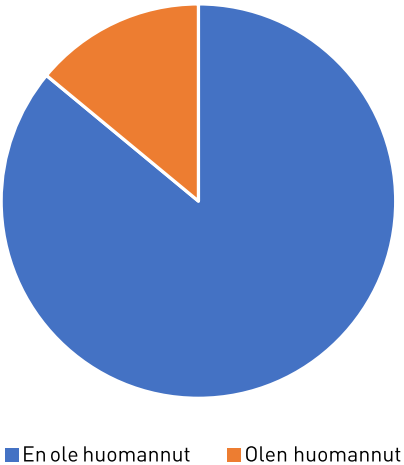
Esiopetuksen henkilöstö pohti avoimuuttaan romanihuoltajia kohtaan. Yhteensä 97 prosenttia henkilöstön vastaajista koki pystyvänsä avoimuuteen kaikissa lapsiin liittyvissä asioissa. Kolme prosenttia vastaajista koki, että he eivät täysin avoimesti pystyneet kommunikoimaan lapsista huoltajien kanssa.

KUVIO 71. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN AVOIMUUS ROMANIHUOLTAJIA KOHTAAN. KYSYMYS: VOITTEKO OLLA AVOIMESTI YHTEYDESSÄ ROMANIHUOLTAJIIN KAIKISSA HEIDÄN LAPSIINSA LIITTYVISSÄ ASIOISSA? N=37

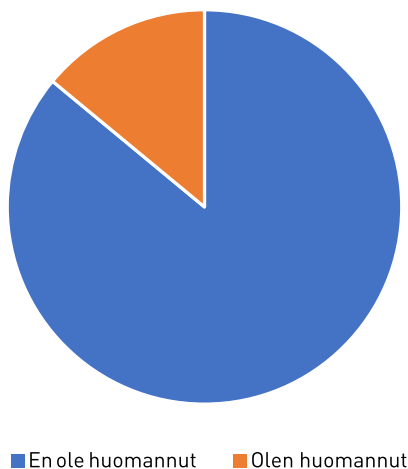
5.2.3 Kiusaaminen ja syrjintä

Esiopetuksen henkilöstöstä 86 prosenttia ei ollut huomannut työssään, että romanioppilaisiin kohdistuisi enemmän kiusaamista tai syrjintää kuin muihin oppilaisiin. Kuitenkin 14 prosenttia oli tehnyt tällaisen havainnon.

KUVIO 72. OLETTEKO HUOMANNUT, ETTÄ ROMANIOPPILAIISIIN KOHDISTUISI ENEMMÄN KIUZAAMISTA TAI SYRJINTÄÄ KUIN MUIHIN OPPILAIISIIN? N=37

Esiopetuksen henkilöstö vastasi täsmälleen samalla tavalla kysymykseen siitä, kiusasivatko romanioppilaat muita oppilaita toisia oppilaita enemmän kuin muut. Henkilöstöstä 86 prosenttia ei ollut huomannut tällaista, kun taas 14 prosenttia oli huomannut romanioppilaiden kiusaavan toisia.

KUVIO 73. OLETTEKO HUOMANNUT, ETTÄ ROMANIOPPILAAT KIUASIVAT JA SYRJISIVÄT MUITA OPPILAITA ENEMMÄN KUIN MUUT? N=37

Esiopetuksen henkilöstöstä täsmälleen yhtä monet kokivat, että romanioppilaat tulivat kiusatuiksi enemmän kuin muut ja kiusasivat itse enemmän toisia enemmän kuin muut lapset. Vaikka aineistosta ei ilmene, tarkoittaako henkilöstö juuri samoja lapsia, asia on oletettavasti usein näin. Kirjassaan lasten ja nuorten yksinäisyydestä Niina Junttila arvelee tämän tyyppisten ongelmien kietoutuvan yhteen:

Se, että he kiusasivat muita tai käyttäytyivät epäsosiaalisesti, saattaa taas johtua siitä, että he ovat aiemmin itse tulleet kiusatuiksi tai muutoin kaltoinkohdelluiksi ja pyrkivät omalla kiusaamisellaan välttelemään tai vähättelemään omaa pahaa oloaan ja mahdollisuutta joutua uudelleen uhriksi.²³

5.2.4 Romanikieleen ja -kulttuuriin liittyviä näkökulmia

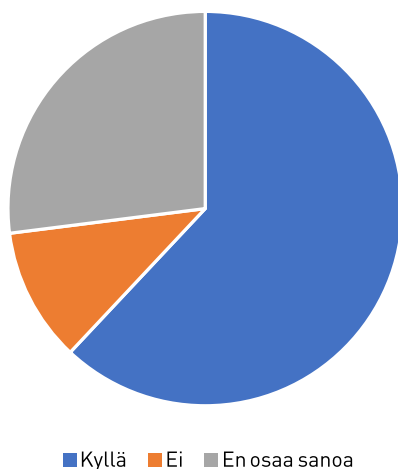
Monissa esiopetuksen henkilöstön vastauksissa kommentoitiin romanioppilaiden tilannetta kulttuurin näkökulmasta. Pääasiallinen viesti olikin, että mikäli huoltajat hoitavat lastensa asioita esiopetuksen toivomalla tavalla, romanikulttuuri ei ole mitenkään lasten pärjäämisen esteenä. Monissa vastauksissa pohdittiinkin lasten yksilöllisiä tarpeita, ei niinkään kulttuurisia lähtökohtia. Kielteisimminkin romanikulttuuri tuli esille henkilöstön kuvatessa perheitä, jotka eivät millään

23 Junttila Niina, Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. 2015. Kustannusosakeyhtiö Tammi, s. 91

tahdo tukea lastensa säännöllistä esiopetusta ja jättävät yleiset ohjeet noudattamatta. Kaikkein eniten henkilöstö toivoi huoltajilta ehdotonta säännöllisyyttä lastensa esiopetukseen.

- Meillä romanioppilaiden esiopetus on ollut jo pitkään hyvin hoidettua. He ovat tasavertaisia oppilaita muiden joukossa. Jos heillä on jotakin pulmia koulunkäynnissä, ne eivät johdu romaniudesta, vaan voisivat ilmetä kenellä tahansa valtaväestön oppilaalla
- Meidän kolmesta eri perheestä tulleet romanilapset olivat hyvin erilaisia keskenään, --- etusijalla on kuitenkin lasten yksilölliset tarpeet
- Vanhemmat avainasemassa: heihin pitäisi yrittää vaikuttaa, että pitäisivät lapsen koulutusta tärkeänä, vaikka esimerkiksi oma peruskoulukin olisi jäänyt kesken
- Nukkumaanmenoajat > myöhään nukkumaan > myöhästelyä tai kokonaan poissaoloa

Henkilöstö arvioi kyselyssä yksikkönsä perehtyneisyyttä romanikulttuuriin. Vastaajista 62 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän työpaikallaan tunnettiin romanikulttuuria. Melkein kolmannes (27 %) ei osannut arvioida oliko henkilöstöllä perehtyneisyyttä vai ei. Kieltävästi vastasi 11 prosenttia.

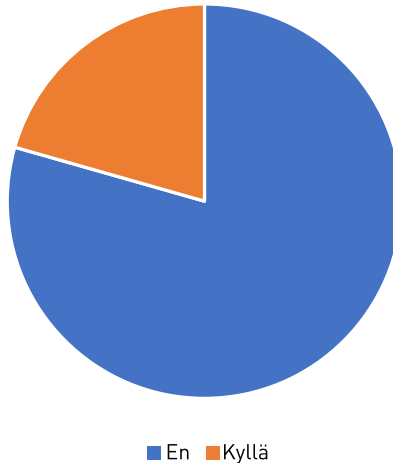
KUVIO 74. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN PEREHTYNEISYYS ROMANIKULTTUURIIN. KYSYMYS: ONKO HENKILÖSTÖNNE PEREHTYNYT ROMANIKULTTUURIIN? N=37

Henkilöstö luetteli avovastauksissa monenlaisia romanikulttuuriin perehtymisen keinoja. Monesti kyseltiin huoltajilta perusasioita, joskus työyhteisöön kuului romani. Myös internet ja erilaiset oppaat olivat käytössä.

- Kysellään suoraan vanhemmilta sekä työyhteisön jäseneltä (myös romani)
- Yksi työntekijöistämme on romani. Hänen kautta tulee paljon tietoa

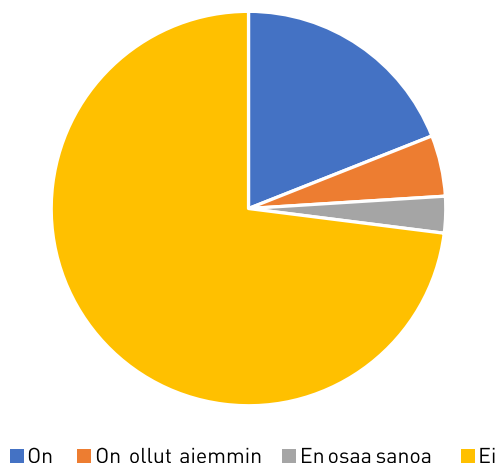
- Vanhempien kanssa keskustelut ja internetin kautta tiedonhakua
- Huoltajan kanssa keskustelemalla
- Romani kertomassa koululla tavoista
- Koulutuksia romanikulttuurista romaniväestön edustajan pitämänä
- Kysymällä, lukemalla

Neljä viidesosaa henkilöstön vastaajista (81 %) koki, että he eivät ole tarvinneet tukea romanioppilaiden ja heidän perheidensä kohtaamisessa. Kuitenkin 21 prosenttia vastasi, että he olisivat tarvinneet tukea.

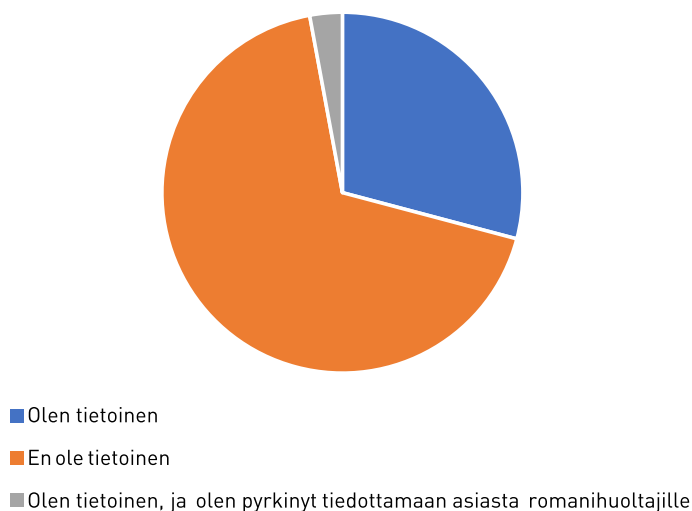
KUVIO 75. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN TUEN TARVE ROMANIOPPILAIEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ KOHTAAMISESSA. KYSYMYS: KOETTEKO, ETTÄ OLISITTE TARVINNUT TUKEA ROMANIOPPILAIEN JA HEIDÄN PERHEIDEN KOHTAAMISESSA? N=37

Tässä selvityksessä haluttiin samalla kartoittaa, minkä verran romanitaustaisia työntekijöitä työskenteli esiopetuksessa. Henkilöstöltä kysyttiin, oliko heidän yksikössään romanitaustaisia työntekijöitä. Vastaajista 73 prosenttia kertoi, että heillä ei ollut. Kuitenkin melko suuri joukko, 19 prosenttia kertoi, että heillä oli romanitaustaisia työtovereita. Viidellä prosentilla oli lisäksi aikaisemmin ollut romaneja työtoverina. Vastaajat kertoivat, että romanityötoverit olivat toimineet koulunkäynnin ohjaajina, lastenhoitajina, ryhmäavustajina ja siistijöinä.

KUVIO 76. ROMANITAUSTAISET TYÖNTEKIJÄT ESIOPETUKSESSA HENKILÖSTÖN MUKAAN. KYSYMYS: ONKO TEILLÄ ROMANITAUSTAISIA TYÖNTEKIJÖITÄ? N=37

Samoin kuin esiopetuksen romanioppilaiden huoltajille, esitettiin myös henkilöstölle kysymys romanikielen opetuksesta. Henkilöstöltä kysyttiin, olivatko he tietoisia, että romanioppilaat voivat saada romanikielen opetusta esiopetuksessa. Vastaajille asia ei ollut tuttu: 70 prosenttia vastaajista ei ollut asiasta tietoisia. Vaikka yhteensä 30 prosenttia vastaajista kertoi tienneensä asian, vain kolme prosenttia kertoi pyrkineensä tiedottamaan asiasta romanihuoltajille.

KUVIO 77. ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN TIETOISUUS SIITÄ, ETTÄ ROMANIOPPILAAT VOIVAT SAADA ROMANIKIELEN OPETUSTA ESIOPETUKSESSA? KYSYMYS: OLETTEKO TIETOINEN, ETTÄ ROMANIOPPILAAT VOIVAT SAADA ROMANIKIELEN OPETUSTA ESIOPETUKSESSA? N=37

6 YHTEENVETO JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Opetushallitus on tehnyt aikaisemmin kaksi katsausta romanioppilaiden tilanteesta perusopetuksessa, ensimmäisen 2001–2002 ja toisen 2010–2011. Samoin aikuisten romanien koulutustaustoista on tehty kartoitus 2013–2014. Suomen romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 toimenpiteenä on nyt ensimmäistä kertaa selvitetty alle kouluikäisten romanilasten tilannetta. Tietoa on kerätty varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisten lasten huoltajilta sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöltä vuosina 2018 ja 2019.

Koska romanilapsista ei ole olemassa tilastotietoa, Opetushallitus kokosi aineistoa romanitaustaisista toimijoista kootun valtakunnallisen verkoston avulla. Verkostossa oli 29 jäsentä ja sen tehtävänä oli tiedottaa selvityksestä alueensa romanien keskuudessa sekä huolehtia tiedonkeruusta perheissä, joissa oli varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisiä lapsia. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöltä tietoa koottiin sähköisillä suomen- ja ruotsinkielisillä kyselyillä. Kaikki tieto pyydettiin anonyymisti alueittain aluehallintoviraston määritelmien mukaan (Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomi tai Pohjois-Suomi ja Lappi).

VARHAISKASVATUS- JA ESIOPETUSIKÄISTEN ROMANILASTEN HUOLTAJIEN VASTAUKSET

Huoltajille esitetyt kysymykset liittyivät heidän varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisiin lapsiinsa: huoltajien kokemuksiin, lasten osallistumiseen ja osallisuuteen, mahdolliseen tukeen, kodin ja varhaiskasvatuksen/esiopetuksen yhteistyöhön ja romanilapsiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ryhmissä sekä romanikulttuuriin ja -kieleen. Yhteensä 305 huoltajaa vastasi kyselyyn ja vastauksissa käsiteltiin 442 lapsen tilannetta. Vastaajat jakautuivat kolmeen ryhmään: osa vastasi vain kyselyn varhaiskasvatuksen osuuteen (67 %), osa vain esiopetuksen osuuteen (19 %) ja osa molempiin (14 %). Kaikki huoltajien kyselyt olivat suomenkielisiä.

VARHAISKASVATUKSEN JA ESIOPETUKSEN HENKILÖSTÖN VASTAUKSET

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöä pyydettiin vastaamaan sähköisiin kyselyihin romanilapsista. Kyselyihin oli mahdollista vastata suomeksi tai ruotsiksi. Henkilökunnan kyselyitä palautui ruotsiksi niin vähän, että niitä ei ollut mahdollista käyttää lasten tunnistettavuusriskin takia. Kaikki selvityksen aineisto on siis suomenkielistä.

Henkilöstölle esitettiin kysymyksiä lähes samoista teemoista kuin huoltajille: romanilasten yleisilanteesta, osallistumisesta ja osallisuudesta sekä yleisistä valmiuksista, kodin ja varhaiskasvatuksen/esiopetuksen yhteistyöstä ja romanilapsista varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ryhmissä sekä romanikulttuurista ja -kielestä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tuli kyselyyn yhteensä 693 vastausta. Suurin osa vastaajista, 85 prosenttia, edusti päiväkotia, 11 prosenttia perhepäivähoitoa ja 1 prosentti avointa varhaiskasvatusta. Joukossa oli myös henkilöstöä esimerkiksi varhaiskasvatuksen hallinnosta (3 %).

Esiopetuksen henkilöstöstä 304 vastasi sähköiseen kyselyyn. Päiväkodissa järjestettävää esiopetusta edusti 62 prosenttia vastaajista ja peruskoulun antamaa esiopetusta 19 prosenttia. Muiden vastaajien (19 %) joukossa oli enimmäkseen hallinnon edustajia sekä esiopettajia, jotka kertoivat identifioituivansa nimenomaan alkuopetukseen, eivät siis peruskouluun.

NELJÄ VIIDESTÄ ROMANILAPSESTA ON VARHAISKASVATUKSESSA

Romanilasten osallistumisessa varhaiskasvatukseen ei ole oleellisia eroja verrattuna koko väestön lapsiin. Huoltajien mukaan heidän 0–5 -vuotiaista lapsistaan 81 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen, 77 prosenttia päiväkodissa. Sekä perhepäivähoidon että avoimen varhaiskasvatuksen osuudet olivat pieniä, molemmat 2 prosenttia. Koko väestön varhaiskasvatusikäisistä lapsista päiväkodissa oli romanilapsia vastaava osuus, 76 prosenttia. Varhaiskasvatukseen osallistuvista romanilapsista 78 prosenttia oli iältään 3–5 -vuotiaita. Kolme-, neljä- ja viisivuotiaita oli lähes yhtä paljon. Kaksivuotiaita ja sitä pienempiä lapsia oli varhaiskasvatuksessa 22 prosenttia.

Lähes viidennes varhaiskasvatusikäisistä romanilapsista oli kotihoidossa. Useimmin esiintynyt syy pitää lapsi kotona oli lapsen ikä. Erityisesti alle kolmevuotiaita lapsia pidettiin liian pieninä selviytymään varhaiskasvatuksessa. Toiseksi tärkeimpänä syynä huoltajat pitivät kotihoidon paremmuutta. Kotihoidon tuki mainittiin kolmanneksi yleisimpänä syynä. Huoltajat kertoivat, että se oli perheelle tärkeä tulonlähde. Yksittäiset huoltajat ajattelivat lisäksi, että lapsi jää varhaiskasvatuksessa vaille tarvitsemaansa tukea tai että sopiva varhaiskasvatuksen yksikkö oli liian kaukana, eikä lasta haluttu kuljettaa sinne. Joskus haluttiin vahvistaa lapsen perhesiteitä ja joskus syyksi esitettiin lapsen omaa haluttomuutta mennä varhaiskasvatukseen. Kukaan huoltajista ei valinnut kyselyn vaihtoehtoa ”haluan välttää lapseni sulautumista pääväestöön”.

ROMANILASTEN YLEINEN TILANNE VARHAISKASVATUKSESSA

Sekä huoltajille että henkilöstölle esitetty avainkysymys oli, millaisena he näkivät romanilasten yleisen tilanteen varhaiskasvatuksessa. Henkilöstön toivottiin

vastaavan kokemuksensa perusteella, vaikka heillä ei vastatessa olisikaan ollut romanilapsia yksikössään. Yleisellä tilanteella tarkoitettiin osallistumista, osallisuutta ja yleisiä valmiuksia.

Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten huoltajat olivat hyvin tyytyväisiä lastensa yleiseen tilanteeseen varhaiskasvatuksessa verrattuna muiden lasten tilanteeseen. Yhteensä 86 prosenttia huoltajista piti lastensa yleistä tilannetta samanlaisena kuin muiden lasten tilannetta. Kahdeksan prosenttia huoltajista piti tilannetta parempana ja neljä prosenttia huomattavasti parempana. Kaksi prosenttia oli sitä mieltä, että tilanne oli huonompi kuin muilla lapsilla, mutta kukaan huoltajista ei pitänyt romanilasten tilannetta huomattavasti huonompana.

Henkilöstöstä 63 prosenttia näki romanilasten yleisen tilanteen aivan samanlaisena kuin muiden lasten tilanteen. Kuitenkin tilanteen näki huonompana 31 prosenttia ja huomattavasti huonompana kuusi prosenttia. Ehdottomasti tärkein tilannetta heikentävä tekijä henkilöstön mielestä oli epäsäännöllinen osallistuminen toimintaan ja poissaolot.

Romanihuoltajat antoivat varhaiskasvatukselle paljon hyvää palautetta: 45 prosenttia huoltajista oli erittäin tyytyväisiä ja 47 prosenttia tyytyväisiä. Hieman toisin asetettu kysymys kokemuksesta, miten lapsen varhaiskasvatus oli yleisellä tasolla sujunut, sai huoltajista 50 prosenttia kuvaamaan kokemuksiaan erittäin hyviksi ja 42 prosenttia melko hyviksi.

ROMANILAPSI VARHAISKASVATUKSEN RYHMÄSSÄ

Kiusaaminen, nimittely ja syrjintä tulee usein esille romaneita koskevissa selvityksissä. Tässä selvityksessä yksi huoltaja eli alle puoli prosenttia vastaajista kertoi lapseensa kohdistuvasta säännöllisestä ja usein tapahtuvasta kiusaamisesta varhaiskasvatuksessa. Huoltajista 78 prosenttia kertoi, että heidän lapsiaan ei ollut koskaan kiusattu varhaiskasvatuksessa. Vastaajista 12 prosenttia vastasi, että lasta oli kiusattu muutaman kerran, ja satunnaisesta kiusaamisesta kertoi 9 prosenttia vastaajista.

Henkilöstön vastaajista 95 prosenttia oli sitä mieltä, että romanilapsiin kohdistui saman verran kiusaamista kuin muihinkin lapsiin. Viisi prosenttia vastaajista vastasi kokemuksensa perusteella, että romanilapsia kiusattiin enemmän kuin muita lapsia.

Henkilöstön vastaajilta kysyttiin lisäksi, olivatko nämä huomanneet romanilasten kiusaavan toisia lapsia muita lapsia enemmän. Henkilöstöstä 80 prosenttia vastasi, että romanilapset eivät kiusaa toisia lapsia enempää kuin muut lapset. Huoltajista 83 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän lapsensa ei lainkaan kiusaa muita lapsia. Huoltajien avovastauksissa romanilasten kiusaaminen tai esimerkiksi nimittely ei noussut mitenkään erityisesti esille.

NÄKÖKULMIA ROMANIKULTTUURIIN VARHAISKASVATUKSESSA

Kaikilla romaniperheillä on oma tapansa suhtautua kulttuuriinsa ja toteuttaa kulttuuriin kuuluvia perinteitä. Perheet myös itse määrittelevät toiveensa, kuinka romanikulttuuri tulisi heidän lastensa osalta huomioida. Kysymykset, tunteeiko varhaiskasvatuksen henkilökunta tarpeeksi romanikulttuuria ja tulisiko romanikulttuuri jotenkin ottaa huomioon romanilasten varhaiskasvatuksessa, herättivät huoltajissa poikkeuksellisen vähän pohdintaa. Yleisesti romanihuoltajat ajattelivat, että henkilökunnan ei tarvitse erityisesti tuntea romanikulttuuria eikä huomioida sitä. Huoltajille oli ehdottomasti tärkeintä, että heidän lapsiaan kohdellaan yhdenvertaisesti lapsina ja yksilöinä muiden lasten joukossa. Huoltajat kokivat lisäksi itse pystyvänsä luomaan varhaiskasvatuksen henkilöstöön sellaisen luottamuksellisen suhteen, jossa oli mahdollista avoimesti keskustella myös kulttuurisista asioista.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä 57 prosenttia koki olevansa perehtynyt romanikulttuuriin. Heidän vastauksissaan tuli vahvasti esille, miten kulttuuriin voi parhaiten perehtyä vuorovaikutuksessa romaniperheisiin. Vastaajista 73 prosenttia koki lisäksi, että ei koskaan ollut tarvinnut tukea romanilasten ja heidän perheidensä kohtaamisessa. Monilla oli vahva ammatillinen näkemys omasta pystyvyydestään kulttuurisen moninaisuuden kentällä. Ne, jotka kokivat tarvitseensa tukea romanien kohtaamisessa, toivoivat koulutusta perusasioista, kuten romanien historiasta ja tapakulttuurista.

VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUMISEN SÄÄNNÖLLISYYS

Eräs kriittisimpiä tuloksia selvityksessä on huoltajien ja henkilöstön erilainen käsitys varhaiskasvatuksen säännöllisyydestä. Romanihuoltajilla oli hyvin myönteinen käsitys lastensa säännöllisestä osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Heistä 62 prosenttia koki lapsensa osallistuvan erittäin säännöllisesti ja 34 prosenttia melko säännöllisesti varhaiskasvatuksen toimintaan. Ainoastaan noin kolme prosenttia vastaajista koki lapsensa varhaiskasvatuksen olevan melko epäsäännöllistä, mutta kukaan ei pitänyt sitä erittäin epäsäännöllisenä.

Kun henkilöstöä pyydettiin arvioimaan, miten säännöllistä heidän yksikkönsä romanilasten osallistuminen oli varhaiskasvatukseen, tulokset olivat aivan erilaisia. Erittäin säännölliseksi sen koki henkilöstön vastaajista vain 13 prosenttia ja melko säännölliseksi 24 prosenttia. Melko epäsäännöllisenä osallistumista piti 19 prosenttia ja erittäin epäsäännöllisenä 11 prosenttia. Lisäksi noin kolmannes vastaajista ei osannut määritellä kantaansa.

Huoltajien ja henkilöstön näkemykset säännöllisyydestä tuntuivatkin perustuvan eri käsitteisiin. Henkilöstölle varhaiskasvatuksen säännöllisyys tarkoitti säännöllistä päivärytmiä aloitus- ja lopetusaikoihin ja päivärutiineineen, kun taas osalle huoltajista se tarkoitti lapsen myönteistä osallisuutta varhaiskasvatuksen

ryhmässä ja turvallista hoitopaikkaa tutun ja luotettavan henkilökunnan hoidossa.

HENKILÖSTÖN JA HUOLTAJIEN YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA

Huoltajat kokivat voivansa olla avoimesti yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstöön kaikissa lapsiinsa liittyvissä asioissa. Jopa 93 prosenttia vastaajista vastasi kysymykseen yksiselitteisesti ”kyllä”. Kukaan ei kokenut, että ei olisi voinut hoitaa avoimesti lastensa asioita, tosin seitsemän prosenttia valitsi hieman monimielisen vaihtoehdon ”kyllä ja ei”. Avovastauksien perusteella viimeisen vaihtoehdon valinneet olivat kokeneet yhteydenpidossa pientä hiertämistä, jota eivät kuitenkaan kokeneet kovin tärkeänä tai ainakaan ylipääsemättömän vaikeana.

Huoltajista 56 prosenttia koki kodin ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön sujuvan erittäin hyvin ja 35 prosenttia melko hyvin. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan suhtautumisesta romanilapsiin tuli huoltajilta todella paljon myönteistä palautetta. Palautteessa pohdittiin päiväkotien muuttumista aidosti monikulttuurisiksi. Huoltajat kokivat lastensa saavan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoista kohtelua. Monet huoltajat kertoivat asioiden parantuneen muutamien vuosien aikana. Hyvin harvat kielteiset kommentit kohdistuivatkin joihinkin yksilöihin henkilökunnassa, eivät koskaan päiväkodin yleiseen henkeen.

Henkilöstöstä 49 prosenttia kertoi yhteistyön huoltajien kanssa sujuneen erittäin hyvin ja 42 prosenttia melko hyvin. Viisi prosenttia vastaajista koki, että yhteistyö oli sujunut melko huonosti (4 %) tai erittäin huonosti (1 %). Neljä prosenttia ei osannut määritellä yhteistyön laatua.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastaajat kertoivat romanihuoltajien arvostavan työtään ja pystyvän avoimeen keskusteluun kaikista asioista. Soraäänät avovastauksissa liittyivät yhdessä sovittujen asioiden noudattamatta jättämiseen, lasten poissaoloihin tai esimerkiksi heikkoon tiedottamiseen. Henkilöstön vastaajista 94 prosenttia koki, että he voivat olla avoimesti yhteydessä romanihuoltajiin kaikissa näiden lapsiin liittyvissä asioissa. Henkilöstön edustajat painottivatkin usein romanien erityistä kykyä avoimuuteen lapsiaan ja perhettään koskevilla asioilla. Monissa vastauksissaan henkilöstö peräänkuulutti itseltään ennakkoluulottomuutta, rohkeutta ja avointa mieltä sekä romanien kulttuurin kunnioitusta.

ROMANIOPPILAAT ESIOPETUKSESSA

Esiopetus on ollut velvoittavaa vuodesta 2015 lähtien. Vuonna 2018 esiopetukseen osallistui noin 99 prosenttia koko kuusivuotiaiden ikäluokasta. Myös romanilasten kuusivuotiaiden 95 lapsen otoksesta yksi prosentti ei ollut esiopetuksessa. Näistä lapsista 79 prosenttia kävi varhaiskasvatuksen järjestämässä

esiopetuksessa ja 20 prosenttia peruskoulun järjestämässä. Osuudet vastaavat melko paljon kaikkien esiopetusoppilaiden tilannetta.

Huoltajista 84 prosenttia piti romanilasten yleistä tilannetta esiopetuksessa hyvin samanlaisena verratessaan sitä muiden lasten tilanteeseen. Parempana tilannetta piti yhdeksän prosenttia ja huomattavasti parempana kaksi prosenttia. Huonompaa tilannetta piti viisi prosenttia. Kukaan huoltajista ei vastannut, että tilanne olisi ollut huomattavasti huonompi.

Esiopetuksen henkilöstön vastaajista selvästi pienempi osa, 68 prosenttia piti romanioppilaiden yleistä tilannetta samanlaisena kuin muilla esiopetuksen oppilailta. Lähes kolmannes piti kuitenkin yleistilannetta huonompaa ja neljä prosenttia vastasi sen olevan huomattavasti huonompi. Huomattavasti parempaa tilannetta piti yksi prosentti vastaajista. Aineistosta ei valitettavasti selviä, miksi suuri osa huoltajista piti romanilasten tilannetta parempaa kuin muiden lasten tilannetta, kun henkilöstöstä lähes kolmannes piti sitä huonompaa.

Huoltajista suurin osa oli joko erittäin tyytyväisiä (58 %) tai melko tyytyväisiä (35 %) lapsensa esiopetukseen. Neljä prosenttia vastaajista oli esiopetukseen melko tyytymättömiä ja kaksi prosenttia erittäin tyytymättömiä. Aivan kaikki eivät osanneet vastata kysymykseen.

Puolet huoltajista kertoi lapsensa esiopetuksen sujuneen erittäin hyvin ja 44 prosenttia melko hyvin. Neljä prosenttia huoltajista oli sitä mieltä, että esiopetus oli sujunut melko huonosti. Kaksi prosenttia ei osannut arvioida, miten esiopetus oli sujunut. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että esiopetus olisi sujunut erittäin huonosti.

ESIOPETUKSEN JA KODIN YHTEISTYÖ

Romanihuoltajat olivat erittäin tyytyväisiä esiopetuksen henkilöstön kanssa tehtävään yhteistyöhön. Jopa 94 prosenttia koki kodin ja esiopetuksen yhteistyön sujuneen erittäin hyvin (62 %) tai melko hyvin (32 %). Samoin 92 prosenttia vastaajista kertoi voivansa olla avoimesti yhteydessä esiopetuksen henkilöstöön kaikissa lapseensa/lapsiinsa liittyvissä asioissa. Kuusi prosenttia huoltajista valitsi lomakkeesta moniselitteisen vaihtoehdon ”kyllä ja ei”, toisin sanoen yhteydenpito ei ollut täysin mutkatonta, mutta kuitenkin jokseenkin toimivaa. Kaksi prosenttia huoltajista kertoi, että vuorovaikutus ei ollut täysin avointa.

Samoin esiopetuksen henkilöstöstä 94 prosenttia koki yhteistyön sujuneen romanihuoltajien kanssa erittäin hyvin (62 %) tai melko hyvin (32 %). Kuusi prosenttia kertoi yhteistyön olevan melko huonoa, mutta kukaan ei vastannut sen olevan erittäin huonoa.

Esiopetuksen henkilöstöllä oli mahdollisuus pohtia avoimuuttaan romanihuoltajia kohtaan. Heiltä kysyttiin, pystyivätkö he avoimeen vuorovaikutukseen kaikissa

lapsiin liittyvissä asioissa. Yhteensä 97 prosenttia henkilöstöstä vastasi kysymykseen ”kyllä”. Kolme prosenttia vastaajista koki, että he eivät täysin avoimesti pystyneet kommunikoimaan lapsista.

ROMANIOPPILAAT ESIOPETUKSEN RYHMÄSSÄ

Huoltajien mukaan esiopetusryhmän muut oppilaat, samoin kuin henkilöstö, suhtautuivat heidän lapsiinsa melko hyvin. Muiden lasten huoltajat saivat hieman heikkomman arvion. Yhteensä 75 prosenttia huoltajista kertoi, että heidän lapsiaan ei ollut kiusattu lainkaan esiopetuksessa. Neljäsosa koki, että heidän lapsensa olivat tulleet kiusatuiksi: 12 prosenttia vastasi lastensa tulleen kiusatuksi muutaman kerran, 10 prosenttia satunnaisesti ja kolme prosenttia usein ja säännöllisesti.

Huoltajia pyydettiin myös pohtimaan, kiusaavatko heidän omat lapsensa esiopetuksessa muita lapsia. Suurin osa huoltajista, 86 prosenttia, oli sitä mieltä, että heidän lapsensa eivät kiusaa muita lapsia esiopetuksessa. Kahdeksan prosenttia huoltajista kertoi lastensa kiusanneen muita lapsia muutaman kerran ja kuusi prosenttia satunnaisesti. Kukaan huoltajista ei vastannut lastensa kiusanneen usein ja säännöllisesti.

Esiopetuksen henkilöstöstä 86 prosenttia ei ollut huomannut työssään, että romanioppilaisiin kohdistuisi enempää kiusaamista tai syrjintää kuin muihin oppilaisiin tai että he itse kiusaisivat toisia oppilaita enemmän kuin muut. Kuitenkin 14 prosenttia henkilöstöstä oli sitä mieltä, että romanioppilaisiin kohdistui enemmän kiusaamista kuin muihin oppilaisiin. Sama osuus henkilöstöstä katsoi, että myös romanioppilaat kiusaavat toisia lapsia enemmän kuin muut.

ERILAISIA NÄKEMYKSIÄ ESIOPETUKSEN SÄÄNNÖLLISYYDESTÄ

Esiopetuksen epäsäännöllisyys tuli esille selvityksen kriittisimpänä tuloksena. Huoltajat eivät selvästi suhtautuneet lapsensa esiopetuksen säännöllisyyteen kovin vakavasti. He pitivät lapsensa osallistumista erittäin säännöllisenä (70 %) tai melko säännöllisenä (29 %). Vain yksi prosentti kertoi lapsensa esiopetuksen olevan melko epäsäännöllistä.

Vaikka henkilöstön vastauksista ei huomioitaisi suurta osaa vastauksia (29 %), joissa vastaajat eivät osanneet kuvailla romanioppilaiden esiopetuksen säännöllisyyttä, tulos on huolestuttava. Erittäin säännöllisesti romanioppilaansa koki käyvän esiopetuksessa vain 18 prosenttia ja melko säännöllisesti 21 prosenttia henkilöstöstä. Esiopetuksen romanioppilaista katsoi käyvän esiopetuksessa melko epäsäännöllisesti 24 prosenttia ja erittäin epäsäännöllisesti kahdeksan prosenttia henkilöstöstä. Epäsäännöllisyys tuli myös monin eri tavoin esille avovastauksissa henkilöstön turhautumisena. Asia vaatii äkillistä korjausta romanihuoltajien asenteissa, koska tilanne etenee huonoon suuntaan lasten siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen.

ROMANIKIELEEN JA -KULTTUURIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKULMIA ESIOPETUKSESSA

Romanioppilailla on mahdollisuus saada romanikielen opetusta esiopetuksessa samalla tavoin kuin perusopetuksessa eli kaksi viikkotuntia. Henkilöstön vastajille asia ei ollut tuttu: 70 prosenttia vastaajista ei ollut asiasta tietoisia. Vaikka yhteensä 30 prosenttia vastaajista kertoi tienneensä asian, vain kolme prosenttia kertoi pyrkineensä tiedottamaan asiasta romanihuoltajille.

Huoltajista kolme prosenttia kertoi, että hänen lapselleen oli opetettu romanikieltä esiopetuksessa. Käytännössä tämä tarkoittanee esiopetuksen oppilaan liittämistä perusopetusta täydentävän romanikielen opetuksen yhteyteen. Hieman useampi huoltaja, 9 prosenttia, kertoi, että romanikielen opetuksen mahdollisuudesta oli tiedotettu esiopetuksen oppilaiden huoltajille. Yli kolme neljästä (76 %) huoltajasta piti romanikielen opetusta lapsilleen tärkeänä osittain siksi, että eivät itse osanneet sitä opettaa ja osittain kielen säilymisen takia.

LOPUKSI

Tämä selvitys toi esille paljon luottamusta, hyväksyntää ja toimivaa yhteistyötä romanihuoltajien ja varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön välillä. Henkilöstö koki huoltajien arvostavan työtään ja huoltajat kokivat, että heidän lapsensa saivat yhdenvertaista kohtelua. Romanilapsilla menee monessa mielessä todella hienosti. Vakavasti tulee kuitenkin ottaa henkilöstön huoli liian monen romanilapsen epäsäännöllisestä osallistumisesta varhaiskasvatukseen ja erityisesti esiopetukseen.

TOIMENPIDE-ESITYKSET

1. Tuetaan romanihuoltajien tietämystä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sisällöistä tekemällä romanihuoltajille suunnatut videot varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta. Videoita jaetaan Opetushallituksen sivuston ja muiden sähköisten kanavien kautta. (Opetushallitus)
2. Järjestetään yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa perheleirejä, joissa romanihuoltajat voivat asiantuntijoiden kanssa keskustella lapsiinsa liittyvistä kysymyksistä. (Opetushallitus, romanijärjestöt, kunnat)
3. Edistetään romanilasten aktiivista osallistumista varhaiskasvatukseen tekemällä lapsille suunnattu video varhaiskasvatuksesta. (Opetushallitus)
4. Vahvistetaan esiopetusikäisten romanilasten identiteettiä ja osallisuutta julkaisemalla lasten tekemiä toiminnallisia videoita arjestaan. (Opetushallitus)

5. Lähennetään romanilasten suhdetta romanikieleen aloittamalla yhteistyö Yleisradion kanssa joidenkin lastenohjelmien dubbaamisesta romanikielelle. (Opetushallitus ja Yleisradio)
6. Tuotetaan romaniperheille suunnattuja aineistoja, joiden avulla lapset tutustuvat romanikieleen, esimerkiksi kuvasanakirja, video, interaktiivinen peli. (Opetushallitus, kustantajat)
7. Lisätään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön tietämystä romanikulttuurista esimerkiksi tarjoamalla ammattilehtiin artikkeleita, jotka sisältävät tietoa romanikulttuurista ja romanikielen opetuksen järjestämisen mahdollisuudesta esiopetuksessa. (Opetushallitus, Opetusalan ammattijärjestö OAJ)
8. Suunnataan romanikielen opettajille täydennyskoulutusta erityisesti romanikielen opetuksesta pienille lapsille. (Opetushallitus, opettajankoulutuksen järjestäjät, Helsingin yliopiston romanikielen ja -kulttuurin oppiaine)
9. Pyritään huomioimaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen täydennyskoulutuksessa kulttuurinen moninaisuus, myös romanikulttuuri. (opettajankoulutuksen järjestäjät)
10. Pyritään kiinnittämään huomiota varhaiskasvatuksen henkilöstön monimuotoisuuteen. (varhaiskasvatuksen järjestäjät, opettajankoulutuksen järjestäjät, hanketoimijat)

6 SUMMARY AND PROPOSED MEASURES

The Finnish National Agency for Education has previously carried out two reviews on the status of Roma pupils in basic education, the first in 2001–2002 and the second in 2010–2011. A survey of the educational backgrounds of adult Roma has also been carried out in 2013–2014. For the first time, the situation of Roma children under school age has been examined as a measure of Finland's National Roma Policy 2018–2022. Information has been collected from the guardians of children of early childhood education and care (ECEC) and pre-primary education age and from the staff of ECEC and pre-primary education in 2018 and 2019.

As there is no statistical data on Roma children, the Finnish National Agency for Education collected material using a national network of operators with a Roma background. The network was comprised of 29 members and its task was to inform the Roma in their region of the report and to ensure data collection in families with children of ECEC and pre-primary education age. Information from ECEC and pre-primary education staff was compiled using electronic surveys in Finnish and Swedish. All information was requested anonymously by region according to the definitions of the Regional State Administrative Agency (Southern Finland, Eastern Finland, Western-, Southwest- and Inland Finland or Northern Finland and Lapland).

EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE AND RESPONSES FROM THE GUARDIANS OF PRE-SCHOOL AGE ROMA

The questions to the guardians related to their children of ECEC and pre-primary education age: the guardians' experiences, children's participation and involvement, possible support, co-operation between home and ECEC / pre-primary education and Roma children in groups of ECEC and pre-primary education as well as Roma culture and language. A total of 305 guardians responded to the survey and the responses addressed the situation of 442 children. The respondents were divided into three groups: some responded only to the share of ECEC (67%), others only to the share of pre-primary education (19%) and others to both (14%). All guardians' surveys were in Finnish.

RESPONSES FROM EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE AND PRE-PRIMARY EDUCATION STAFF

Early childhood education and care and pre-primary education staff were asked to respond to electronic surveys on Roma children. It was possible to respond to the surveys in Finnish or Swedish. There were so few Swedish-language responses from the staff members that they could not be used due to the risk of children being identifiable. In other words, all the material used in the report is in Finnish.

The questions asked from the staff were nearly around the same themes as those of the guardians: the general situation of Roma children, participation, involvement and general capabilities, cooperation between home and ECEC / pre-primary education, Roma children in groups of ECEC and pre-primary education, and Roma culture and language.

A total of 693 responses were received from ECEC staff. The majority of respondents, 85%, represented a day-care centre, 11% family day care and 1% open ECEC. The group also included staff from, for example, the administration of ECEC (3%).

Of the pre-primary education staff, 304 responded to the electronic survey. 62 per cent of the respondents represented pre-primary education at a day-care centre and 19 per cent represented the pre-primary education provided by a primary school. Among the other respondents (19%) were mostly representatives of the administration and pre-primary teachers who said that they specifically identify with ECEC, not primary school.

FOUR OUT OF FIVE ROMA CHILDREN ARE IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE

There are no significant differences in the participation of Roma children in ECEC compared to the children of the entire population. According to the guardians, 81% of their children aged 0–5 participated in ECEC, 77% at the day-care centre. The share of both family day care and open ECEC was small, both two per cent. Of all children of ECEC age in Finland, 76 per cent were in a day-care centre, which is an equivalent percentage to that of the Roma children. Of the Roma children participating in ECEC, 78 per cent were aged 3–5. The number of children aged three, four and five was almost equal. 22 per cent of the children in ECEC were aged two or younger.

Almost one fifth of Roma children of ECEC age were in home care. The most common reason for keeping the child at home was the child's age. Especially children under the age of three were considered too small to cope with ECEC. The second most important reason was that the guardians considered home care better. Home care allowance was mentioned as the third most common reason. The guardians said it was an important source of income for the family. Individual guardians also thought that children are left without the support they need in ECEC, or that the suitable unit for ECEC was too far away and that the guardians didn't want to transport their children there. Sometimes there was a desire to strengthen the child's family ties, and sometimes the reason for this was the child's unwillingness to go to ECEC. None of the guardians chose 'I want to avoid merging my child with the main population'.

THE GENERAL STATUS OF ROMA CHILDREN IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE

The key question presented to both guardians and staff was how they saw the general situation of Roma children in ECEC. The staff were asked to base their answers on experience, even if they did not have Roma children in their unit at the time of answering the survey. The general situation meant participation, involvement and general capacity.

The guardians of children participating in ECEC were very satisfied with the general situation of their children in ECEC compared to the situation of other children. A total of 86% of the guardians considered the general situation of their children similar to that of other children. Eight per cent of the guardians considered the situation better and four per cent significantly better. Two per cent felt that the situation was worse than that of other children, but none of the guardians considered the situation of Roma children to be significantly worse.

63% of the staff saw the general situation of Roma children exactly the same as the situation of other children. However, the situation was seen as worse by 31% and considerably worse by 6%. In the opinion of the staff, the most important factors that made the situation worse were irregular participation and absences.

Roma guardians gave a lot of good feedback to ECEC: 45% of the guardians were very satisfied and 47% were satisfied. When the question was put slightly differently, how the child's ECEC had progressed in general, led 50% of the guardians to describe their experiences as very good and 42% as fairly good.

ROMA CHILD IN AN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE GROUP

Bullying, name-calling and discrimination are often highlighted in reports on the Roma. In this report, one guardian, i.e. less than half a per cent of the respondents, reported regular and frequent bullying in ECEC. 78% of the guardians said that their children had never been bullied in ECEC. 12% of the respondents replied that the child had been bullied a few times, and 9% of the respondents reported occasional bullying.

95% of staff respondents felt that Roma children were bullied as much as the other children. Five per cent of respondents responded on the basis of their experience that Roma children were bullied more than other children.

The respondents were also asked whether they had noticed that Roma children bullied other children more than other children. 80% of the staff replied that Roma children do not bully other children more than other children. 83% of the guardians felt that their child did not bully other children at all. In the guardians'

open answers, bullying Roma children or, for example, name-calling them did not come up particularly.

PERSPECTIVES ON THE ROMA CULTURE IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE

All Roma families have their own way of dealing with their culture and implementing cultural traditions. Families themselves also define their wishes as to how Roma culture should be taken into account for their children. The questions of whether the staff of ECEC know enough about the Roma culture and whether the Roma culture should somehow be taken into account in ECEC for Roma children aroused exceptionally little comments by the guardians. In general, Roma guardians thought that staff do not need to know and take into account the Roma culture. The most important thing for the guardians was that their children were treated equally as children and as individuals among other children. The guardians also felt that they were able to create a confidential relationship with the staff of ECEC, in which it was possible to discuss cultural issues openly.

57% of ECEC staff felt they were familiar with the Roma culture. Their responses strongly highlighted how interaction with Roma families was the best way to familiarise themselves with the Roma culture. 73% of respondents also felt that they had never needed support in encountering Roma children and their families. Many had a strong professional view of their own capacity in the field of cultural diversity. Those who felt they needed support in encountering the Roma wished for training on basic issues, such as the history and customs of the Roma.

REGULARITY OF PARTICIPATION IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE

One of the most critical results of the report is the different perception of the regularity of ECEC by guardians and staff. Roma guardians had a very positive idea of the regular participation of their children in ECEC.

62 per cent of them felt that their children participated very regularly and 34 per cent felt that they participated fairly regularly in ECEC activities. Only about three per cent of the respondents felt that their child's ECEC was rather irregular, but no one considered it very irregular.

When staff were asked to assess the regular participation of Roma children in ECEC in their unit, the results were quite different. Only 13% of the staff respondents felt that it was very regular and 24% found it quite regular. Participation was considered fairly irregular by 19% and very irregular by 11%. In addition, about one third of the respondents did not know how to define their position.

The views of guardians and staff on regularity seemed to be based on different concepts. For staff, the regular nature of ECEC meant a regular daily rhythm with start and end times and daily routines, while for some of the guardians it meant the child's positive participation in the ECEC group and a safe place of care with familiar and reliable staff.

CO-OPERATION BETWEEN STAFF AND GUARDIANS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE

The guardians felt that they could communicate openly with ECEC staff in all matters related to their children. As many as 93% of respondents answered the question unequivocally 'yes'. No one felt that they could not have openly talked about matters related to their children, although seven per cent chose a somewhat complex option 'yes and no'. Based on the open answers, those who had chosen the last option had experienced minor problems in communication, which, however, they did not feel to be very important or at least they did not experience it as an insurmountable problem.

56 per cent of the guardians felt that cooperation between home and ECEC was very good and 35 per cent thought it was fairly good. There was a great deal of positive feedback from guardians on the attitude of ECEC staff towards Roma children. The feedback focused on the transformation of day-care centres into truly multicultural environments. The guardians felt that their children were treated equally. Many guardians reported that things have improved over the last few years. Very few negative comments were directed at certain individuals in the staff, and never at the general spirit of the day-care centre.

49 per cent of the personnel reported that the co-operation with the guardians was successful and 42 per cent thought it was fairly successful. Five per cent of the respondents felt that the co-operation was quite poor (4%) or very poor (1%). Four per cent were unable to determine the quality of the cooperation.

Respondents from ECEC personnel said that Roma carers appreciated their work and were able to discuss all matters openly. Conflicting comments in the open replies were related to non-compliance with jointly agreed issues, absences of children or, for example, poor communication. 94% felt that they could communicate openly with Roma carers in all matters related to their children. In fact, representatives of staff often stressed the special capacity of the Roma for transparency in matters concerning their children and family. In many of their responses, the staff themselves called for open-mindedness, courage and open opinion and respect for the culture of the Roma.

ROMA PUPILS IN PRE-PRIMARY EDUCATION

Pre-primary education has been obligatory since 2015. In 2018, around 99 per cent of the entire age group of six-year-olds participated in pre-primary education. One per cent of the 95 children aged six were also not in pre-primary education. 79% of these children were in pre-primary education organised by ECEC and 20 per cent in pre-primary education organised by a primary school. The shares correspond quite well to the situation of all pre-primary education pupils.

84 per cent of the guardians considered the general situation of Roma children in pre-primary education to be very similar when comparing it with the situation of other children. Nine per cent thought it was better and two per cent considered it much better. Five per cent felt it was worse. None of the guardians replied that the situation was much worse.

Of the respondents of pre-primary education staff, 68% considered the general situation of Roma pupils to be similar to that of other pre-primary education pupils. However, almost a third considered the overall situation to be worse and 4% replied that it was significantly worse. One per cent of the respondents found the situation considerably better. Unfortunately, it is not clear from the material why a large proportion of the guardians thought the situation of Roma children was better than that of other children, when almost one third of the staff considered it to be worse.

The majority of the guardians were either very satisfied (58%) or fairly satisfied (35%) with the pre-primary education of their child. Four per cent of the respondents were fairly dissatisfied with pre-primary education and two per cent were very dissatisfied. Not everyone was able to answer the question.

Half of the guardians said that their child's pre-primary education progressed very well and 44% said it progressed fairly well. Four per cent of the guardians felt that pre-primary education had progressed rather poorly. Two per cent were unable to assess how the pre-primary education had progressed. None of the respondents felt that pre-primary education had progressed very poorly.

CO-OPERATION BETWEEN PRE-PRIMARY EDUCATION AND THE HOME

Roma guardians were very satisfied with the co-operation with pre-primary education staff. As many as 94 per cent felt that co-operation between home and pre-primary education went very well (62%) or fairly well (32%). Similarly, 92% of the respondents said that they could communicate openly with pre-primary education staff in all matters related to their child / children. Six per cent of the guardians chose the ambiguous option 'yes and no' in the form, in other words,

the communication was not completely straightforward but still somewhat functional. Two per cent of the guardians said that the interaction was not entirely open.

Similarly, 94% of pre-primary education staff felt that the co-operation with Roma guardians was very good (62%) or fairly good (32%). Six per cent said that co-operation was rather poor, but nobody replied that it was very poor.

Pre-primary education staff had the opportunity to consider their openness towards Roma guardians. They were asked if they were able to interact openly in all matters related to children. A total of 97% of staff answered 'yes'. Three per cent of respondents felt that they were unable to communicate fully openly about the children.

ROMA PUPILS IN PRE-PRIMARY EDUCATION GROUPS

According to the guardians, the other pupils in the pre-primary education group, as well as the staff, had a fairly good attitude towards their children. The guardians of other children received a slightly weaker assessment. A total of 75% of the guardians said that their children had not been bullied at all in pre-primary education. A quarter felt that their children had been bullied: 12% replied that their children were bullied a few times, 10% occasionally and 3% frequently and regularly.

The guardians were also asked to consider whether their own children bullied other children in pre-primary education. The majority of guardians, 86%, felt that their children did not bully other children in pre-primary education. Eight per cent of the guardians reported that their children had bullied other children a few times and six per cent occasionally. None of the guardians replied that their children had bullied other children frequently and regularly.

86% of pre-primary education staff had not noticed in their work that Roma pupils would be subjected to more bullying or discrimination than other pupils, or that the Roma children would bully other pupils more than others.

However, 14% of the staff felt that Roma pupils were more bullied than other pupils. The same share of staff considered that Roma pupils also bully other children more than others.

DIFFERING VIEWS ON THE REGULARITY OF PRE-PRIMARY EDUCATION

The irregularity of pre-primary education was highlighted as the most critical result of the study. The guardians clearly did not take the regularity of their child's pre-primary education sufficiently seriously. They considered their child's

participation very regular (70%) or rather regular (29%). Only one per cent said that the pre-primary education of their child is rather irregular.

The result is worrying, even if one was to disregard the the large proportion (29%) of the responses from the staff in which the respondents were unable to describe the regularity of pre-primary education for Roma pupils. Only 18 per cent of the staff respondents thought the Roma pupils' pre-primary education was very regular, and 21 per cent thought it was fairly regular. 24 per cent of the staff considered the Roma pupils' participation in pre-primary education was fairly irregular, and 8 per cent thought it was very irregular. Irregularity was also highlighted in many different ways in open responses as frustration among the staff. This requires urgent correction of the attitudes of Roma guardians, as the situation is progressing in a bad direction as children move from pre-primary education to basic education.

PERSPECTIVES RELATED TO THE ROMA LANGUAGE AND CULTURE IN PRE-PRIMARY EDUCATION

Roma pupils have the opportunity to receive instruction in the Roma language in pre-primary education in the same way as in basic education, i.e. two hours per week. The staff respondents were not familiar with this fact: 70% of respondents were not aware of this. Although a total of 30% of the respondents reported that they had known, only 3% stated that they had tried to inform the Roma guardians of this.

Three per cent of the guardians said that their child had been taught the Roma language in pre-primary education. In practice, this should mean that the pupil of pre-primary education is included in the instruction of the Roma language supplementing basic education. Slightly more guardians, nine per cent, said that the guardians of pre-primary education had been informed of the possibility of instruction in the Roma language. More than three out of four (76%) guardians considered the instruction of the Roma language to be important to their children, partly because they were unable to teach it themselves and partly because of the preservation of the language.

CONCLUSION

This report highlighted a lot of trust, acceptance and effective cooperation between Roma carers and ECEC and pre-primary education staff.

The staff felt that the guardians appreciated their work, and the guardians felt that their children were treated equally. In many respects, Roma children are doing very well. However, the fact that too many Roma children participate irregularly in ECEC and, in particular, pre-primary education, should be taken seriously.

PROPOSED MEASURES

1. Support Roma carers' knowledge of the contents of early childhood education and care and pre-primary education by making videos aimed at Roma carers on ECEC and pre-primary education. Videos are distributed through the Finnish National Agency for Education website and other electronic channels. (Finnish National Agency for Education)
2. Organising family camps in co-operation with Roma organisations where Roma carers can discuss issues related to their children with experts. (Finnish National Agency for Education, Regional State Administrative Agencies, Roma organisations, municipalities)
3. Promoting the active participation of Roma children in ECEC by making a video aimed at children on the topic of ECEC. (Finnish National Agency for Education)
4. The identity and inclusion of Roma children of pre-primary education age will be strengthened by publishing functional videos produced by children on their daily lives. (Finnish National Agency for Education)
5. The relationship between Roma children and the Roma language will be strengthened by starting cooperation with the Finnish Broadcasting Company Yleisradio on dubbing some children's programmes to the Roma language. (Finnish National Agency for Education and the Finnish Broadcasting Company Yleisradio)
6. Material directed at Roma families will be produced to help children familiarise themselves with the Roma language, such as an image dictionary, a video, an interactive game. (Finnish National Agency for Education, publishers)
7. Increasing the awareness of ECEC and pre-primary education staff of Roma culture, for example by offering articles in professional journals containing information on the Roma culture and the possibility of organising instruction

in the Roma language in pre-primary education. (Finnish National Board of Education, the Trade Union of Education in Finland OAJ)

8. Supplementary education for Roma language teachers, especially on the topic of instruction of the Roma language to small children. (Finnish National Agency for Education, teacher education providers, the University of Helsinki's Roma Language and Culture subject)
9. The aim is to take cultural diversity, including the Roma culture, into account in the supplementary education of ECEC and pre-primary education. (teacher education providers)
10. The aim is to pay attention to the diversity of ECEC staff. (ECEC providers, teacher education providers, project operators)

6 SAMMANFATTNING OCH FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Utbildningsstyrelsen har tidigare kartlagt situationen för romska elever inom den grundläggande utbildningen, den första översikten gjordes 2001–2002 och den andra 2010–2011. Vuxna romers utbildningsbakgrund kartlades 2013–2014. Inom ramen för programmet för romsk politik i Finland 2018–2022 har man nu för första gången kartlagt situationen för romska barn under skolåldern. Uppgifter har samlats in under åren 2018 och 2019 av vårdnadshavare till barn under skolåldern samt av personalen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

Eftersom det inte finns någon statistik över romska barn sammanställde Utbildningsstyrelsen materialet med hjälp av ett riksomfattande nätverk av aktörer med romsk bakgrund.

Nätverket bestod av 29 medlemmar och dess uppgift var att informera romerna i området om utredningen samt att sköta datainsamlingen i familjer med barn under skolåldern. Uppgifterna från personalen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samlades in genom elektroniska enkäter på finska och svenska. Alla uppgifter begärdes anonymt regionalt enligt regionförvaltningsverkets riktlinjer (Södra Finland, Östra Finland, Västra, Sydvästra och Inre Finland eller Norra Finland och Lappland).

SVAR AV VÅRDNADSHAVARNA TILL BARN UNDER SKOLÅLDERN

Frågorna som ställdes till vårdnadshavarna gällde deras barn under skolåldern: vårdnadshavarnas erfarenheter, barnens deltagande och delaktighet, eventuellt stöd, samarbetet mellan hemmet och småbarnspedagogiken/förskoleundervisningen, romska barn i grupper inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt den romska kulturen och romani. Sammanlagt 305 vårdnadshavare svarade på enkäten och svaren omfattade 442 barn. Respondenterna delades in i tre grupper: en del svarade endast på frågor om småbarnspedagogiken (67 %), en del endast på frågor om förskoleundervisningen (19 %) och en del på båda (14 %). Alla enkäter som riktade sig till vårdnadshavarna var på finska.

SVAR AV PERSONALEN INOM SMÅBARNSPEDAGOGIKEN OCH FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

Personalen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ombads delta i elektroniska enkäter om romska barn. Enkäterna kunde besvaras på finska eller svenska. De svenskspråkiga svaren var emellertid så få att de inte kunde användas, eftersom det fanns risk för att barnen kunde identifieras. Allt material i utredningen är således på finska.

Frågorna till personalen behandlade i stort sett samma teman som frågorna till vårdnadshavarna: den allmänna situationen för romska barn, deltagande och delaktighet, allmänna färdigheter, samarbetet mellan hemmet och småbarnspedagogiken/förskoleundervisningen, romska barn i grupper inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt den romska kulturen och romani.

Sammanlagt 693 personer deltog i enkäten för personalen inom småbarnspedagogiken. De flesta respondenterna, 85 procent, var från daghem. 11 procent från familjedagvården och 1 procent från den öppna småbarnspedagogiken. Bland respondenterna fanns också personal från till exempel småbarnspedagogikens förvaltning (3 %).

304 personer från förskoleundervisningens personal deltog i den elektронiska enkäten. 62 procent av respondenterna var från förskoleundervisningen i daghem och 19 procent från förskoleundervisningen i grundskola. Övriga respondenter (19 %) var främst från förvaltningen samt förskolelärare som uppgav att de identifierade sig uttryckligen med den inledande undervisningen och inte med grundskolan.

FYRA AV FEM ROMSKA BARN DELTAR I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

Romska barn deltar i småbarnspedagogiken i stort sett i samma utsträckning som hela befolkningens barn. Enligt vårdnadshavarna deltar 81 procent av deras barn i åldern 0–5 år i småbarnspedagogiken och 77 procent går i daghem. Endast en liten del vårdas inom familjedagvården (2 %) och den öppna småbarnspedagogiken (2 %). Av alla barn som omfattas av småbarnspedagogiken går 76 procent i daghem, dvs. motsvarande andel som för de romska barnen. 78 procent av de romska barnen som deltog i småbarnspedagogiken var i åldern 3–5 år. Åldersgrupperna tre-, fyra- och femåringar var nästan lika stora. 22 procent av barnen inom småbarnspedagogiken var två år eller yngre.

Nästan en femtedel av de romska barnen som omfattas av småbarnspedagogiken vårdades hemma. Den vanligaste orsaken till att vårda barnet hemma var barnets ålder. Särskilt barn under tre år ansågs vara för små för att klara sig i småbarnspedagogiken. Den näst viktigaste orsaken var att vårdnadshavarna ansåg att hemvård är bättre. Hemvårdsstödet uppgavs som den tredje vanligaste orsaken. Vårdnadshavarna berättade att stödet var en viktig inkomstkälla för familjen. Enstaka vårdnadshavarna ansåg dessutom att barnet inte får det stöd det behöver i småbarnspedagogiken eller att småbarnspedagogikens verksamhetsställe är för långt borta och att man inte ville köra barnet dit. Som orsak nämndes också att man ville stärka barnets band till familjen eller att barnet inte själv ville delta i småbarnspedagogiken. Ingen av vårdnadshavarna valde alternativet ”jag vill undvika att mitt barn blir en del av majoritetsbefolkningen”.

DEN ALLMÄNNA SITUATIONEN FÖR ROMSKA BARN I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

Den centrala frågan till både vårdnadshavarna och personalen handlade om hur de såg på den allmänna situationen för romska barn i småbarnspedagogiken. Personalen ombads svara utifrån sin egen erfarenhet, även om de inte hade haft romska barn i sin enhet när de svarade. Med allmän situation avsågs deltagande, delaktighet och allmänna färdigheter.

Vårdnadshavarna till de barn som deltog i småbarnspedagogiken var mycket nöjda med barnens allmänna situation inom småbarnspedagogiken i jämförelse med andra barn. Sammanlagt 86 procent av vårdnadshavarna ansåg att den allmänna situationen för deras barn är densamma som för andra barn. Åtta procent av vårdnadshavarna ansåg att situationen är bättre och fyra procent att den är betydligt bättre. Två procent ansåg att situationen är sämre än för andra barn, men ingen av vårdnadshavarna ansåg att situationen för romska barn är betydligt sämre.

Av personalen ansåg 63 procent att den allmänna situationen för romska barn är exakt densamma som för andra barn. 31 procent ansåg dock att situationen är sämre och sex procent att den är betydligt sämre. Enligt personalen var den största orsaken till en sämre situation oregelbundet deltagande i verksamheten och frånvaro.

Responserna som de romska vårdnadshavarna gav småbarnspedagogiken var till en stor del positiv: 45 procent av vårdnadshavarna var mycket nöjda och 47 procent nöjda. En annan fråga om hur småbarnspedagogiken fungerat på ett allmänt plan hade formulerats på ett lite annat sätt och på den svarade 50 procent av vårdnadshavarna att deras erfarenheter var mycket goda och 42 procent att deras erfarenheter var ganska goda.

ROMSKA BARN I SMÅBARNSPEDAGOGIKENS GRUPPER

Mobbning, öknamn och diskriminering framkommer ofta i utredningar som gäller romer. I den här utredningen berättade en vårdnadshavare, dvs. mindre än en halv procent av respondenterna, om regelbundet och ofta återkommande mobbning inom småbarnspedagogiken. 78 procent av vårdnadshavarna uppgav att deras barn aldrig mobbats inom småbarnspedagogiken. 12 procent av respondenterna uppgav att barnet hade mobbats några gånger och 9 procent att barnet att barnet mobbas sporadiskt.

95 procent av personalen ansåg att romska barn utsätts för lika mycket mobbning som andra barn. Fem procent av respondenterna svarade, utifrån sina egna erfarenheter, att romer oftare utsätts för mobbning än andra barn.

Personalen tillfrågades dessutom om de hade märkt att romska barn mobbar oftare än andra barn. 80 procent av personalen svarade att romska barn inte mobbar oftare än andra barn. 83 procent av vårdnadshavarna ansåg att deras barn inte alls mobbar andra barn. Vårdnadshavarnas öppna svar gav inte belägg för att romska barn skulle utsättas för mobbning eller till exempel skällsord.

SYNVINKLAR INOM SMÅBARNSPEDAGOGIKEN PÅ DEN ROMSKA KULTUREN

Varje romsk familj förhåller sig på sitt eget sätt till sin kultur och sina traditioner. Familjerna har också sina egna önskemål för hur den romska kulturen ska beaktas i fråga om deras barn. Frågorna som handlade om huruvida personalen inom småbarnspedagogiken känner till den romska kulturen tillräckligt väl och om den romska kulturen borde beaktas i småbarnspedagogiken för romska barn väckte förvånansvärt få tankar hos vårdnadshavarna. De romska vårdnadshavarna ansåg i allmänhet att personalen inte behöver känna till den romska kulturen eller beakta den. Det absolut viktigaste för vårdnadshavarna var att deras barn behandlas jämlikt som barn och som individer bland andra barn. Vårdnadshavarna upplevde dessutom att de själva kunde skapa en sådan tillitsfull relation till personalen inom småbarnspedagogiken, som gör det möjligt att öppet diskutera även kulturella frågor.

57 procent av personalen inom småbarnspedagogiken upplevde att de är förtrogna med den romska kulturen. Av svaren framkom tydligt att växelverkan med romska familjer är det bästa sättet för att lära sig känna kulturen. 73 procent av respondenterna upplevde dessutom att de aldrig har behövt stöd för att möta romska barn och deras familjer. Många hade en stark professionell uppfattning om sin egen förmåga att hantera den kulturella mångfalden. De som upplevde att de behövt stöd i mötet med romerna önskade utbildning i grundläggande frågor, såsom romernas historia samt seder och bruk.

REGELBUNDEN NÄRVARO I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN?

Ett av utredningens mest kritiska resultat är vårdnadshavarnas och personalens olika uppfattningar om hur regelbundet barnen deltar i småbarnspedagogiken. Romska vårdnadshavare ansåg i allmänhet att deras barn är regelbundet närvarande i småbarnspedagogiken.

62 procent ansåg att deras barn är mycket regelbundet närvarande i småbarnspedagogikens verksamhet och 34 procent att de är ganska regelbundet närvarande. Endast cirka tre procent av respondenterna ansåg att barnet är ganska oregelbundet närvarande, men ingen ansåg att barnet är mycket oregelbundet närvarande.

När personalen ombads bedöma hur regelbundet de romska barnen i deras enhet deltar i småbarnspedagogiken, skilde sig resultaten avsevärt från vårdnadshavarnas. Endast 13 procent av personalen upplevde att de romska barnen är mycket regelbundet närvarande och 24 procent ansåg att de är ganska regelbundet närvarande. 19 procent ansåg att de är ganska oregelbundet närvarande och 11 procent att de är mycket oregelbundet närvarande. Cirka en tredjedel av respondenterna kunde inte svara på frågan.

Vårdnadshavarnas och personalens synpunkter på regelbunden närvaro verkade utgå från olika begrepp. För personalen innebar regelbunden närvaro i småbarnspedagogiken en regelbunden dagsrytm med start- och sluttider och dagsrutiner, medan det för en del av vårdnadshavarna innebar en positiv delaktighet i småbarnspedagogikens grupp och en trygg vårdplats med bekant och pålitlig personal.

PERSONALENS OCH VÅRDNADSHAVARNAS SAMARBETE I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

Vårdnadshavarna upplevde att de kunde ha en öppen kontakt med personalen inom småbarnspedagogiken i alla ärenden som gällde deras barn. Hela 93 procent svarade entydigt ”ja” på frågan. Ingen hade upplevt att hen inte kunde sköta sina barns ärenden öppet, men sju procent valde det något svårtolkade alternativet ”ja och nej”. På basis av de öppna svaren hade de som valt det sista alternativet upplevt smärre friktioner i kontakten, men dessa upplevdes inte som särskilt viktiga eller åtminstone inte som oöverkomliga.

56 procent av vårdnadshavarna upplevde att samarbetet mellan hemmet och småbarnspedagogiken fungerat mycket bra och 35 procent att det fungerat ganska bra. Vårdnadshavarna gav mycket positiv respons på hur personalen inom småbarnspedagogiken förhåller sig till romska barn. I responsen diskuterade man på vilket sätt daghemmen skulle bli genuint mångkulturella. Vårdnadshavarna upplevde att deras barn fick ett jämlikt bemötande. Många vårdnadshavare berättade att situationen har förbättrats under de senaste åren. Väldigt få negativa kommentarer riktades mot vissa individer i personalen, aldrig mot daghemmets allmänna attityd.

49 procent av personalen uppgav att samarbetet med vårdnadshavarna fungerat mycket bra och 42 procent att det fungerade ganska bra. Fem procent upplevde att samarbetet hade fungerat ganska dåligt (4 %) eller mycket dåligt (1 %). Fyra procent kunde inte bedöma samarbetets art.

Småbarnspedagogikens personal berättade att romska vårdnadshavare uppskattar deras arbete och kan diskutera alla frågor öppet. I de öppna svaren kritiserade personalen att vårdnadshavarna inte iakttagit gemensamt överenskomna saker, barnens frånvaro eller till exempel att man fått för lite information. 94

procent av personalen upplevde att de kan ha en öppen kontakt med romska vårdnadshavare i alla ärenden som gäller deras barn. Företrädarna för personalen poängterade ett flertal gånger att de romska vårdnadshavarna har en särskilda förmåga till öppenhet i frågor som gäller deras barn och familj. Personalen ansåg att de själva skulle behöva mer fördomsfrihet, mod och öppenhet, samt respekt för romernas kultur.

ROMSKA BARN I FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

Förskoleundervisningen har varit obligatorisk sedan 2015. År 2018 deltog cirka 99 procent av alla sexåringar i förskoleundervisningen. Ett urval på 95 romska barn visade att det också bland dem fanns en procent som inte deltog i förskoleundervisningen. 79 procent av dessa barn gick i förskola som ordnas i samband med småbarnspedagogiken och 20 procent i förskola som ordnas i samband med grundskolan, vilket i stort sett motsvarar situationen för alla förskoleelever.

84 procent av vårdnadshavarna ansåg att den allmänna situationen för de romska barnen i förskoleundervisningen är mycket likartad med andra barns situation. Nio procent ansåg att situationen är bättre och två procent att den är betydligt bättre. Fem procent ansåg att situationen är sämre. Ingen av vårdnadshavarna svarade att situationen är betydligt sämre.

En klart mindre andel av personalen inom förskoleundervisningen, 68 procent, ansåg att den allmänna situationen för romska elever är densamma som för andra elever inom förskoleundervisningen. Nästan en tredjedel ansåg att den allmänna situationen är sämre och fyra procent att den är betydligt sämre. En procent ansåg att situationen är betydligt bättre. Av materialet framgår tyvärr inte varför en stor del av vårdnadshavarna ansåg att situationen för romska barn är bättre i jämförelse med andra barn, medan nästan en tredjedel av personalen ansåg att situationen är sämre.

Majoriteten av vårdnadshavarna var antingen mycket nöjda (58 %) eller ganska nöjda (35 %) med sitt barns förskoleundervisning. Fyra procent var ganska missnöjda med förskoleundervisningen och två procent var mycket missnöjda. Alla kunde inte svara på frågan.

Hälften av vårdnadshavarna bedömde att förskoleundervisningen för deras barn hade gått mycket bra och 44 procent att den gått ganska bra. Fyra procent av vårdnadshavarna ansåg att förskoleundervisningen hade gått ganska dåligt. Två procent kunde inte bedöma hur förskoleundervisningen hade gått. Ingen av respondenterna ansåg att förskoleundervisningen hade gått mycket dåligt.

SAMARBETE MELLAN FÖRSKOLAN OCH HEMMET

De romska vårdnadshavarna var mycket nöjda med samarbetet med förskoleundervisningens personal. Hela 94 procent upplevde att samarbetet mellan hemmet och förskolan fungerar mycket bra (62 %) eller ganska bra (32 %). 92 procent av respondenterna uppgav att de kan ha en öppen kontakt med förskoleundervisningens personal i alla ärenden som gäller deras barn. Sex procent av vårdnadshavarna valde det svårtolkade svaret "ja och nej", dvs. kontakten är inte helt okomplicerad, men fungerar ändå någorlunda. Två procent av vårdnadshavarna ansåg att samspelet inte är helt öppet.

94 procent av förskoleundervisningens personal ansåg också att samarbetet med romska vårdnadshavare fungerar mycket bra (62 %) eller ganska bra (32 %). Sex procent uppgav att samarbetet fungerar ganska dåligt, men ingen att det fungerar mycket dåligt.

Personalen inom förskoleundervisningen uppmanades reflektera över sin öppenhet gentemot romska vårdnadshavare. De tillfrågades om de öppet kan diskutera alla frågor som gäller romska barn. Sammanlagt 97 procent av personalen svarade "ja" på frågan. Tre procent upplevde att de inte kan kommunicera helt öppet om barnen.

ROMSKA ELEVER I FÖRSKOLEGRUPPERNA

Enligt vårdnadshavarna ställer sig de övriga eleverna i förskolegruppen, liksom personalen, ganska positivt till deras barn. Inställningen hos de övriga barnens vårdnadshavare upplevdes vara något sämre. Sammanlagt 75 procent av vårdnadshavarna uppgav att deras barn inte alls är utsatta för mobbning i förskoleundervisningen. En fjärdedel uppgav att deras barn är utsatta för mobbning: 12 procent svarade att deras barn har mobbats några gånger, 10 procent att deras barn har mobbas sporadiskt och tre procent att deras barn mobbas ofta och regelbundet.

Vårdnadshavarna ombads också reflektera över om deras egna barn mobbar andra barn i förskoleundervisningen. Majoriteten av vårdnadshavarna, 86 procent, ansåg att deras barn inte mobbar andra barn i förskoleundervisningen. Åtta procent av vårdnadshavarna uppgav att deras barn har retat andra barn några gånger och sex procent att deras barn retar andra barn sporadiskt. Ingen av vårdnadshavarna svarade att deras barn mobbar ofta och regelbundet.

86 procent av förskoleundervisningens personal hade inte märkt i sitt arbete att romska elever utsätts för mer mobbning eller diskriminering än andra elever eller att romska elever mobbar mer än andra elever.

14 procent av personalen ansåg dock att romska elever utsätts för mer mobbing än andra elever. Samma andel av personalen ansåg att även romska elever mobbar mer än andra elever.

OLIKA SYNPUNKTER PÅ REGELBUNDEN NÄRVARO I FÖRSKOLAN

Ett av utredningens mest kritiska resultat är oregelbunden närvaro i förskolan. Vårdnadshavarna förhåller sig uppenbarligen inte tillräckligt allvarligt till barnets regelbundna närvaro i förskolan. De ansåg att barnets var närvarande mycket regelbundet (70 %) eller ganska regelbundet (29 %). Endast en procent uppgav att barnets närvaro i förskolan var ganska oregelbunden.

Även om en stor del av personalens svar (29 %) inte beaktades eftersom respondenterna inte kunde bedöma hur regelbundet de romska eleverna är närvarande i förskolan, är resultatet oroväckande. Endast 18 procent av personalen upplevde att de romska eleverna är regelbundet närvarande och 21 procent att de är ganska regelbundet närvarande. 24 procent ansåg att de romska eleverna är ganska oregelbundet närvarande i förskolan och åtta procent att de är mycket oregelbundet närvarande. Oregelbundenheten framkom också på många olika sätt i de öppna svaren som frustration hos personalen. Eftersom situationen är oroväckande med tanke på elevernas övergång från förskola till grundskola, kräver den en snabb ändring i de romska vårdnadshavarnas attityder.

UNDERVISNING I ROMANI I FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

Romska elever har möjlighet att få undervisning i romani i förskoleundervisningen på samma sätt som i den grundläggande utbildningen, dvs. två veckotimmar. Personalen som deltog i enkäten kände inte till detta: 70 procent av respondenterna var inte medvetna om det. Trots att 30 procent av respondenterna uppgav att de kände till det, har endast tre procent strävat till att informera romska vårdnadshavare om möjligheten.

Tre procent av vårdnadshavarna uppgav att deras barn hade fått undervisning i romani i förskoleundervisningen. Det torde i praktiken ha inneburit att förskoleeleven har deltagit i den undervisning i romani som kompletterar den grundläggande utbildningen. Något fler vårdnadshavare, nio procent, uppgav att förskoleelevernas vårdnadshavare hade informerats om möjligheten för eleverna att få undervisning i romani. Fler än tre fjärdedelar av vårdnadshavarna (76 %) ansåg att det är viktigt att deras barn får undervisning i romani, dels eftersom de inte själva kan lära ut det, dels för språkets bevarande.

AVSLUTNINGSVIS

Den här utredningen visade att det finns mycket förtroende, godkännande och fungerande samarbete mellan romerna och personalen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

Personalen upplevde att vårdnadshavarna uppskattar deras arbete och vårdnadshavarna upplevde att deras barn bemöts jämlikt. Det går bra för romska barn på många sätt. Personalens oro över att för många romska barn är oregelbundet närvarande i småbarnspedagogiken, och i synnerhet i förskoleundervisningen, bör dock tas på allvar.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

1. Öka de romska vårdnadshavarnas kännedom om vad småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen går ut på genom att göra videor om småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen som riktar sig till romska vårdnadshavare. Videorna publiceras på Utbildningsstyrelsens webbplats och via andra elektroniska kanaler. (Utbildningsstyrelsen)
2. Ordna familjeläger i samarbete med romska organisationer, där romska vårdnadshavare kan diskutera med experter om frågor som gäller deras barn. (Utbildningsstyrelsen, regionförvaltningsverken, romska organisationer, kommunerna)
3. Främja att de romska barnen deltar aktivt i småbarnspedagogiken genom att göra en video som riktar sig till barnen om småbarnspedagogiken. (Utbildningsstyrelsen)
4. Stärka identiteten och delaktigheten hos romska barn i förskoleåldern genom att publicera aktivitetssinriktade videor som handlar om barnens vardag och som de har gjort själva. (Utbildningsstyrelsen)
5. Stärka de romska barnens förhållande till romani genom att inleda samarbete med Rundradion om att dubba vissa barnprogram till romani. (Utbildningsstyrelsen och Rundradion)
6. Ta fram material för romska familjer med vilket barnen kan bekanta sig med romani, till exempel bildordbok, video, interaktivt spel. (Utbildningsstyrelsen, förlag)
7. Öka kunskapen om den romska kulturen hos personalen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen till exempel genom att till facktidningar erbjuda artiklar om den romska kulturen samt om möjligheten att ordna undervisning i romani i förskolan. (Utbildningsstyrelsen, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ)

8. Ordna fortbildning för lärare i romani, särskilt i undervisning i romani till små barn. (Utbildningsstyrelsen, anordnare av lärarutbildning, läroämnet romani och romsk kultur vid Helsingfors universitet)
9. Sträva efter att beakta den kulturella mångfalden och även den romska kulturen inom fortbildningen inom småbarnpedagogik och förskoleundervisning. (anordnare av lärarutbildning)
10. Sträva efter mångfald bland personalen inom småbarnspedagogiken. (anordnare av småbarnspedagogik, anordnare av lärarutbildning, projektaktörer)

LIITTEET

Liite 1 Kysely huoltajille

TAUSTAKYSYMYKSET

Haastattelija:

Haastattelun ajankohta:

Millä alueella (avi) perheenne asuu?

Haastateltu huoltaja

__ Etelä-Suomi

__ äiti

__ Itä-Suomi

__ isä

__ Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomi

__ isoäiti

__ Pohjois-Suomi ja Lappi

__ isoisa

__ joku muu, mikä?

Perheen varhaiskasvatusikäisten (0–5 -vuotiaiden) lasten lukumäärä:

Perheen esiopetusikäisten (6-vuotiaiden) lasten lukumäärä:

I) Kysymykset huoltajille, joilla on varhaiskasvatusikäisiä, 0–5-vuotiaita lapsia

1. tyttö/poika ikä__
varhaiskasvatus on kokopäiväistä__ puolipäiväistä__
__päiväkodissa
__perhepäivähoidossa
__avoimessa varhaiskasvatuksessa, missä
__lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa, miksi ei

2. tyttö/poika ikä__
varhaiskasvatus on kokopäiväistä__ puolipäiväistä__
__päiväkodissa
__perhepäivähoidossa
__avoimessa varhaiskasvatuksessa, missä
__lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa, miksi ei

3. tyttö/poika ikä__
varhaiskasvatus on kokopäiväistä__ puolipäiväistä__
__päiväkodissa
__perhepäivähoidossa
__avoimessa varhaiskasvatuksessa, missä
__lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa, miksi ei

Mikäli varhaiskasvatusikäisiä lapsia on enemmän kuin kolme, samat tiedot merkitään kaikista.

Mikäli haastateltavalla on lapsi(a) päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimessa varhaiskasvatuksessa, jatkakaa kyselyä normaalisti seuraavalta sivulta ja täyttäkää osio I: A.

Mikäli haastateltavan lapset eivät osallistu varhaiskasvatukseen, siirtykää osioon I: B sivulla 7.

I: A) Perheen 0–5-vuotiaat lapset varhaiskasvatuksessa

1. Minkälaisena näette romanilasten yleisen tilanteen varhaiskasvatuksessa verrattuna muihin lapsiin?

Huomattavasti parempana

Parempana

Samanlaisena

Huonompana

Huomattavasti huonompana

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

2. Kuinka lapsenne/lastenne varhaiskasvatus on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

Mikäli lastenne kokemuksissa on ollut eroja, voitte kertoa niistä tässä:

3. Lähtekö/lähtevätkö lapsenne aamuisin mielellään varhaiskasvatukseen? Viihtyykö/viihtyvätkö lapsenne siellä?

4. Osallistuuko/osallistuvatko lapsenne säännöllisesti varhaiskasvatukseen?

Erittäin säännöllisesti

Melko säännöllisesti

En osaa sanoa

Melko epäsäännöllisesti

Erittäin epäsäännöllisesti

Muita huomioita säännöllisyydestä:

5. Saako/saavatko lapsenne mielestänne tarvitsemansa tuen varhaiskasvatuksen henkilöstöltä?

Hyvin helposti

Helposti

En osaa sanoa

Huonosti

Hyvin huonosti

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

6. Voitteko olla avoimesti yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstöön kaikissa lapseenne/lapsiinne liittyvissä asioissa?

Kyllä

Ei

Kyllä ja ei

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

7. Miten tyytyväinen olette lapsenne/lastenne varhaiskasvatukseen?

Erittäin tyytyväinen

Melko tyytyväinen

En osaa sanoa

Melko tyytymätön

Erittäin tyytymätön

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

8. Kuinka hyvin kodin ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

9. Miten lapsenne/lastenne varhaiskasvatuksessa yleisesti suhtaudutaan romanilapsiin?

Henkilökunta

Muiden lasten huoltajat

Muut lapset

Todella huonosti

Melko huonosti

Neutraalisti

Melko hyvin

Todella hyvin

En osaa sanoa

10. a) Onko lastanne/lapsianne kiusattu varhaiskasvatuksessa?

On, usein ja säännöllisesti

On, satunnaisesti

On, muutaman kerran

Ei ole

10. b) Mikäli lastanne/lapsianne on kiusattu, millaista kiusaaminen on ollut (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Fyysistä (lasta on esimerkiksi lyöty, potkittu, kampitettu tai nipistelty, lasta on heitetty tavaroilla)

Sanallista (lasta on esimerkiksi haukuttu, nimitelty tai hännätty, lapselle on lällätetty, lapsen ulkonäköä on kommentoitu)

Psyykkistä (lasta on esimerkiksi uhkailtu tai kiristetty, lapselle on ilveilty, lapsi on poissuljettu ryhmästä tai lapsen selän takana on puhuttu)

10. c) Miten kiusaamiseen on suhtauduttu ja onko siihen puututtu? Kuka on puutunut? Onko tilanne muuttunut parempaan vai huonompaan suuntaan? Onko muuta, mitä haluatte kertoa kiusaamistapauksesta/-tapauksista?

11. a) Onko lapsenne kiusannut muita lapsia varhaiskasvatuksessa?

On, usein ja säännöllisesti

On, satunnaisesti

On, muutaman kerran

Ei ole

11. b) Mikäli lapsenne on kiusannut, millaista kiusaaminen on ollut (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Fyysistä (lapsi on esimerkiksi lyönyt, potkinut, kampittanut, nipistellyt tai heittänyt tavaroilla)

Sanallista (lapsi on esimerkiksi haukkunut, nimitellyt, hännännyt, lällätellyt tai kommentoinut muiden ulkonäköä)

Psyykkistä (lapsi on esimerkiksi uhkaillut, kiristänyt, ilveillyt, poissulkenut muita ryhmästä tai puhunut muiden selän takana)

11. c) Miten kiusaamiseen on suhtauduttu ja onko siihen puututtu? Kuka on puutunut? Onko tilanne muuttunut parempaan vai huonompaan suuntaan? Onko muuta, mitä haluatte kertoa kiusaamistapauksesta/-tapauksista?

12. Tunteeko varhaiskasvatuksen henkilökunta mielestänne tarpeeksi romanikulttuuria? Tulisiko romanikulttuuri mielestänne ottaa huomioon lapsenne/lastenne varhaiskasvatuksessa?

13. Onko mielessänne jotain muuta, mitä haluaisitte sanoa varhaiskasvatuksesta? Mitä pidätte hyvänä varhaiskasvatuksessa? Mitä valmiuksia toivotte lapsenne/lastenne olevan varhaiskasvatuksen päättyessä?

Voitte täydentää vastauksianne tai kirjoittaa ylös muita huomioita ja kommentteja liittyen lapsenne/lastenne varhaiskasvatukseen. Voitte myös kertoa tässä lapsenne/lastenne kodin ulkopuolisista harrastuksista.

I: B) Perheen 0–5-vuotiaat lapset, jotka eivät ole varhaiskasvatuksessa

1. Miksi lapsenne ei(vät) käy varhaiskasvatuksessa? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

Lapseni on mielestäni liian nuori varhaiskasvatukseen

Lapseni ei saa tarvitsemaansa tukea varhaiskasvatuksessa

Näen kotihoidon parempana vaihtoehtona lapselleni

Haluan välttää lapseni sulautumista ”valtakulttuuriin”

Kotihoidon tuki on minulle tärkeä tulonlähde

Varhaiskasvatusta järjestävä taho on liian kaukana

En koe, että varhaiskasvatus edistäisi lapseni kehitystä tai oppimista

Haluan vahvistaa lapseni perhesiteitä

Lapseni ei halua mennä varhaiskasvatukseen

Muita syitä, mitä?

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

2. Oletteko harkinnut lapsenne/lastenne viemistä varhaiskasvatukseen, edes osa-aikaisesti?

Kyllä

En

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

3. Jos käytännön syyt (etäisyys, kuljettaminen, raha, aikataulutus) eivät olisi esteenä, harkitsisitteko lapsenne/lastenne viemistä varhaiskasvatukseen?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

Voitte täydentää vastauksianne tai kirjoittaa ylös muita huomioita ja kommentteja liittyen lapsenne/lastenne varhaiskasvatukseen. Voitte myös kertoa tässä lapsenne/lastenne kodin ulkopuolisista harrastuksista tms.

II) Kysymykset huoltajille, joilla on esiopetusikäisiä, 6-vuotiaita lapsia

1. tyttö/poika

Esiopetuksen järjestää:

__päiväkot

__peruskoulu

__muu, mikä?

__lapsi ei ole esiopetuksessa, miksi ei:

2. tyttö/poika

Esiopetuksen järjestää:

__päiväkot

__peruskoulu

__muu, mikä?

__lapsi ei ole esiopetuksessa, miksi ei:

Mikäli esiopetusikäisiä lapsia on enemmän kuin kaksi, samat tiedot merkitään kaikista.

Mikäli haastateltavalla on lapsi(a) jo(t)ka käy(vät) esikoulua, jatkakaa kyselyä normaalisti seuraavalta sivulta ja täyttäkää osio II: A.

Mikäli haastateltavan lapset eivät osallistu esiopetukseen, siirtykää osioon II: B sivulla 15.

II: A) Perheen 6-vuotiaat lapset esiopetuksessa

1. Minkälaisena näette romanilasten yleisen tilanteen esiopetuksessa verrattuna muihin lapsiin?

Huomattavasti parempana

Parempana

Samanlaisena

Huonompana

Huomattavasti huonompana

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

2. Kuinka lapsenne/lastenne esiopetus on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

3. Lähtekö/lähtevätkö lapsenne aamuisin mielellään esiopetukseen? Viihtyykö/viihtyvätkö lapsenne siellä?

4. Osallistuuko / osallistuvatko lapsenne säännöllisesti esiopetukseen?

Erittäin säännöllisesti

Melko säännöllisesti

En osaa sanoa

Melko epäsäännöllisesti

Erittäin epäsäännöllisesti

Muita huomioita säännöllisyydestä

5. Saako/saavatko lapsenne mielestänne tarvitsemansa tuen esiopetuksen henkilöstöltä?

Hyvin helposti

Helposti

En osaa sanoa

Huonosti

Hyvin huonosti

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

6. Voitteko olla avoimesti yhteydessä esiopetuksen henkilöstöön kaikissa lapsenne/lapsiinne liittyvissä asioissa?

Kyllä

Ei

Kyllä ja ei

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

7. Miten tyytyväinen olette lapsenne/lastenne esiopetukseen?

Erittäin tyytyväinen

Melko tyytyväinen

En osaa sanoa

Melko tyytymätön

Erittäin tyytymätön

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

8. Kuinka hyvin kodin ja esiopetuksen välinen yhteistyö on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

9. Miten esiopetuksessa yleisesti suhtaudutaan siihen, että siellä on romanilapsia?

Henkilökunta

Muiden lasten huoltajat

Muut lapset

Todella huonosti

Melko huonosti

Neutraalisti

Melko hyvin

Todella hyvin

En osaa sanoa

10. a) Onko lastanne/lapsianne kiusattu esiopetuksessa?

On, usein ja säännöllisesti

On, satunnaisesti

On, muutaman kerran

Ei ole

10. b) Mikäli lastanne/lapsianne on kiusattu, millaista kiusaaminen on ollut (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Fyysistä (lasta on esimerkiksi lyöty, potkittu, kampitettu tai nipistelty, lasta on heitetty tavaroilla)

Sanallista (lasta on esimerkiksi haukuttu, nimitelty tai hännätty, lapselle on lällätetty, lapsen ulkonäköä on kommentoitu)

Psyykkistä (lasta on esimerkiksi uhkailtu tai kiristetty, lapselle on ilveilty, lapsi on poissuljettu ryhmästä tai lapsen selän takana on puhuttu)

10. c) Miten kiusaamiseen on suhtauduttu ja onko siihen puututtu? Kuka on puuttunut? Onko tilanne muuttunut parempaan vai huonompaan suuntaan? Onko muuta, mitä haluatte kertoa kiusaamistapauksesta/-tapauksista?

11. a) Onko lapsenne kiusannut muita lapsia esiopetuksessa?

On, usein ja säännöllisesti

On, satunnaisesti

On, muutaman kerran

Ei ole

11. b) Mikäli lapsenne on kiusannut, millaista kiusaaminen on ollut (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Fyysistä (lapsi on esimerkiksi lyönyt, potkinut, kampittanut, nipistellyt tai heittänyt tavaroilla)

Sanallista (lapsi on esimerkiksi haukkunut, nimitellyt, hännännyt, lällätellyt tai kommentoinut muiden ulkonäköä)

Psyykkistä (lapsi on esimerkiksi uhkaillut, kiristänyt, ilveillyt, poissulkenut muita ryhmästä tai puhunut muiden selän takana)

11. c) Miten kiusaamiseen on suhtauduttu ja onko siihen puututtu? Kuka on puuttunut? Onko tilanne muuttunut parempaan vai huonompaan suuntaan? Onko muuta mitä haluatte kertoa kiusaamistapauksesta/-tapauksista?

12. Tunteeko esiopetuksen henkilökunta mielestänne tarpeeksi romanikulttuuria? Tulisiko romanikulttuuri mielestänne ottaa huomioon lapsenne/lastenne esiopetuksessa?

13. a) Romanikieli esiopetuksessa

Ovatko lapsenne opiskelleet romanikieltä esiopetuksessa?

Kyllä Ei

Onko teille tiedotettu mahdollisuudesta romanikielen opetukseen esiopetuksessa?

Kyllä Ei

Pidättekö tärkeänä, että lapsenne saisivat romanikielen opetusta esiopetuksessa?

Kyllä En

13. b) Miten romanikielen opetusta voisi tehostaa esiopetuksessa? Onko mielessänne muuta, mitä haluaisitte sanoa romanikielen opetuksesta esiopetuksessa?

14. Onko mielessänne jotain muuta, mitä haluaisitte sanoa esiopetuksesta? Mitä pidätte hyvänä esiopetuksessa? Mitä valmiuksia toivotte lapsellanne/lapsillanne olevan esiopetuksen päättyessä?

II: B) Perheen 6-vuotiaat lapset, jotka eivät ole esiopetuksessa

1. Miksi lapsenne ei(vät) osallistu esiopetukseen? (Voitte valita useamman vaihtoehdon)

Lapseni ei mielestäni ole valmis esiopetukseen

Lapseni ei saa tarvitsemaansa tukea esiopetuksessa

Näen kotihoidon parempana vaihtoehtona lapselleni

Haluan välttää lapseni sulautumista ”valtakulttuuriin”

Esiopetusta järjestävä taho on liian kaukana

En koe, että esiopetus edistäisi lapseni kasvamista, kehitystä tai oppimista

Haluan vahvistaa lapseni perhesiteitä

Lapseni ei halua mennä esiopetukseen

Muita syitä, mitä?

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

2. Oletteko harkinnut lastenne viemistä esiopetukseen?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät kommentit:

3. Uskotteko lapsenne omaavan tarvittavat taidot peruskoulun alkuun? Miten uskotte lapsenne siirtymän peruskouluun sujuvan ilman esiopetusta?

Tälle sivulle voitte täydentää vastauksianne tai kirjoittaa ylös muita huomioita ja kommentteja liittyen lapsenne/lastenne esiopetukseen. Voitte myös kertoa tässä lapsenne/lastenne kodin ulkopuolisista harrastuksista tms.

Liite 2 Kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle

TAUSTAKYSYMYKSET 1–6

1. Alue, jolla työpaikkani sijaitsee aluehallintojaon mukaan:

Etelä-Suomi
Itä-Suomi
Länsi-, Lounais- tai Sisä-Suomi
Pohjois-Suomi tai Lappi

2. Työkuntani asukasluku on

< 4 000
4 000–9 999
10 000–24 999
25 000–99 999
> 100 000

3. Näkökulmani vastaajana

Päiväkoti
Perhepäivähoito
Avoin varhaiskasvatus, mikä?
Muu, mikä?

4. Millaisena näette romanilasten yleisen tilanteen varhaiskasvatuksessa? Voitte vastata kokemuksenne perusteella, vaikka teillä ei nyt olisikaan romanilapsia yksikössänne. Yleisellä tilanteella tarkoitetaan romanilasten osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Huomattavasti parempana kuin muiden lasten
Hieman parempana kuin muiden lasten
Samanlaisena kuin muiden lasten
Hieman huonompana kuin muiden lasten
Huomattavasti huonompana kuin muiden lasten

5. Miten romanilasten yleinen tilanne on mielestänne muuttunut varhaiskasvatuksessa viiden viime vuoden aikana? Voitte vastata kokemuksenne perusteella, vaikka teillä ei nyt olisikaan romanilapsia yksikössänne. Yleisellä tilanteella tarkoitetaan romanilasten osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Parantunut huomattavasti
Parantunut hieman
Pysynyt samanlaisena

Heikentynyt hieman
Heikentynyt huomattavasti

6. Onko yksikössänne ollut romanilapsia vuosina 2018–2019? Koska romaneita ei tilastoida, tässä tarkoitetaan lapsia, joiden huoltajat ovat itse tuoneet esille etnisen taustansa. Mikäli vastaatte ei, teidän ei tarvitse enää vastata muihin kysymyksiin.

Ei
Kyllä, kuinka monta?

7. Millaisena näette romanilasten yleisen tilanteen yksikkönne varhaiskasvatuksessa vuosina 2018–2019? Tässä arvioidaan romanilasten osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Huomattavasti parempana kuin muiden lasten
Hieman parempana kuin muiden lasten
Samanlaisena kuin muiden lasten
Hieman huonompana kuin muiden lasten
Huomattavasti huonompana kuin muiden lasten
Arvioisitteko romanilasten osallistuvan yksikkönne varhaiskasvatukseen erittäin säännöllisesti
melko säännöllisesti
säännöllisesti
melko epäsäännöllisesti
erittäin epäsäännöllisesti

8. Onko henkilöstönne perehtynyt romanikulttuuriin

Ei
Kyllä, miten?
En osaa sanoa

9. Koetteko, että olisitte tarvinnut tukea romanilasten ja heidän perheidensä kohtaamisessa?

En
Kyllä, millaista? Koulutusta, kulttuuritulkkien apua tms.

10. Onko yksikössänne romanitaustaisia työntekijöitä?

Ei
On, missä tehtävissä?

11. On ollut aiemmin, missä tehtävissä?

En osaa sanoa

12. Oletteko tietoinen, että romanilapset voivat saada romanikielen opetusta, kun he siirtyvät esiopetukseen?

En ole tietoinen

Olen tietoinen

Olen tietoinen, ja olen pyrkinyt jo varhaiskasvatuksessa tiedottamaan huoltajia asiasta

13. Oletteko huomannut, että romanilapsiin kohdistuisi muita lapsia enemmän kiusaamista tai syrjintää? Jos olette huomannut, millaista se on ollut?

A. Fyysistä (lasta on esimerkiksi lyöty, potkittu, heitelty tavaroilla)

B. Sanallista (lasta on esimerkiksi haukuttu, nimitelty, lapsen ulkonäköä on kommentoitu)

C. Psyykkistä (lasta on esimerkiksi uhkailtu tai kiristetty, lapsi on poissuljettu ryhmästä)

En ole huomannut

Olen huomannut. Millaista se on ollut (A, B, C)?

14. Oletteko huomannut, että romanilapset kiusaisivat toisia lapsia muita lapsia enemmän? Jos olette huomannut, millaista se on ollut?

A. Fyysistä (lapsi esimerkiksi lyö, potkii, heittelee tavaroilla)

B. Sanallista (lapsi esimerkiksi haukkuu, nimittelee, kommentoi muiden ulkonäköä)

C. Psyykkistä (lapsi esimerkiksi uhkailee, kiristää, sulkee pois toisia lapsia ryhmästä)

En ole huomannut

Olen huomannut. Millaista se on ollut (A, B, C)?

15. Kuinka hyvin yhteistyönne romanihuoltajien kanssa on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

16. Voitteko olla avoimesti yhteydessä romanihuoltajiin kaikissa heidän lapsiinsa liittyvissä asioissa?

Kyllä

Ei

17. Millaiset asiat mahdollisesti helpottavat tai vaikeuttavat romanihuoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä? Entä tunnetteko hyviä käytäntöjä, miten romanikulttuuri on rikastuttanut lapsiryhmän toimintaa?

18. Millaisia ajatuksia teillä on romanilasten varhaiskasvatuksen kehittämisestä? Onko teillä erityisiä terveisiä Opetushallitukselle?

Liite 3 Kysely esiopetuksen henkilöstölle

TAUSTAKYSYMYKSET 1–6

1. Alue, jolla työpaikkani sijaitsee aluehallintojaon mukaan:

Etelä-Suomi
Itä-Suomi
Länsi-, Lounais- tai Sisä-Suomi
Pohjois-Suomi tai Lappi

2. Työkuntani asukasluku on

< 4 000
4 000–9 999
10 000–24 999
25 000–99 999
> 100 000

3. Näkökulmani vastaajana

Päiväkoti
Peruskoulu
Muu, mikä?

4. Millaisena näette romanioppilaiden yleisen tilanteen esiopetuksessa? Voitte vastata kokemuksenne perusteella, vaikka teillä ei nyt olisikaan romanioppilaita. Yleisellä tilanteella tarkoitetaan romanioppilaiden osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Huomattavasti parempana kuin muiden oppilaiden
Parempana kuin muiden oppilaiden
Samanlaisena kuin muiden oppilaiden
Hieman huonompana kuin muiden oppilaiden
Huomattavasti huonompana kuin muiden oppilaiden

5. Miten romanioppilaiden yleinen tilanne on mielestänne muuttunut esiopetuksessa viiden viime vuoden aikana? Voitte vastata kokemuksenne perusteella, vaikka teillä ei nyt olisikaan romanioppilaita. Yleisellä tilanteella tarkoitetaan romanioppilaiden osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Parantunut huomattavasti
Parantunut hieman
Pysynyt samanlaisena

Heikentynyt hieman
Heikentynyt huomattavasti

6. Onko esiopetuksessanne ollut romanioppilaita lukuvuonna 2018–2019? Koska romaneita ei tilastoida, tässä tarkoitetaan oppilaita, joiden huoltajat ovat itse tuoneet esille etnisen taustansa. Mikäli vastaatte ei, teidän ei tarvitse enää vastata muihin kysymyksiin.

Ei
Kyllä, kuinka monta?

7. Millaisena näette lukuvuonna 2018–2019 romanioppilaiden yleisen tilanteen esiopetuksessa? Tässä arvioidaan romanilasten osallisuutta, osallistumista, yleisiä valmiuksia yms.

Huomattavasti parempana kuin muiden oppilaiden
Hieman parempana kuin muiden oppilaiden
Samanlaisena kuin muiden oppilaiden
Hieman huonompana kuin muiden oppilaiden
Huomattavasti huonompana kuin muiden oppilaiden

8. Arvioisitteko romanioppilaiden osallistuvan esiopetukseen

erittäin säännöllisesti
melko säännöllisesti
säännöllisesti
melko epäsäännöllisesti
erittäin epäsäännöllisesti

9. Onko henkilöstönne perehtynyt romanikulttuuriin?

Ei
Kyllä, miten?
En osaa sanoa

10. Koetteko, että olisitte tarvinnut tukea romanioppilaiden ja heidän perheidensä kohtaamisessa?

En
Kyllä, millaista? Koulutusta, kulttuuritulkkien apua tms.

11. Onko teillä romanitaustaisia työntekijöitä?

Ei
On, missä tehtävissä?

11. On ollut aiemmin, missä tehtävissä?

En osaa sanoa

12. Oletteko tietoinen, että romanioppilaat voivat saada romanikielen opetusta esiopetuksessa?

En ole tietoinen

Olen tietoinen

Olen tietoinen, ja olen pyrkinyt tiedottamaan huoltajia asiasta

13. Oletteko huomannut, että romanioppilaisiin kohdistuisi muita lapsia enemmän kiusaamista tai syrjintää? Jos olette huomannut, millaista se on ollut?

A. Fyysistä (oppilasta on esimerkiksi lyöty, potkittu, heitelty tavaroilla)

B. Sanallista (oppilasta on esimerkiksi haukuttu, nimitelty, oppilaan ulkonäköä on kommentoitu)

C. Psyykkistä (oppilasta on esimerkiksi uhkailtu tai kiristetty, oppilas on pois-suljettu ryhmästä)

En ole huomannut

Olen huomannut. Millaista se on ollut (A, B, C)?

14. Oletteko huomannut, että romanioppilaat kiusaisivat toisia lapsia muita oppilaita enemmän? Jos olette huomannut, millaista se on ollut?

A. Fyysistä (oppilas esimerkiksi lyö, potkii, heittelee tavaroilla)

B. Sanallista (oppilas esimerkiksi haukkuu, nimittelee, kommentoi muiden ulkonäköä)

C. Psyykkistä (oppilas esimerkiksi uhkailee, kiristää, sulkee pois toisia oppilaita ryhmästä)

En ole huomannut

Olen huomannut. Millaista se on ollut (A, B, C)?

15. Kuinka hyvin yhteistyönne romanihuoltajien kanssa on sujunut?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

En osaa sanoa

Melko huonosti

Erittäin huonosti

16. Voitteko olla avoimesti yhteydessä romanihuoltajiin kaikissa heidän lapsiinsa liittyvissä asioissa?

Kyllä

Ei

17. Millaiset asiat mahdollisesti helpottavat tai vaikeuttavat romanihuoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä? Entä tunnetteko hyviä käytäntöjä, miten romanikulttuuri on rikastuttanut ryhmän toimintaa?

18. Millaisia ajatuksia teillä on romanioppilaiden esiopetuksen kehittämisestä? Onko teillä erityisiä terveisiä Opetushallitukselle?

Liite 4 Tiedonkeruun valtakunnallinen yhteistyöverkosto

Etelä-Suomi

Tanja Ahlgren
Maarit Bollström
Satu Florin
Mirjami Hagert
Jasmin Helmi
Taito Lehmusta
Dimitri Lindgren
Rosita Lindgren
Anette Lindström
Jasmin Nyman
Miska Nyman
Tamara Åkerlund

Itä-Suomi

Janne Blomerus
Ossi Blomerus
Ramona Blomerus
Seija Bollström
Soraja Bollström
Harriet Friman
Helena Valentin

Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomi

Kirsi Florin
Nadja Florin
Marita Friman
Edvard Armas Hagert
Marita Mäntyniemi-Koivisto
Karita Palm
Aila Svart
Sabina Svart

Pohjois-Suomi ja Lappi

Ramona Grönstrand
Maruska Lindeman

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-6721-2
ISSN 1798-8926

Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa -selvityksen aineisto tukeutuu kyselyihin, joihin ovat vastanneet alle kouluikäisten romanilasten huoltajat sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö. Kaikissa kyselyissä tarkasteltiin muun muassa lasten yleisiä valmiuksia, heidän osallistumisaktiivisuuttaan sekä huoltajien ja henkilöstön kokemuksia. Selvitys sisältää toimenpide-esityksiä.

Opetushallitus on aikaisemmin tehnyt kaksi selvitystä romanioppilaiden perusopetuksen tilanteesta (2004 ja 2011) ja lisäksi selvittänyt aikuisen romaniväestön koulutustaustoja (2015). Suomessa ei ole aikaisemmin kerätty tietoa alle kouluikäisten romanilasten osallistumisesta varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Tämä selvitys on vuosilta 2018–2019 ja se on yksi Suomen romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 toimenpiteistä.